Впровадження Стратегічного плану дій для відновлення та захисту Чорного моря: 1996-2001

Звіт
Комісії з захисту Чорного моря від забруднення

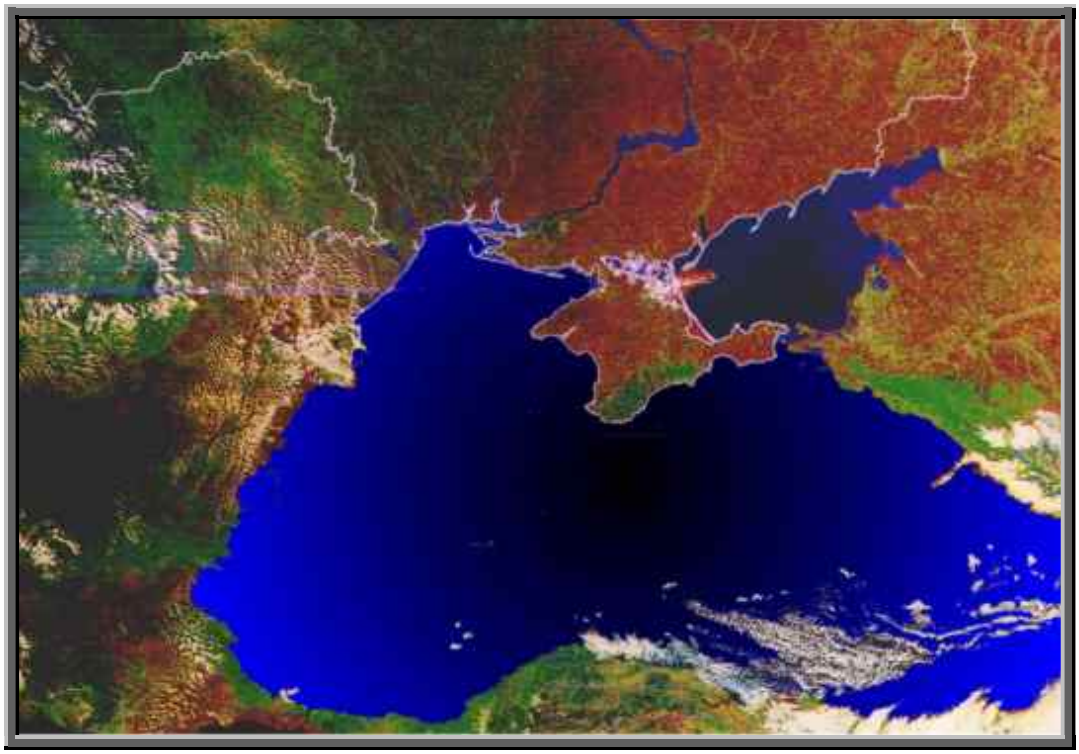

Стамбул, Туреччина

2002

ЗМІСТ

ВСТУП ..... **I—2**

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА ..... **I—3**

I. ПРОБЛЕМА: СТАН ДОВКІЛЛЯ ЧОРНОГО МОРЯ ..... **I—4**

II. ОСНОВА ДЛЯ СПІЛЬНИХ ДІЙ ..... **II—7**

A. Принципи ..... **II—7**
B. Співробітництво в басейні Чорного моря ..... **II—13**

III. ПОЛІТИЧНІ ЗАХОДИ **III-15**

A. Зменшення забруднення **III-15**
a) Розташовані на суші джерела забруднення *III-15*
b) Атмосферне забруднення *III-18*
c) Високопріоритетні точкові джерела *III-19*
d) Регулювання забруднень із точкових джерел *III-20*
e) Забруднення від судноплавства *III-28*
f) Забруднення від дампінгу *III-34*
g) Управління відходами *III-38*
h) Транскордонне переміщення небезпечних відходів *III-41*
i) Оцінка та моніторинг забруднення *III-47*
B. Управління живими ресурсами **III-53**
a) Ресурси, що використовуються в комерційних цілях *III-53*

IV. ЗАХИСТ БІОЛОГІЧНОГО РІЗНОМАНІТТЯ **IV-62**

V. ЗБЕРЕЖЕННЯ СЕРЕДОВИЩА ПРОЖИВАННЯ ТА ЛАНДШАФТІВ **V-70**

A. Збалансований розвиток суспільства **V-76**
a) Оцінка впливу на довкілля *V-76*
b) Інтегроване управління прибережною смугою *V-77*
c) Збалансований розвиток аквакультури та туризму *V-81*
d) Залучення громадськості до процесу прийняття рішень в галузі охорони довкілля .. *V-87*

VI. НАЦІОНАЛЬНІ СТРАТЕГІЧНІ ПЛАНИ ДІЙ ДЛЯ ЧОРНОГО МОРЯ **VI-94**

VII. ФІНАНСУВАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ ДІЙ **VII-95**

A. Кошти для акцій, погоджених у рамках Стратегічного плану дій **VII-95**
B. Спеціальні підходи до фінансування **VII-95**
a) Передпроектні дослідження Чорноморського екологічного Фонду *VII-95*

VIII. ОРГАНІЗАЦІЯ СПІВРОБІТНИЦТВА НА МАЙБУТНЄ **VIII-97**

IX. РЕЗОЛЮЦІЯ НАРАДИ МІНІСТРІВ, ВІДПОВІДАЛЬНИХ ЗА ОХОРОНУ ДОВКІЛЛЯ ПРИЧОРНОМОРСЬКИХ КРАЇН - СТОРІН КОНВЕНЦІЇ З ЗАХИСТУ ЧОРНОГО МОРЯ ВІД ЗАБРУДНЕННЯ ЩОДО ЗМІН ДО СТРАТЕГІЧНОГО ПЛАНУ ДІЙ З ВІДНОВЛЕННЯ ТА ЗАХИСТУ ЧОРНОГО МОРЯ. **IX-98**

X. ДОДАТКИ **X-100**

ВСТУП

Регіональне співробітництво у Чорноморському регіоні, започатковане Конвенцією з захисту Чорного моря від забруднення (1992, Бухарест), Міністерською декларацією з захисту Чорного моря (1993, Одеса) та Стратегічним планом дій для відновлення та захисту Чорного моря (1996, Стамбул) з кожним роком набирає силу та стає більш спрямованим на досягнення поставлених цілей.

Аналіз впровадженння Стратегічного плану дій (СПД) для Чорного моря за період 1996-2000 років, проведений Чорноморською Комісією, підтвердив обгрунтованість принципів, згідно з якими був розроблений Стратегічний план дій, а також правильність політичних заходів, які повинні бути здійснені для захисту Чорного моря від забруднення та його відновлення, та перші ознаки відродження екосистеми Чорного моря, що продемонстровані в звіті "Стан довкілля Чорного моря: навантаження та тенденції 1996-2000"

П'ятирічний досвід (1996-2000 рр.) роботи Комісії з захисту Чорного моря від забруднення у впровадженні Стратегічного плану дій свідчить, що Причорноморські держави повільно, але наполегливо рухаються у напрямку досягнення цілей Бухарестської Конвенції та Чорноморського Стратегічного плану дій, незважаючи на те, що часові рамки впровадження його положень були надто амбітні. Відповідно до рекомендацій Чорноморської Комісії, 14 червня 2002 року у Софії, Болгарія, Міністрами довкілля країн–Сторін Бухарестської Конвенції були затверджені зміни до графіку впровадження СПД.

Політичні заходи, визначені у СПД, мають на меті не лише захист від забруднення, але і збалансований соціально-економічний розвиток прибережних держав. У відповідності до принципів СПД, причорноморськими державами впроваджується широкий басейновий підхід, який проголошений Європейською Комісією у Міністерській Декларації (Брюсель, 2001) та впроваджується Дунайсько-Чорноморською цільовою групою **(DABLAS Task Force).**

Чорноморська Комісія продовжує роботу, направлену на всебічне впровадження Стратегічного плану дій для Чорного моря і передбачає перегляд положень Бухарестської Конвенції та Стратегічного плану дій для Чорного моря з метою розширення рамок Конвенції і більш повного включення у регіональне співробітництво принципів збалансованого соціально-економічного розвитку на наступній Мінстерській зустрічі у 2007 році.

ПОЯСНЮВАЛЬНІ НОТАТКИ

Стратегічний план дій для відновлення та захисту Чорного моря (СПД) був розроблений за підтримки Чорноморської екологічної програми для впровадження політичних заходів, визначених у 1993 році Одеською Міністерською Декларацією, та підписаний Міністрами довкілля Причорноморських держав 31 жовтня 1996 року. Амбітні цілі, встановлені цим документом, простирались значно далі, ніж захист Чорного моря від забруднення. Вони включали також, як базовий принцип, збалансований розвиток прибережних територій та враховували соціально-економічні наслідки захисту довкілля та відновлення екосистеми.

Оцінка реалізованих політичних заходів та їх результатів, виконана за п"ятирічний період (1996-2001 рр.), дає чіткі і конкретні відповіді на наступні питання:

- що було зроблено на національному та регіональному рівнях для впровадження СПД
- які головні стримуючі фактори є причинами затримки процесу впровадження СПД у причорноморських державах
- які дії на регіональному рівні необхідно здійснити для сприяння впровадженню СПД державами Чорноморського регіону

Аналіз впровадження Чорноморського Стратегічного плану дій за період 1996-2001 рр. базувався на відповідях країн на Запитальник, розроблений Постійним Секретаріатом Чорноморської Комісії та схвалений її Консультативними групами.

По кожній статті Чорноморського Стратегічного плану дій надано короткий опис досягнень, та заходів, які мали бути виконані, а також проблем, які зустрілись на цьому шляху. Структура звіту повністю відповідає структурі СПД. Технічна інформація щодо реалізованих заходів та майбутніх дій, підготовлена на основі відповідей на Запитальник і надана у додатках до Звіту.

На основі висновків цього Звіту були розроблені та схвалені Чорноморською Комісією, а 14 червня 2002 року підписані Міністрами довкілля Чорноморських країн, необхідні зміни та доповнення до графіку впровадження СПД.

I. ПРОБЛЕМА: СТАН ДОВКІЛЛЯ ЧОРНОГО МОРЯ

Чорноморський Стратегічний план дій вимагає від сторін Сторони Бухарестської Конвенції вжиття усіх необхідних заходів на політичному та управлінському рівнях для відновлення та захисту довкілля Чорного моря від деградації його екосистем та незбалансованого використання природних ресурсів. Значні зусилля, що докладаються на національних та міжнародному рівнях та направлені на зменшення або усунення основних загроз для довкілля Чорного моря, визначених Транскордонним Діагностичним Аналізом (1996 р.), призвели до незначного прогресу, але повністю усунути наслідки минулого та сучасного тиску на довкілля Чорного моря не вдалося.

Стаття 1

Екосистемі Чорного моря продовжує загрожувати надходження певних видів забруднень, в основному біогенних, які потрапляють до Чорного моря з наземних джерел та, зокрема, через річки. Дунай є джерелом більш як половини надходжень біогенних речовин до Чорного моря. Евтрофікація є явищем, яке поширене на значну площу Чорного моря та має бути предметом занепокоєння усіх країн Чорноморського басейну.

Евтрофікація, визначена Транскордонним Діагностичним аналізом як одна з головних загроз для Чорного моря, і до сьогодні залишається пріоритетною проблемою. Тенденція до незначного зменшення проявів евтрофікації, яка спостерігається останнім часом, на жаль, не набула стабільного характеру. Тому широка басейнова стратегія для скорочення надходження біогенних речовин до Чорного моря потребує об'єднання зусиль як прибережних, так і віддалених від моря держав Чорноморського басейну. Вимоги щодо скорочення біогенів та пріоритетних забруднень знайшли своє відображення у Брюсельській Міністерській Декларації, підписаній у листопаді 2001 року. Додатково, Меморандум про взаєморозуміння між Чорноморською та Дунайською Комісіями започаткував їх співробітництво та створив спільну платформу для розроблення та реалізації заходів щодо скорочення забруднень у Дунайському та Чорноморському басейнах.

1. Результатом недостатньої очистки стічних вод є наявність мікробіологічних забруднень, які несуть загрозу здоров"ю людей , та, в окремих випадках, є перепоною для розвитку збалансованого туризму та аквакультури

Бактеріологічне забруднення, яке є результатом неналежної очистки стічних вод, зустрічається не так часто і є більш локальним завдяки покращанню роботи муніципального сектору у Румунії та Болгарії. Деякого прогресу було досягнуто в Україні, Російській Федерації та Туреччині. Менш явні зміни відбулися у Грузії. Існуюча загроза здоров'ю населення стала бар'єром для збалансованого розвитку туризму та аквакультури; бактеріологічне забруднення продовжує впливати на соціально-економічний розвиток та умови проживання населення узбережжя, яке і надалі знаходиться у складних умовах перехідної економіки.

Надходження інших шкідливих речовин, особливо нафти, продовжує загрожувати екосистемі Чорного моря. Нафта потрапляє в навколишнє середовище як в результаті аварійних та випадкових виливів з суден, так і з наземних джерел. Майже половина надходжень нафти з наземних джерел потрапляє в Чорне море через р. Дунай.

2. Екосистемі Чорного моря продовжує загрожувати надходження інших шкідливих речовин, особливо нафти. Нафта потрапляє в навколишнє середовище як в результаті аварійних та випадкових виливів з суден, так і з наземних джерел. Майже половина надходжень нафти з наземних джерел потрапляє в Чорне море через р.Дунай.

Очікуване більше ніж вдвічі зростання нафтоперевезень на Чорному морі вимагає впровадження термінових заходів з запобігання забруднення, зокрема, аварійного планування, посилення спроможності відповідних органів влади, удосконалення координації рятувальних дій тощо. Проект Чорноморського плану дій у надзвичайних ситуаціях на сьогодні проходить національні

погодження у прибережних державах Чорного моря. У 2003 році очікується його прийняття Чорноморською Комісією.

4. Більш того, екзотичні види, занесені раніше з баластними водами суден, завдали серйозну шкоду екосистемі Чорного моря та становлять загрозу сусіднім Середземному та Каспійському морям.

Спустошливе для рибних ресурсів Чорного та Азовського морів привнесення реброплава *Mnemiopsis leydei* наглядно продемонструвало потенційну загрозу, яку несуть екзотичні види, та вразливість унікальної екосистеми Чорного моря до біологічного забруднення. В результаті руйнівного впливу цього хижака на рибні ресурси та екосистему Чорного моря, рибна галузь приходить у занепад. Лише недавнє привнесенння *Beroe ovata*, природнього ворога *Mnemiopsis leydei*, призвело до перших позитивних ознак покращання ситуації.

5. Збалансованому розвиткові регіону Чорного моря продовжує перешкоджати недосконале управління природними ресурсами, зокрема неадекватна політика стосовно рибного господарства та управління береговою зоною. Більшість рибних запасів Чорного моря, що вже знаходяться під впливом забруднення, були надмірно експлуатовані або знаходяться під загрозою надмірної експлуатації; стан багатьох берегових зон погіршився в результаті ерозії та неконтрольованого розвитку міст і промисловості, в тому числі будівельної. Таким чином, існує серйозний ризик втратити цінне середовище існування та ландшафти й, зрештою, біологічну різноманітність та продуктивність екосистеми Чорного моря.

Беручи до уваги достатню розвиненість національного природоохоронного законодавства у причорноморських державах, міжнародні зобов'язання держав регіону щодо ряду конвенцій, наявність СПД, а також обізнаність громадськості, серйозний ризик втрати цінних середовищ існування та ландшафтів та, в кінцевому рахунку, біологічного і ландшафтного різноманіття та продуктивності екосистем з цих причин істотно зменшився. Більш серйозну проблему становить неспроможність причорноморських держав, у зв'язку з необхідністю значних капіталовкладень, зокрема, на запобігання ерозії та захист берегів від руйнування, відновити цінні місця існування видів та ландшафти. Недостатні ресурси, як управлінські, так і фінансові, а також економічні і соціальні проблеми є тим взаємопов'язаним комплексом, який заважає повному вирішенню проблеми. Кадрове та технічне забезпечення місцевих органів влади більшості Причорноморських держав не відповідає існуючим потребам і заважає ефективному впровадженню національного екологічного законодавства.

6. З огляду на вищесказане, можна дійти до висновку, що процеси деградації Чорного моря є незворотними. Проте екологічний моніторинг, який проводився протягом останніх 4-5 років, вказує на помітне поліпшення стану окремих компонентів екосистеми Чорного моря. Поліпшення, що спостерігається, є результатом спаду економічної діяльності в регіоні та, до певної міри, посилення охоронних заходів урядів. Проблема, яка стоїть перед регіоном на даний час, - збереження здорового навколишнього середовища Чорного моря в час, коли відбувається відновлення та поступовий розвиток економіки.

Ознаки покращання стану довкілля Чорного моря стають все більше і більше відчутними. Така ж тенденція відзначається останнім часом і для економіки прибережних держав. Економічне зростання, відображене у національних статистичних звітах за 2000 р., може призвести до посилення тиску на довкілля Чорного моря, а значить вирішення завдань, направлених на збереження здоров'я Чорного моря, стає ще більш невідкладним.

7. Цей Стратегічний План Дій є кроком у процесі досягнення збалансованого розвитку Чорноморського регіону. Його загальні цілі - дати змогу населенню Чорноморського регіону жити у здоровому навколишньому середовищі як у містах, так і в селах, та відновити біологічне різноманіття екосистеми Чорного моря з життєздатними популяціями вищих організмів, включаючи морських ссавців та осетрових, що сприятиме забезпеченню населення засобами існування, отриманими в результаті збалансованої діяльності, такої як рибальство, сільське господарство та туризм у всіх причорноморських країнах.

Стратегічними цілями Конвенції з захисту Чорного моря від забруднення є наступні: надати можливість населенню Чорноморського регіону проживати у здоровому природному середовищі як у містах, так і в сільській місцевості, відновити біологічне різноманіття Чорноморської екосистеми з популяціями цінних вищих організмів, включаючи морських ссавців та осетрових; забезпечити розвиток та стабільність, як засобів існування, рибного господарства, аквакультури і туризму в усіх Причорноморських державах. Ці амбітні цілі виявились більш складними для реалізаціїї, ніж очікувалось, оскільки економіка та соціальні зміни у більшості Причорноморських держав все ще знаходяться в перехідному періоді. У той же час, залучення міжнародної допомоги, зокрема її інвестиційного компоненту, потребує часу і вимагає як грунтовної підготовчої роботи, так і змін у національному законодавстві для створення сприятливого інвестиційного клімату.

Відповідні матеріали стосовно стану довкілля Чорного моря являють собою серію публікацій, виданих у рамках Чорноморської екологічної програми (табл.1.1).

Для наближення стану екосистеми Чорного моря до рівня 60-х років потрібна кропітка і щоденна робота з реалізації заходів, передбачених Чорноморським Стратегічним планом дій.

II. ОСНОВА ДЛЯ СПІЛЬНИХ ДІЙ

A. Принципи

Положення та принципи Стратегічного плану дій були повністю визнані Причорноморськими державами та включені до відповідних законодавчих та нормативних актів.

Стаття8
В діяльності буде використовуватись концепція збалансованого розвитку, згідно з якою сучасний потенціал екосистеми Чорного моря не буде перевитрачений й відповідатиме інтересам майбутніх поколінь.

Причорноморськими державами розробляються або вже розроблені законодавчі документи, необхідні для реалізації цього принципу. З метою вступу до Європейського Союзу, три Сторони Конвенції – Болгарія, Румунія та Туреччина впроваджують у своє законодавство Директиви та підходи ЄС; Грузія, Російська Федерація та Україна знаходяться у процесі гармонізації своєї природоохоронної політики до законодавчих рамок ЄС.

Стаття9
В діяльності буде використовуватися принцип запобігання, згідно з яким профілактичні заходи будуть застосовані там, де діяльність може спричинити збільшення ризику для здоров'я людей, шкоду живим ресурсам та морській екосистемі, порушити зручності чи суперечитиме іншим законним видам використання моря, перш за все там, де не існує достатніх доказів причинних взаємозв'язків між діяльністю та її результатами, що є наслідком непевної, ненадійної та неповноцінної інформації.

Незважаючи на те, що принцип запобігання широко відомий у Чорноморському регіоні, його запровадження ускладнюється через економічні умови, в яких знаходяться Причорноморські держави. Тому, зважаючи на перехідний стан своїх економік, країни застосовують і примусові механізми, і принципи збалансованого розвитку, і інші заходи, які можуть дати позитивні результати.

Стаття10
В діяльності будуть вживатися заходи щодо очікуваних подій, таких як планування дій при надзвичайних ситуаціях, оцінка впливу на навколишнє середовище та стратегічна оцінка навколишнього середовища (включаючи оцінку впливу на навколишнє середовище політики, програм та планів урядів).

Оцінка впливу на навколишнє середовище, планування дій при надзвичайних ситуаціях, стратегічна оцінка стану навколишнього середовища (включаючи оцінку наслідків державної політики, програм та планів для довкілля) поступово стають загальноприйнятою практикою у причорноморських державах. Обов’язковим елементом національного законодавства кожної країни вже стала оцінка впливу на навколишнє середовище. Для проведення консультацій на національному рівні у 2002 році усім країнам був направлений “План дій при надзвичайних ситуаціях до Протоколу про співробітництво у боротьбі з забрудненням морського середовища Чорного моря нафтою та іншими шкідливими речовинами у надзвичайних ситуаціях”.

Стаття11
В діяльності буде стимулюватися використання чистих технологій, що вимагають заміни або ліквідації існуючих високовідходних технологій

Важливість впровадження чистих технологій, згортання високовідходних виробництв не повинно недооцінюватись. Дієва ринкова економіка, як одне із завдань для більшості причорноморських держав, вимагає повного запровадження економічного стимулювання та інших економічних механізмів збалансованого розвитку.

Стаття 12

В діяльності буде заохочуватись використання економічних інструментів, які, зокрема, сприятимуть збалансованому розвитку шляхом впровадження економічних стимулів та використання ресурсозберігаючих технологій та дій. припинення субсидій тим, хто використовує шкідливі для навколишнього середовища технології та процеси; впровадження плати за користування ресурсами та принципу "забруднювач платить"; а також запровадження обліку природних ресурсів та екологічного аудиту.

Економічні інструменти стали важливою частиною національних природоохоронних політик та управління. Зокрема, запроваджена плата за використання природних ресурсів та принцип "забруднювач платить". Спільною проблемою для причорноморських держав залишається неналежний фінансовий розподіл цих коштів. У більшості випадків фінансові ресурси не направляються на заходи з охорони, відновлення та збереження довкілля. У причорноморських державах, за виключенням Туреччини, принципи економічного стимулювання на практиці не застосовуються, хоча і передбачені у законодавстві.

Стаття13
Питання охорони навколишнього природного середовища та здоров"я мають бути включені в усі політики та секторальні плани, такі, наприклад, як туризм, планування міст, сільське господарство, розвиток промисловості, рибне господарство та аквакультура.

Механізми охорони навколишнього природного середовища та здоров'я включені в відповідні політичні документи та галузеві плани країн, а саме розвиток туризму, оцінка впливу на навколишнє природне середовище та інші. Однак, практичне впровадження та застосування існуючих законодавчих та нормативних актів зустрічається з рядом труднощів, пов'язаних з недостатнім залученням місцевого населення, невідповідним матеріально-технічним забезпеченням та обмеженими кадровими ресурсами контролюючих органів, а також рядом економічних факторів.

Стаття14
Передбачаючи вирішення питання океанічних кордонів у регіоні, має продовжуватись тісне співробітництво причорноморських держав щодо узгодження тимчасових заходів, які сприятимуть відновленню та захисту екосистеми Чорного моря та збалансованому управлінню його природними ресурсами.

Беручи до уваги, що існують декі пробмеми з делімітацією морських кордонів Чорному морі, вирішення проблем відновлення та захисту його екосистем відбувалось, в основному, в рамках двосторонніх угод та за сприяння регіональних проектів ГЕФ, Таціс, НАТО, IAEA тощо.

Стаття15
Має заохочуватись співробітництво між усіма державами Чорноморського басейну , зокрема між причорноморськими державами та державами у бьасейні Дунаю.

Успішно здійснювалося співробітництво у рамках Конвенції з захисту Чорного моря від забруднення, двосторонніх угод між причорноморськими державами, багатостороннього співробітництва у рамках Чорноморського Економічного Співтовариства, міждержавного співробітництва щодо здійснення рятувальних заходів на морі, державного портового контролю та інших угод і домовленостей.

Міністреська Декларація, підписана в Брюселі у 2001 році, Меморандум про взаєморозуміння у галузі співробітництва між Чорноморською Комісією та Міжнародною Комісією з захисту ріки Дунай 2002 року визначили політичні рамки співробітництва для всього Чорноморського басейну. З метою впровадження згаданих політичних документів у 2002 році були створені Чорноморська Цільова група та Чорноморсько-Дунайська Технічна Робоча група.

Стаття 16

До реалізації цього Стратегічного Плану Дій буде заохочуватись залученняя посередників, зокрема, шляхом визначення прав користувача та прав власності.

Як посередники у процесі впровадження СПД виступають різні групи, зокрема, урядові структури, міжнародні донорські організації, фінансові організації, бізнесові структури, судноплавні компанії, громадськість, неурядові організації (НУО), навчальні заклади та інші. Оскільки міжгалузеве співробітництво не завжди відповідає потребам як на національному, так і на регіональному рівнях, доцільним та необхідним вбачається розвивати механізми такого співробітництва на всіх рівнях.

Стаття17
В діяльності буде підтримуватись відкритість та участь громадськості шляхом широкого поширення інформації про розпочату роботу щодо відновлення та захисту Чорного моря та шляхом визнання та визначення прав участі громадськості, включаючи посередників, в процес прийняття рішень та впровадження цього стратегічного плану дій.

Затримка у встановленні Постійного Секретаріату Чорноморської Комісії (жовтень 2000) стримувала розповсюдження інформації щодо заходів, які здійснювались у регіональному контексті. У зв'язку з тим, що інформація, зокрема щодо заходів з захисту і відновлення екосистеми Чорного моря, здійснених на національних рівнях, була недостатньою, складалось враження, що прогрес у впровадженні СПД майже відсутній. Заснована проектом ГЕФу Веб-сторінка Чорноморської Комісії велась недостатньо стабільно у зв'язку з дуже невизначеною ситуацією стосовно фінансового забезпечення. Ряд проблем був обумовлений недостатнім розповсюдженням інформації регіонального рівня на державних мовах причорноморських країн.

У результаті, інформація щодо регіональної дільності належним чином не була надана громадськості для ознайомлення, розпорошувалась, і отримати загальну картину та оцінити результати було досить важко.

Необхідно відмітити, що залучення громадськості до процесу прийняття рішень у сфері охорони навколишнього природного середовища передбачено в нацональному екологічному законодавстві всіх причорноморських країн і стало загальноприйнятою практикою.

б) Стамбульська Комісія.

Комісія з захисту Чорного моря від забруднення (надалі Чорноморська Комісія або ЧМК) була створена у віповідності до положень Бухарестської Конвенції з метою посилення регіонального

співробітництва між причорноморськими державами. Одним з головних завдань ЧМК є координація національних та регіональних зусиль щодо впровадження СПД.

Стаття18

Для виконання узгоджених дій та політики необхідною умовою є поліпшення регіональних механізмів співробітництва причорноморських країн.

ЧМК створила функціональну організаційну структуру на національному та регіональному рівнях, яка включає власне Комісію та її допоміжні органи, які функціонують від імені Чорноморської Комісії на національному та регіональному рівнях. Ці допоміжні органи включають сім Консультативних груп за тематичними напрямками, національних координаторів для кожної Консультативної групи, а також Провідні Центри, які розташовані у кожній причорноморській державі і підтримуються нею (мал.1)

Стаття19

Згідно з Бухарестською Конвенцією, Стамбульська Комісія та її допоміжні органи, в тому числі і Секретаріат, повинні розпочати роботу в повному обсязі до січня 1997 року. Для досягнення цього, держави регіону Чорного моря погодились виділити необхідні фінансові та інші ресурси.

Затримка зі встановленням Постійного Секретаріату Чорноморської Комісії послабила координацію виконання таких практичних кроків у державах Чорноморського регіону, які передбачались як заходи регіонального рівня. Практична робота допоміжних органів ЧМК була скорочена, хоча певна діяльність здійснювалась за підтримки ГЕФ, Таціс та ІМО. Підтримка допоміжним органам на національному рівні надавалась у формі участі національних експертів у розробці деяких базових документів, таких як Транскордонний Діагностичний Аналіз, Звіт щодо оцінки забруднення Чорного моря, Червона книга Чорного моря тощо. Деякі з цих документів не були розглянуті та схвалені Чорноморською Комісією і, у зв'язку з цим, не можуть офіційно вважатись регіональними.

Досвід показав, що деякі важливі аспекти залишилися поза увагою Чорноморськї Комісії і деякі важливі документи не були розроблені і схвалені як законодавчі.

У зв'язку з цим, перелік допоміжних органів буде розширюватись шляхом заснування нових консультативних або **ad hoc** груп, які повинні розробляти та готувати до схвалення Чорноморською Комісією законодавчо зобов'язуючі та декларативні документи (декларації, плани дій, плани на випадок надзвичайних ситуацій тощо), сприяти гармонізації з відповідними директивами ЄС, розробляти та гармонізувати регіональні критерії оцінки впливу на довкілля та проводити іншу діяльність, яка буде визнана необхідною для успішного впровадження СПД. Чорноморська Комісія передбачає, через удосконалення вимог до звітування та обміну даними, у відповідності до процедур ЄС, та у тісній співпраці з Європейською Агенцією охорони довкілля, розробити механізм поточної оцінки впровадження СПД.

Стаття20

Стамбульська Комісія. яка на своїй другій сесії, що відбулась у Стамбулі 16-17 вересня 1996 р., погодилась виконувати цей Стратегічний План Дій; запропоновано створити до листопада 1997 р. орган для забезпечення підготовки конкретних проектів та процесів, що мають відношення до виконання Стратегічного плану дій.

Центр впровадження Проекту ГЕФу, який функціонував як тимчасовий секретаріат у період 1996-2000 років, координував регіональну діяльність у рамках проектів ПРООН/ГЕФ та Чорноморського фонду Тасіс – 1995/1996 та 1996/1997. Після встановлення Постійного Секретаріату (2002), Чорноморська Комісія перебрала координуючу роль від Центру впровадження**. З**начна підтримка діяльності Чорноморської Комісії була надана проектом ПРООН/ГЕФ "Відновлення екосистеми Чорного моря" (2002-2003 роки).

Стаття21
Стамбульській Комісії рекомендується до січня 1997 р. створити на основі існуючої структури робочих груп Чорноморської Екологічної Програми допоміжні органи, які будуть сприяти виконанню Стратегічного Плану Дій.

Зважаючи на обмеженість фінансових ресурсів Чорноморської Комісії, Консультативні групи повинні пріоритезувати свою роботу. Заходами вищої пріоритетності мають бути перші з встановлених у графіку впровадження. Звіт про результати має вчасно надаватись Комісії.

a) ***Стаття22***
Стамбульській Комісії рекомендується сформувати спочатку як допоміжні органи наступні консультативні групи (їх опис та загальні положення наведені у додатку 1)

b) Консультативна група з питань охорони довкілля та безпеки судноплавства, координована Провідним Центром у Варні, Болгарія;

c) Консультативна група з питань моніторингу та оцінки забруднень, координована Провідним Центром в Одесі, Україна;

d) Консультативна група з питань контролю забруднень з джерел, розташованих на суші, координована Провідним Центром у Стамбулі, Туреччина;

e) Консультативна група з питань розробки загальних методологій щодо інтегрованого управління береговою смугою, координована Провідним Центром у Краснодарі, Росія;

f) Консультативна група з питань збереження біологічного різноманіття, координована Провідним Центром у Батумі. Грузія;

g) Консультативна група з питань рибальства та морських живих ресурсів, координована Провідним Центром у Констанці, Румунія;

h) Консультативна група з питань обміну інформацією, координована Секретаріатом Комісії.

Чорноморська Комісія створила шість Консультативних груп, завданням яких є підготовка, з врахуванням кращого регіонального та міжнародного досвіду, проектів рекомендацій ЧМК. До Консультативних груп входять національні координатори, які представляють відповідні органи влади кожної країни, та додаткові експерти, коли це необхідно.

Основні обов'язки та функції Консультативних груп визначені у додатках до СПД. Координація цих допоміжних органів здійснюється Провідними Центрами, підтримується урядами країн як їх внесок до Бухарестської Конвенції, а також міжнародними організаціями, якщо це необхідно та прийнятно. Положення про Консультативні групи зараз переглядаються Чорноморською Комісією і ця робота буде завершена до кінця 2002 року.

Підтримка, яка надається Провідним Центрам та національним координаторам їх урядами недостатня для виконання покладних на них завдань. Тому, міжнародна допомога має бути направлена і вже направляється на посилення організаційних можливостей Чорноморської Комісії та її допоміжних органів.

Стаття23
Стамбульській Комісії рекомендується регулярно переглядати статус та функції консультативних груп, а також розглядати питання щодо створення тимчасових груп експертів, необхідних для виконання цього Стратегічного плану.

Чорноморська Комісія створює зрозумілі та прозорі механізми для інформування про роботу Консультативних груп та документи, які вони розробляють, органів влади, міжнародних партнерів ЧМК, посередників та громадськості.

В даний період проводиться організаційна робота щодо створення Консультативної групи з питань обміну інформацією, яка буде координуватись Постійним Секретаріатом. Провідний Центр, що мав бути створений за фінансової підтримки ГЕФ для впровадження Чорноморської Екологічної Програми 1993-1995 років і для якого передбачалась підтримка на національних рівнях, координує роботу Консультативної групи у відповідності до робочого плану ЧМК.

Додатково буде створена **тимчасова (ad hoc)** Консультативна група для гармонізації відповідності національних законодавств до Рамкової Директиви ЄС по воді.

Беручи до уваги важливість та нагальність виконання технічних завдань, визначених Чорноморською Комісією, а також потреби у проведенні додаткової експертної роботи, можуть створюватись інші **ad hoc** групи.

Стаття24.
Стамбульській Комісії рекомендується взяти на себе відповідальність від Координаційного комітету Чорноморської Екологічної Програми (BSEP-PCU) щодо забезпечення функціонування та підтримки системи електронних комунікацій, яка була створена з метою забезпечення зв"язку між компонентами мережі чорноморських установ та організацій.

Після встановлення Постійного Секретаріату ЧМК взяла на себе відповідальність за функціонування та підтримку електронної системи комунікацій, створеної з метою забезпечення зв'язку між установами та організаціями причорноморських держав. До жовтня 2000 року ця робота виконувалась Координаційним Центром Чорноморської екологічної Програми. Зважаючи на обмеженість у кадровому забезпечені та недостатні фінансові ресурси для виконання поставлених Постійному Секретаріату завдань, ЧМК звернулась за підтримкою до Європейської Комісії і така підтримка у формі гранту була надана у грудні 2001 року. Розробка Чорноморської Інформаційної Системи (BSIS), яку передбачається повністю запустити у грудні 2002 року, продовжується. Очікується, що додаткова підтримка для цієї діяльності буде надана у рамках проекту ПРООН/ГЕФ "Відновлення екосистеми Чорного моря".

Певні труднощі у роботі Постійного Секретаріату виникають через надто повільний процес ратифікації Угоди про штаб-квартиру між Урядом Туреччини та Комісією з захисту Чорного моря від забруднення, а також через затримку зі сплатою внесків країн до бюджету Чорноморської Комісії. На сьогодні, до штату Постійного Секретаріату входять лише два співробітника: виконавчий директор та радник з питань моніторингу та оцінки забруднень. Зважаючи на потреби Чорноморської Комісії, Секретаріат має бути значно розширений та укомплектований персоналом, який має необхідний технічний досвід.

Стаття25
Для посилення та координації роботи національних та регіональних науково-дослідних інститутів рекомендується, щоб до Стамбульської Комісії від BSEP-PCU перейшла відповідальність щодо механізму підтримки обміну інформацією про бібліографію, джерела даних та дослідницькі програми. Окрім того, Стамбульській Комісії рекомендується організовувати кожні два роки дослідницькі конференції з проблем, що мають відношення до цілей цього Стратегічного Плану Дій. Перша така конференція відбудеться у липні 1998 року.

Наукові конференції є дуже важливими для вчених з точки зору обміну інформацією щодо гострих та фундаментальних проблем Чорноморського регіону, та для обміну досвідом

розроблення спільних підходів до вирішення проблем Чорного моря. Метою цих конференцій має бути удосконалення знань щодо стану довкілля Чорного моря та щодо процесів прийняття рішень. Для організації регулярних конференцій та створення чітких механізмів обміну бібліографічною інформацією, даними щодо джерел інформації та наукових програм потрібна міжнародна допомога, а також сприяння на національному рівні. У 1998 році був виданий перший бібліографічний збірник наукових публікацій.

B. СПІВПРАЦЯ В БАСЕЙНІ ЧОРНОГО МОРЯ

Стаття26.
Країни чорноморського регіону, самостійно або спільно, мають працювати в наступних напрямках:

а) Посилення координації між регіональними органами, що беруть участь в оздоровленні та охороні екосистеми Чорного моря та сприяють збалансованому розвитку чорноморських ресурсів. Такими органами є Стамбульська Комісія та її допоміжні органи, Чорноморське Економічне Співробітництво, Парламентська Асамблея з питань економічного співробітництва країн Чорного моря, майбутня Комісія з питань рибальства у Чорному морі та Форум неурядових організацій (НУО).

Ввівши "статус спостерігача Чорноморської Комісії", Постійний Секретаріат створив механізм та процедуру для співробітництва з іншими регіональними органами. Статус спостерігача було надано ряду організацій, зокрема, Чорноморському Економічному Співтовариству (ЧЕС), ГЕФ, ПРООН, **UNEP, ICPDR,** Державному портовому контролю, ЄС, Мережі Чорноморських неурядових організацій тощо.

Ще один інструмент посилення регіонального співробітництва було засновано через ряд Меморандумів про взаєморозуміння (MOUs). Такий Меморандум між Чорноморською Комісією та Міжнародною Комісією з захисту р.Дунай був обговорений та підписаний у 2001 році. Меморандум між ACCOBAMS та Постійним Секретаріатом підписано 14 червня 2002 року. Меморандум між Чорноморською Комісією та Європейською Агенцією з охорони довкілля (ЕЕА) зараз проходить обговорення і його підписання очікується в кінці 2002 року.

Зважаючи на те, що держави регіону Чорного моря є сторонами ряду глобальних та регіональних конвенцій і угод, які більшою чи меншою мірою зачіпають питання, що являються предметом Бухарестської Конвенції, Постійний Секретаріат передбачає встановити співробітництво з їх виконавчими органами та мережами.

б) Тісне співробітництво між регіональними державними органами та Форумом НУО шляхом спрощення процесу переговорів, широкого доступу до інформації та документів і, де потрібно, вільного доступу до участі в зустрічах;

Тісне співробітництво між регіональними, державними органами та Форумом неурядових організацій (НУО) через спрощення процедури переговорів, широкого доступу до інформації та документів і, де потрібно, вільного доступу до участі у нарадах, набуває пріоритетного значення у роботі Чорноморської Комісії.

Ті НУО, які довели здатність до роботи над регіональними проблемами, можуть отримати статус спостерігача у відповідності до існуючих критеріїв та процедур. Як правило, регіональні проекти включають і компоненти співпраці з НУО, крім того, для підтримку НУО як на регіональному, так і на локальному рівнях існує програма малих грантів. У рамках проекту ГЕФ "Відновлення екосистеми Чорного моря" буде оголошений новий транш для програми малих грантів.

c) Тісна координація діяльності донорських організацій, включаючи багатосторонні фінансові інституції, Європейський Союз, двосторонні та приватні агенції, що надають фінансову допомогу, з метою забезпечення коштами проектів та політики, зазначених у цьому Стратегічному Плані Дій, та подальшого розвитку цієї діяльності в рамках національних стратегічних планів дій для Чорного моря;

Донорська підтримка, надана Чорноморській Комісії з часу підписання Бухарестської Конвенції, включає гранти та технічну допомогу від ГЕФ, UNDP, UNEP, Європейської Комісії, TACIS, PHARE, окремих урядів тощо. Активно запрацювала у Чорноморському регіоні Програма Партнерства ПРООН/Світового Банку. За ініціативою ЄС заснована Дунайсько-Чорноморська Цільова група (DABLAS Task Force), метою якої є включення інвестиційного компоненту до заходів, передбачених Чорноморським СПД та Національними планами дій з захисту Чорного моря (табл.II).

d) Тісне співробітництво з відповідними міжнародними організаціями, включаючи спеціалізовані установи ООН та міжнародні неурядові організації, при виконанні цього Стратегічного Плану Дій.

З метою отримання підтримки у впровадженні СПД, продовжується тісна співпраця з агенціями ООН, Європейською Комісією та її органами, регіональними морськими конвенціями, міжнародними НУО.

Стаття27
Кожна країна чорноморського регіону повинна виконувати міжнародні угоди, які мають відношення до цілей цього Стратегічного Плану Дій. Країнам чорноморського регіону рекомендується, де це потрібно та ще не зроблено, розглянути питання про ратифікацію таких угод або приєднання до них. Необхідно також звернути увагу на застосування інших відповідних міжнародних інструментів.

Міжнародні угоди, які мають відношення до цілей цього Стратегічного Плану Дій і сторонами яких є причорноморські держави, представлені у таблицях II.2 та II.3.

III. ПОЛІТИЧНІ ЗАХОДИ

Стаття28.

Враховуючи необхідність виконання у повному обсязі Бухарестської Конвенції та Одеської Декларації, висновки щодо оцінок виконання Одеської Декларації та Транскордонного Діагностичного Аналізу, потрібно зробити наступні політичні кроки:

A. Зменшення забруднення

a) Розташовані на суші джерела забруднення

Річки

Стаття29.
Загальна стратегія дій у Чорноморському басейні, узгоджена з усіма країнами даного регіону, повинна бути розроблена з метою вирішення проблеми евтрофікації Чорного моря. Метою Стратегії повинна стати домовленість щодо послідовної серії обміркованих кроків у напрямку зменшення біогенного навантаження на Чорне море до тих пір, поки якість води в ньому досягне узгодженого рівня. Аналогічна загальна стратегія дій у басейні можливо буде потрібна для забезпечення зменшення надходження у Чорне море інших забруднювачів, особливо нафти.

Загроза евтрофікації, як ключової проблеми для Чорного моря, та її наслідки глибоко усвідомлюються причорноморськими державами. Найбільш значимим джерелом надходження біогенних речовин до Чорного моря є стік річок. Заходи щодо скорочення надходження біогенних речовин є складовою національних природоохоронних стратегій.

У 1998 році об’єднаною Дунайсько-Чорноморською експертною групою були визначені довготермінові цілі щодо відновлення довкілля Чорного моря. Це створило основу для розроблення та реалізації широкого басейнового проекту ГЕФ для Дунаю та Чорного моря, метою якого є наближення екологічного стану Чорного моря якомога ближче до того, яким він був у 60-і роки, коли його природні умови не були настільки порушені. Чорноморські країни висловили намір вжитти всіх необхідних заходів щодо недопущення збільшення забруднюючих скидів по мірі відновлення економічного потенціалу як проміжну мету регіонально екологічного співробітництва.

Незважаючи на те, що лише три країни Чорноморського регіону (Болгарія, Румунія та Україна) належать до басейну Дунаю, вплив на морське довкілля надмірноого забруднення, яке надходять з дунайською водою, особливо на продуктивний північно-західний шельф Чорного моря, непрямим чином впливає і на морське довкілля усіх недунайських країн. Цей вплив особливо відчутний для прохідних видів риб та інших живих морських ресурси.

Національні зусилля щодо скорочення евтрофікації були підтримані у рамках міжнародного співробітництва через ряд проектів ГЕФ та ЄС, ініційованих в регіоні дії Чорноморської Конвенції, а також через інвестиційні програми Світового Банку та Європейского Банку Реконструкції та Розвитку (табл.IIIA.1). Сьогодні діють такі важливі національні та регіональні проекти і програми:

- ГЕФ Розроблення Стратегічного плану дій та механізмів його впровадження для басейну Дніпра (Білорусь, Російська Федерація, Україна),
- ГЕФ Програма скорочення забруднень у басейні Дунаю
- Національна програма екологічного оздоровлення басейну р.Дніпро та поліпшення якості питної води (Україна)

У 2000 році у рамках блоку В проекту ПРООН/ГЕФ держави Чорноморського регіону розробили або готують наступні національні плани дій чи заходи щодо скорочення надходження біогенних речовин до Чорного моря.

Болгарія	не звітувала
Грузія	не звітувала
Румунія	в рамках процесу приєднання до ЄС
Російська Федерація	в рамках існуючих федеральних програм
Туреччина	не звітувала
Україна	в рамках Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського та Чорного морів на 2001-2011 роки та інших басейнових або галузевих програм.

Абсолютно зрозумілим є те, що лише скоординована діяльність на національному рівні через узгоджені дії усіх секторів економіки (комунального, сільського господарства, промисловості), а також усіх країн Чорноморського басейну дасть стабільні і довготермінові результати.

Регіональний план зі скорочення надходження біогенних речовин не пройшов обговорення на національних рівнях і не був схвалений Чорноморською Комісією. Не було також ініційоване і регулярне звітування щодо прогресу у впровадженні заходів, направлених на скорочення надходження біогенних речовин у природне середовище.

Координація заходів щодо відновлення та захисту Чорного моря та Дунаю здійснюється такими органами:

Болгарія	Міністерство охорони довкілля та водних рескрсів
Румунія	Міністерство водних ресурсів та охорони навколишнього природного середовища
Російська Федерація	Міністерство природних ресурсів
Туреччина	Міністерство навколишнього природного середовища
Україна	Міністерство екології та природних ресурсів

З метою покращання координації між Міжнародною Комісією з захисту ріки Дунай та Чорноморською Комісією у листопаді 2001 року у Брюселі було підписано Меморандум про взаєморозуміння.

Співробітництво з країнами Дунайського басейну спрямовується Цільовою групою “DABLAS”, яка створена з метою впровадження положень Міністерської Декларації про співробітництво у басейні Дунаю та Чорного моря, підписаної у Брюселі в 2001 році.

У причорноморських країнах за цілі якості прийнято відповідність максимально дозволених скидів стандартам якості, які розраховуються для кожного водного об’єкту. Болгарія, Румунія та Туреччина мають досягти відповідності з Директивою ЄС по нітратах та з Рамковою Директивою по воді.

Зважаючи на недостатність знань для оцінки стану сірководневого шару у Чорному морі та його зв’язку з процесами евтрофікації, важливою є підтримка досліджень у цьому напрямку. При виконанні таких досліджень необхідно також отримати інформацію про унікальні форми життя, які існують у сірководневому шарі.

Впровадження міжнародних проектів, які мають відношення до Чорного моря, потребує кращої координації на регіональному рівні. Направлена на визначення регіональних природоохоронних пріоритетів та ініційована ПРООН/ГЕФ Глобальна Міжнародна Оцінка Водних ресурсів, має співпрацювати з регіональними органами та узгоджувати з ними свою діяльність і отримані результати. У двосторнньому порядку має бути покращена координація з **Екологічною Програмою ООН (UNEP).** Глобальний План Дій ООН і надалі буде реалізовуватись у тісній співпраці з Чорноморською Комісією. Має бути налагоджений тісний зв'язок з інституційною мережею Комісії, включаючи національних координаторів, провідні центри тощо, а також відпрацьована процедура взаємообміну інформацією щодо діяльності, яка є важливою на регіональному та національних рівнях.

Можна назвати найбільш очевидні "білі плями" в знаннях та інформації, зокрема це стосується:

- Оцінки сучасної ситуації з "гарячими точками" та інвестиційних потреб для їх ліквідації, управління водними рескрсами;
- Оцінки дифузних джерел забруднення, надходження забруднень до Чорного моря з річковим стоком та з атмосфери;
- Оцінки масштабів проблеми твердих відходів та управління ними;
- Оцінки берегової ерозії та абразії з врахуванням розвитку міст на узбережжі Азовського та Чорного морів.

Необхідні дії:

⇒ **До 2004 року завершити розробку, схвалити та розпочати впровадження регіонального плану дій щодо скорочення надходження біогенних речовин до Чорного моря.**

⇒ **Посилити координацію з та поміж міжнародними проектами, програмами, заходами, які здійснюються UNEP, UNDP, GEF, EU, тощо.**

⇒ **Прискорити розроблення регіональних цілей та стандартів якості; вишукати можливість фінансування необхідних наукових досліджень у регіоні стосовно надходження забруднюючих та біогенних речовин; як очікується, Консультативна група з моніторингу та оцінки забруднень та Консультативна група з берегових джерел забруднення до кінця 2003 року завершать розробку регіональних цілей та стандартів якості.**

⇒ **Переглянути Транскордонний Діагностичний Аналіз, беручи до уваги широкий басейновий підхід та нещодавно розроблені Європейські стратегії, включаючи Європейську морську стратегію.**

⇒ **До кінця 2006 року розробити методології, методики та перелік екологічних індикаторів для оцінки надходження забруднень з річковим стоком та узгодити їх між країнами.**

⇒ **З метою вжиття узгоджених дій для покращання стану довкілля Чорноморського басейну, встановити тісну координацію з існуючими річковими басейновими програмами, що повністю відповідає духу Брюсельської Міністерської Декларації (26 листопада 2001 р.). Таке співробітництво повинно бути підтримано через проекти GEF, TACIS, NATO, IAEA та інші.**

⇒ **Шляхом консультацій з причорноморськими країнами та країнами басейну Дунаю розробити та запровадити спільну узгоджену систему індикаторів та стандартів якості.**

⇒ **Встановити систему обміну інформацією, включаючи інвентаризацію всіх існуючих в рамках ICPDR досліджень, які мають відношення до Чорного моря.**

⇒ **Погодитись на проведення додаткових дій, зважаючи на досить скромні результати у покращанні стану довкілля Чорного моря.**

⇒ **Встановити та підтримувати регіональну інформаційну систему, яка буде включати питання, значимі для обох Комісій.**

b) Атмосферне забруднення

Стаття31.
Значна увага має бути зосереджена на питаннях атмосферних забруднень, зокрема тих, які мають транскордонний характер, а також на відповідних заходах для контролю за джерелами таких забруднень. Початкова оцінка масштабів проблеми має бути виконана в 1999 р.

Як показують національні звіти, збільшення викидів у повітря не спостерігалось у причорноморських державах (Табл.IIIA.2). На національному рівні державні природоохоронні органи узагальнюють статистичну інформацію щодо викидів. Однак, регіональних досліджень, які би оцінили транскордонне перенесення забруднень, їх надходження з атмосфери до Чорного моря або вплив на біоту та здоров'я населення до сьогодні не проводилось. Якщо брати до уваги економічну ситуацію в цілому та зусилля національного законодавства, складається враження, що низький рівень економічного зростання сьогодні не несе явної загрози морському довкіллю. Однак, не викликає сумніву, що превентивні заходи мають здійснюватись уже сьогодні, щоб запобігти біді у майбутньому.

Етильований бензин все ще використовується у причорноморських країнах, однак, мало помалу його застосування скорочується. Росія висловила намір досягнути до 2010 року цільових показників, встановлених ЄС стосовно емісії свинцю. Туреччина використовує економічні стимули та державні субсидії для переходу на використання неетильованого бензину. В Туреччині також заохочується перехід на використання зрідженого газу.

Законодавство щодо контролю та регулювання викидів в атмосферу включає базові закони, нормативні акти, правила та процедури. Стандарти якості повітря та дозволи на викиди є загальноприйнятою практикою у причорноморських країнах.

Організація власне системи моніторингу забруднення повітря відрізняється у країнах: це Гідрометеорологічні служби (Грузія, Росія та Україна), природоохоронні органи влади (Грузія, Румунія, Україна та Туреччина), органи охорони здоров"я (Туреччина, Україна). Однак, регулярне звітування щодо забруднення повітря здійснюється лише в Російській Федерації. На сьогодні в регіоні відсутній регулярний обмін інформацією щодо транскордонного перенесення атмосферного забруднення (Табл. IIIA.3).

Необхідні заходи:

- ⇒ **До 2003 року встановити тісне співробітництво з відповідними Конвенціями, сторонами яких є причорноморські країни.**
- ⇒ **До 2005 року включити моніторинг забруднення атмосферного повітря до Інтегрованої програми моніторингу та оцінки.**
- ⇒ **Сприяти припиненню використання етильованого бензину.**
- ⇒ **Налагодити співробітництво з Конвенцією зі змін клімату та її Кіотським протоколом, Конвенцією щодо Транскордоного переносу атмосферного забруднення та іншими відповідними конвенціями і протоколами, сторонами яких є причорноморські держави, з метою сприяння їх впровадженню у регіоні.**
- ⇒ **Консультативній групі з питань контролю забруднень з джерел, розташованих на суші разом з Консультативною групою з моніторингу забруднень та оцінки у тісній співпраці з ІМО до 2004 року підготувати пропозиції щодо регіональної оцінки надходження забруднення з атмосфери та подати їх до відповідних міжнародних фінансових організацій.**
- ⇒ **З метою отримання надійної інформації та запровадження регулярної оцінки атмосферного забруднення, а також його впливу на екосистему Чорного моря та здоров'я населення, сприяти тісному співробітництву органів охорони довкілля причорноморських держав, а також організацій, залучених до моніторингу атмосферного забруднення.**

⇒ **Гармонізувати методології та аналітичні методики для оцінки атмосферного забруднення, а також запровадити систему гарантій якості та контролю якості вимірювань.**

⇒ **З метою забезпечення впровадження положень Бухарестської Конвенції, сприяти міжгалузевому співробітництву на національному та регіональному рівнях.**

⇒ **Включити на 2004 рік до проекту "Відновлення екосистеми Чорного моря" початкову оцінку викидів в атмосферу та атмосферного забруднення. У рамках цього дослідження мають бути узгоджені спільні методології оцінки забруднення атмосфери та його впливу на здоров'я населення.**

⇒ **Запровадити систему регулярного звітування у відповідності до взаємоузгодженого формату, розробленого Консультативною групою з питань контролю забруднень з джерел, розташованих на суші, починаючи з викидів у повітря 2001 року. Ці дані мають бути включені до регіональної бази даних з атмосферного забруднення.**

⇒ **Розширювати можливості щодо гармонізації з директивами ЄС.**

c) Пріоритетні точкові джерела забруднення

Стаття 32

Підготовлений перелік точкових джерел, з яких зменшення скиду забруднюючих речовин має першочергове значення (гарячих точок), створив основу для розробки національних стратегій, а також графіків досягнення суттєвого зменшення надходження таких речовин з гарячих точок у відповідності до ухвалених критеріїв щодо якості води. З метою досягнення такого зменшення стоку до 2006 р., була ухвалена наступна процедура. Кожна держава берегової зони, у своєму національному стратегічному плані дій для Чорного моря, визначить стратегію та графік надходження зменшених стоків з гарячих точок своєї території. У тих випадках, коли потрібні інвестиції (на відміну від політичних змін чи перебудови економіки) для того, щоб виявити специфічні гарячі точки, буде надано попереднє інвестування та проведено передінвестиційне дослідження, використовуючи підтримку донорів там, де це можливо.

Чорноморські держави переживають досить серйозні економічні проблеми, які розпочалися у кінці 80-х – на початку 90-х років і продовжують існувати. Лише останнім часом з'являється інформація про деяке економічне зростання. Спад економічної діяльності стало результатом повсюдного скорочення забруднень від промислових та сільськогосподарських джерел. Слід відімітити, що скорочення забруднень має багато спільних рис для країн регіону, а саме:

- Скорочення промислового забруднення у зв'язку зі скороченням виробництва
- Ліквідація ряду тваринницьких ферм, скорочення площі орних земель у зв'язку з розвалом сільськогосподарського сектору
- Скорочення застосування мінеральних добрив та пестицидів
- Руйнація туристичної галузі
- Зношеність та застарілість комунальної інфраструктури, зокрема очисних споруд та каналізаційних мереж

В результаті, у стічних водах зменшилась кількість забруднюючих речовин, типових для промисловості, але типові для комунальних стічних вод, такі як азот, БСК, залишились на тому самому рівні (дивись: Стан довкілля Чорного моря: Тиск та тенденції, 1996-2001).

Країни Чорноморського регіону визначили основні напрямки стратегій, направлених на скорочення забруднень, зокрема на будівництво чи реконструкцію очисних споруд, впровадження сучасних методів очистки та технологій виробництва, запровадження ресурсозберігаючих технологій. Однак, реалізації цих стратегій затримується через економічні умови регіону та недостатньо розвинуті механізми ринкової економіки. У той же час, країни Чорноморського регіону досягли значних успіхів у розвитку природоохоронного законодавства, хоча його втілення ще не може вважатись належним.

"Транскордонний діагностичний аналіз для Чорного моря" та "Пріоритетні дослідження стану довкілля Чорного моря", виконані у рамках ЧЕП, визначили у кожній причорноморській країні перелік "гарячих точок", які потребують негайних інвестицій. Хоча такі дослідження були проведені для кожної країни і підготовлені до публікації, вийшли у світ вони, на жаль, лише для Туреччини та України, мають недоліки і містять досить серйозні помилки.

Необхідні дії:

- ⇒ **До 2005 року переглянути опубліковані матеріали та запровадити регулярний процес їх оновлення. Рекомендовані джерела фінансування - ГЕФ, ПРООН та Таціс.**
- ⇒ **Залучити відповідні інвестиції до муніципального сектору з метою розширення, реконструкції, будівництва чи/або модернізації очисних споруд стічних вод та каналізаційних мереж.**
- ⇒ **Модернізувати та покращити системи водопостачання та очистки стічних вод.**
- ⇒ **Покращити експлуатацію очисних споруд та організувати навчання персоналу для муніципального сектору.**
- ⇒ **Запровадити повну оплату послуг муніципального сектору з метою покриття його витрат на заходи щодо удосконалення.**
- ⇒ **Повністю розробити заходи щодо економічного стимулювання та партнерства з приватним сектором для зацікавленості їх у інвестуванні природоохоронних заходів.**

d) Регулювання забруднень із точкових джерел забруднення

Стаття 34.

У додаток до визначення першочергових точкових джерел, кожною причорноморською країною до січня 2000 р. буде проведено широкомасштабне національне дослідження скидів недостатньо очищених стічних вод. Рекомендовано, щоб ця діяльність була скоординована Стамбульською Комісією через Консультативну групу з питань контролю забрудення з джерел, що розташовані на суші. Ці дослідження повинні проаналізувати, на національному та регіональному рівнях, позитивний вплив на здоров'я населення, стан довкілля та оздоровлення, а також економічну вартість встановлення очисних споруд. Ці дослідження мають бути основою для прийняття рішень та впровадження заходів з метою досягнення суттєвого зменшення надходжень недостатньо очищених стічних вод з великих міських територій до 2006 р.

Проблема недостатньої очистки стічних вод є результатом перевантаженості очисних споруд, застарілого обладнання або його зношеності, застарілих технологій, які використовуються в муніципальному секторі, жалюгідного стану каналізаційних колекторів, а також недостатніх капіталовкладень. Дещо краща ситуація в Туреччині, де значний процент невеликих міст та селищ під'єднані до очисних споруд. Покращення ситуація відбувається скоріше, за рахунок посилення природоохоронного законодавтсва та скорочення водоспоживання, ніж за рахунок модернізації та реконструкції потужностей з очистки стічних вод. Зменшення обсягів недостатньо очищених стічних

вод властиве усім державам Чорноморського регіону (див.звіт "Стан довкілля Чорного моря за 1996-2001 роки").

Необхідні дії:

- ⇒ **Забезпечити відповідне фінансування муніципального сектору.**
- ⇒ **Покращити експлуатацію та забезпечити ремонт очисних споруд.**
- ⇒ **Запровадити повну оплату муніципальних послуг для покриття витрат на підтримання обладнання в належному стані.**
- ⇒ **Запровадити механізми економічного стимулювання та партнерства з громадами і приватним сектором.**
- ⇒ **Залучити допомогу для розроблення фінансово життєздатних проектів.**
- ⇒ **Активізувати залучення Світового Банку, ЄБРР, ПРООН, ЄС та інших фінансових організацій до розробки та впровадження банківських проектів.**
- ⇒ **Удосконалити та розробити реалістичний портфель невідкладних інвестицій.**
- ⇒ **Передавати "know–how" та технології.**
- ⇒ **Запровадити систему безперервної професійної підготовки кадрів та обміну науковими даними.**

Стаття 35. *З метою втілення Протоколу про джерела забруднення, розташовані на суші, до Бухарестськоі Конвенції та з огляду на поступове зменшення надходження забруднюючих речовин взагалі та усунення викидів стійких забруднюючих речовин глобального значення, мають бути вжиті наступні заходи.*

Протокол про джерела забруднення, розташовані на суші, до Бухарестськоі Конвенції 1992 року, який попередньо встановив головні напрямки діяльності щодо скорочення забруднень та визначив відповідальність Сторін Конвенції у скороченні надходження забруднень з берегових джерел, не був повною мірою втілений. Основні з невиконаних компонентів наступні:

- Спільні стандарти скидів та графік скорочення забруднень
- Спільні методики, стандарти та критерії, які включають характеристики, властиві для гирлових ділянок
- Критерії для запобігання забруденням та заходи, рекомендовані для скорочення забруднення, його контролю та ліквідації
- Обмін інформацією та система звітування щодо скорочення забруднення та вжитих заходів

Наведені компоненти стосуються усіх видів забруднень, включаючи і стійкі органічні сполуки, які є предметом Конвенції щодо стійких органічних забруднень 2001 року. Хоча ці хімікати виключені із списку допущених до використання в усіх причорноморських країнах, тривале використання хімікатів, до складу яких входить хлор, до цього часу становить загрозу для морського довкілля, оскільки вони досить довгий час накопичувались у прибережних регіонах. Причорноморські держави на сьогодні не мають відповідних потужностей для припинення надходження стійких хімічних речовин, основним джерелом яких є сільське господарство. Відсутність належних складів для їх зберігання підвищує загрозу, яка насувається як на морську екосистему, так і на здоров"я людей. Таким чином, проблема стійких органічних сполук існує і вирішувати її треба усім державам Чорноморського регіону.

В усіх причорноморських державах стійкі органічні сполуки виключені із списку допущених до використання пестицидів; діють відповідні правила і процедури для отримання дозволів на використання пестицидів. Однак, низький освітній рівень фермерів та втрата можливостей на локальному рівні користуватись недорогими та безпечними препаратами, зробили пасивним населення і стали однією з причин порушення екосистеми.

Виробництво та використання інших груп стійких хімікатів (поліхлорованих біфенілів, діоксину) заборонено у країнах Чорноморського регіону (Болгарії, Грузії, Румунії, Російської Федерації, Україні– з 1988 р., Туреччині – використання з 1996). Моніторинг поліхлорованих біфенілів у морському середовищі припинений Росією у 1994 у зв'язку з низькими концентраціями, але продовжується в Україні. Знання про рівні забруднення, тенденції та долю цієї речовини в Чорноморському довкіллі недостатні і потребують спеціальних досліджень.

Необхідні дії:

- Переглянути Протокол про захист морського середовища Чорного моря від забруднення з наземних джерел для приведення у відповідність до Глобального Плану дій ПРООН
- Оцінити масштаб проблем та запропонувати заходи для запобігання накопичення стійких органічних сполук через залучення "know-how" та новітніх технологій
- Встановити тісну співпрацю з Конвенцією щодо стійких органічних забруднень та просувати її впровадження у причорноморських державах
- З метою оцінки маштабів проблеми та потенційних загроз для довкілля Чорного моря, провести оцінку стійких органічних забрудників у державах Чорноморського регіону до 2006 року, а початковий огляд – до 2004 року, маючи на увазі можливості проектів ГЕФ та Таціс і посилення координації з Конвенцією з стійких хімічних забруднень.

а) Критерії якості води повинні бути гармонізовані на основі типу використання води (вода для пиття, пляжні води, аквакультура, порти і т.д.). Рекомендовано, щоб Стамбульська Комісія відповідно до рекомендацій Консультативної групи з питань моніторингу та оцінок прийняла такі узгоджені критерії якості води, а там, де необхідно, стандарти, до середини 1998 р. Крім того, ці критерії повинні переглядатися кожні п'ять років.

Перший підхід до розробки регіональних критеріїв якості води був здійснений за підтримки проекту TACIS Фонди 1996/1997 Провідним Центром з моніторингу забруднень та оцінки (Одеса, Україна). Цей документ послужив основою для дискусії з зазначеного питання. На сьогодні видається, що концепція природоохоронних цілей якості не була розроблена на достатньому рівні. Домінантний підхід, при якому стандарти якості води приймаються як цілі якості панує в причорноморських державах. На сьогодні стандарти для морської води встановлені в Румунії, Російській Федерації та в Україні.

Стандарти якості води для аквакультури та для купання не пройшли обговорення на регіональному рівні. Беручи до уваги процес приєднання Болгарії, Румунії та Туреччини до ЄС, виконання вимог Директив ЄС щодо води для купання та Директиви щодо молюсків є невідкладним для цих країн.

Дані моніторингу щодо існуючих скидів передбачається формувати на базі регулярного звітування про досягнення у ліквідації "гарячих точок" на національному рівні, однак цей процес на регіональному рівні до цього часу не гармонізований.

Моніторинг скидів до морського середовища, який проводять екологічні інспекції або обов'язковий власний моніторинг підприємств, які скидають стічні води - загальна практика для держав Чорноморського регіону (Болгарії, Грузії, Російської Федерації, Туреччини та України). Частота спостережень в Туреччині залежить від обсягу скиду, а у Російській Федерації і в Україні від підприємств вимагаються щоденні спостереження. Методології, підходи, а також методики та процедури здійснення моніторингу неоднакові у кожній країні Чорноморського регіону. Тому існує

нагальна потреба у розробленні спільних підходів та гармонізованої системи оцінки на основі регіональних гармонізованих цілей якості морського довкілля, так само, як і критеріїв прогресу у скороченні забруднення.

Основна відповідальність за ведення моніторингу скидів покладена на природоохоронні органи, та, інколи, на інші організації, як наприклад на Міністерство сільського господарства у Туреччині. Інформація про існуючі скиди збирається органами статистики (за виключенням Росії) та інституціями, що наведені нижче:

Болгарія	– Виконавча природоохоронна Агенція
Грузія	– Міністерство навколишнього природного середовища
Румунія	– Міністерство водних ресурсів та довкілля через національні водні компанії
Російська Федерація	– Міністерство природних ресурсів
Turkey	– Міністерство навколишнього природного середовища, статистична організація
Ukraine	– Державний комітет по водних ресурсах (спеціальний щорічний звіт від кожного підприємства) та Державний Комітет статистики.

Надійність даних неоднакова у кожній країні, але у більшості випадків ці дані не досить надійні; інформацію, яка надходить від підприємств, важко проконтролювати; місцеві природоохоронні служби, які зобов'язані контролювати підприємства, погано технічно обладнані, мають недостатньо підготовлений та фінансово забезпечений штат. Зазвичай, професійна підготовка їх недостатня і навчання не проводяться.

Необхідні дії:

- ⇒ **Звернутись до донорських організацій за технічною підтримкою для організаційного посилення місцевих природоохоронних органів у частині їх спроможності до виконання завдань, оснащення та персоналу.**
- ⇒ **До 2004 року, грунтуючись на аналізі, проведеному Консультативною групою з контролю забруднень з джерел, розташованих на суші, гармонізувати процедури моніторингу існуючих скидів та підготувати керівництва для здійснення моніторингу скидів.**
- ⇒ **Сприяти встановленню приладів автоматичного контролю на підприємствах.**
- ⇒ **Запровадити регулярне звітування, у відповідності до узгодженого формату, щодо прогресу у ліквідації "гарячих точок" та включення цих даних до Чорноморської Інформаційної Системи (ЧІС).**
- ⇒ **У 2004 році Консультативній групі з контролю забруднень з джерел, розташованих на суші та Консультативній групі з моніторингу забруднень та оцінки завершити розроблення регіональних стандартів якості; до 2005 року узгодити та схвалити їх.**
- ⇒ **З метою отримання порівнюваної та реальної інформації, забезпечити впровадження системи гарантій якості та контролю якості.**

c) Кожна причорноморська держава має докласти енергійних зусиль для прийняття та втілення, у відповідності до своєї правової системи, до 1999 р. закони та механізми, необхідні для регулювання скидів з точкових джерел. Основою для регулювання скидів буде система ліцензування, через яку можуть бути втілені узгоджені критерії якості води й через яку можуть стягуватися штрафи за стічні води за принципом "забруднювач платить".

Базові закони, регулятивні акти та ліцензійна система, яка передбачає принцип "забруднювач платить", були введені причорноморськими державами в дію задовго до прийняття Стратегічного

плану дій та інших документів, які його стосуються. Механізм дії принципу "забруднювач платить" включає пряму фінансову, адміністративну та/або кримінальну відповідальність. Однак, у зв'язку з економічними проблемами, зокрема, низькою платіжеспроможністю забруднювачів та недостатньо сильними природоохоронними органами, цих заходів недостатньо для втілення принципу повною мірою.

Розвиток регуляторних інструментів отримав подальший імпульс після прийняття СПД. Ряд навчальних сесій щодо технічних аспектів цієї проблеми було проведено у рамках Чорноморського Фонду Таціс 1996/1997. Це була значна допомога, однак потреби у такому навчанні та розвитку інституційної спроможності залишаються високими, особливо на локальних рівнях.

Потреби у навчанні на національному рівні з окремих проблем були визначені Консультативною групою з берегових джерел забруднення (AG LBS):

Болгарія	– принципи покриття витрат, відповідний розподіл бюджету
Georgia	– гармонізація з законодавством ЄС у відповідності до Рамкової директиви по воді
Румунія	– законодавство ЄС щодо небезпечних речовин, аварійного забруднення, екологічного страхування, міжнародних конвенцій, багатосекторальних фондів ISPA/ PHARE
Російська Федерація	– локальні коефіцієнти інфляції; нове законодавство з охорони довкілля; гармонізація з Рамковою директивою по воді
Туреччина	– довготермінові екологічні заходи, які не виконуються забруднювачами;
Ukraine	– Рамкова директива по воді та наближення до законодавства ЄС; управління прибережною смугою; методологія екологічного аудиту підприємств; законодавство Грузії

Необхідні кошти мають бути залучені ЧМК для наступних професійних навчань регіонального рівня:

- Гармонізація з Рамковою директивою ЄС по воді
- Керівництво щодо різних аспектів управління водними ресурсами та прибережною смугою
- Впровадження басейнового принципу управління в регіоні
- Регіональний Кодекс управління стічними водами

Необхідні дії:

⇒ **Розробити систему безперервного професійного навчання для представників національних та місцевих органів влади з питань удосконалення механізмів і регуляторних інструментів управління і контролю стічних вод з точкових джерел**

⇒ **Привести у відповідність критерії якості довкілля з платою за скидання стічних вод**

d) Кожна причорноморська держава має також докласти енергійних зусиль , щоб прийняти та втілити до 1999 р., відповідно до своєї правової системи, ефективний механізм виконання законів.

Законодавчо визначені дії, що відносяться до контролю скиду забруднюючих речовин зі стічними водами, включають: дозволи на спеціальне водокористування, штрафи, закриття небезпечних підприємств або видачу приписів для обов'язкового виконання певних природоохоронних заходів.

Необхідні дії:

⇒ **Покращання технічного забезпечення природоохоронних органів**

- ⇒ **Удосконалення фіскальних механізмів, розподіл бюджету**
- ⇒ **Розроблення та запровадження екологічного страхування**
- ⇒ **Розроблення механізму запобігання втратам від минулих проблем**
- ⇒ **Розвиток партнерства з приватним сектором**
- ⇒ **Ровиток громадської обізнаності**
- ⇒ **Розвиток відповідної системи безперервного навчання для місцевих та національних природоохоронних органів**
- ⇒ **Розроблення Керівництва з управління стічними водами**
- ⇒ **Розроблення механізмів економічного стимулювання**
- ⇒ **Проведення передпроектних досліджень**

Чорноморський Фонд Таціс 1995/1996 та 1996/1997 провів семінари та ряд навчальних сесій з питань ліцензування для України, Росії та Грузії. У Туреччині ряд трейнінгів було проведено за підтримки Агенції з Міжнародних зв"язків Японії, Агенції з технічного співробітництва Німеччини, а також за технічної підтримки Нідерландів. Жоден з цих заходів не охопив Чорноморський регіон повністю і тому потреба у такому навчанні залиишається високою.

Беручи до уваги необхідність посилення регіонального співробітництва, Консультативна група з питань контролю забруднень з джерел, розташованих на суші, розробить та потім узгодить наступні керівництва/методології/настанови:

- Методологію оцінки надходження забруднень з атмосфери – до 2005 року
- Керівництво з інвентаризації джерел забруднення, розташованих на суші - до 2004 року
- Регіональне керівництво з управління стічними водами – до 2005 року
- Рекомендації щодо встановлення та розрахунку вартості скиду стічних вод до 2004 року
- Регіональне керівництво з оцінки промислових скидів – до кінця 2003 року
- Регіональні рекомендації для гармонізації національних законодавчих та нормативних актів з Рамковою директивою ЄС по воді – до 2005 року
- Методологію оцінки забруднень, що надходять з дифузних джерел – початок у 2003 році, завершення – у 2005 році
- Методологія оцінки надходження забруднень з річковим стоком, заснована на документах Конвенції OSPAR – у 2003 році
- Регіональне керівництво з управління твердими відходами у співпраці з Консультативною групою з розробки загальних методологій щодо інтегрованого управління береговою смугою - до 2004 року.

<u>Необхідні дії:</u>

- ⇒ **З метою ефективного застосування регуляторних інструментів для контролю скидів посилити інституційну спроможність національних та місцевих органів.**
- ⇒ **Розробити необхідні регіональні керівництва, рекомендації та методології для управління та контролю точкових та дифузних джерел забруднення, а також застосування примусових механізмів.**

⇒ **Встановити систему безперервного професійного навчання.**

е) Щоб забезпечити втілення положень, узгоджених у цьому параграфі, кожна причорноморська держава має створити умови, щоб національні органи з ліцензування, моніторингу та нагляду були адекватно укомплектовані та щоб їм були доступні необхідні ресурси. В разі потреби, при місцевих органах будуть організовані відповідні навчальні курси

Застосування штрафів, позбавлення волі, закриття підприємств, або заборона будівництва чи експлуатації виробничих потужностей – ці заходи можуть бути оскаржені порушниками у судовому порядку. В основному, муніципалітети та державні органи примушують контролюють дотримання нормативів. Проте, зогляду на відсутність відповідної інформації щодо дотримання існуючих нормативів, ефективность запроваждення нормативно-правових актів, результати порушених судових справ і/або надхолження коштів від плати за забруднення навколишнього середовища, оцінити ефективність екологічного законодавства на регіональному рівні не представляється можливим. За обмежених фінансових ресурсів відповідні екологічні органи не мають необхідного матеріально-технічного забезпечення і належної професійної підготовки. Для вирішення цієї проблеми існує потреба в залучення додаткової міжнародної допомоги в наступні п'ять років.

У зв'язку з перехідним періодом в економіці, розмір плати обмежений через низьку платіжну спроможність тих, хто платить за забруднення чи за шкоду, нанесену довкіллю. З тих же причин муніципальні послуги частково відшкодовуються через надання субсидій з державного бюджету. Плата за скиди забруднюючих речовин та інші види плати не використовуються природоохоронними фондами на заходи з охорони довкілля або відновлювальні заходи.

Однією з важливих характерних рис неналежного втілення законів та регуляторних актів є низька ефективність системи безперервної професійні підготовки природоохоронних кадрів на всіх рівнях, і, особливо, на місцевому. Існує невідкладна потреба в організації навчання за такими напрямками:

- Встановлення надійної бази даних щодо дозволів (ліцензій) на використання водних ресурсів та скидання стічних вод, а також для прийняття рішень у галузі охорони довкілля.
- Гармонізація з Рамковою Директивою ЄС по воді.
- Розвиток механізму економічного стимулювання.
- Тарифи на скидання стічних вод.
- Навчання з питань видачі дозволів на спеціальне водокористування для місцевих органів.
- Навчання з питань видачі дозволів на спеціальне водокористування для національних органів.
- Регіональний семінар для національних інспекцій з охорони морського довкілля.
- Застосування регіональних цілей та стандартів якості, які очікується прийняти до 2004 року.

Необхідні дії:

⇒ **З метою ефективного застосування регуляторних актів щодо скидання стічних вод послідовно підвищувати рівень технічного забезпечення місцевих органів.**

⇒ **Розвивати систему безперервного кадрового навчання місцевих органів влади Чорноморського регіону до 2005 року.**

⇒ **Встановити надійну та повну базу даних щодо дозволів (ліцензій) на використання водних ресурсів та скидання стічних вод, а також для прийняття рішень у галузі охорони довкілля.**

f) Кожна причорноморська держава розгляне введення політики, згідно з якою забруднювачі будуть вимушені платити за забруднення. Використання екологічно безпечних процесів виготовлення продукції та інших прогресивних процесів, які зменшують вихід забруднюючих речовин, може також заохочуватися через економічні стимули.

Одним із важливих інструментів втілення природоохоронного законодавства є застосування економічних стимулів, таких, як звільнення від податку, зменшення плати за використння ресурсів для підприємств, котрі використовують низько- та безвідходні технології або вживають інших ефективних природозберігаючих заходів; стимулювання заохоченнями та преміями виробників екологічно чистої продукції; введення спеціального податку на екологічно шкідливу продукцію. Пільгові кредитні ставки вже сьогодні застосовуються в Російській Федерації і Туреччині, однак не набули розповсюдження у решті країн Чорноморського регіону.

Значний внесок у вирішення цього питання з точки зору впровадження положень Стратегічного плану дій протягом найближчих п'яти років можуть зробити наступні регіональні проекти:

- Передпроектні дослідження для розвитку механізму економічного стимулювання та, за їх результатами, впровадження відповідних пілотних проектів у кожній країні Чорноморського регіону;
- Оцінка економічних та соціальних вигод збалансованого використання ресурсів у прибережній смузі;
- Встановлення економічної системи суспільного ризику та підвищення громадської обізнаності;
- Оцінка дифузного забруднення та забруднення з атмосфери;
- Оцінка надходження забруднень з річковим стоком та його впливу на морську екосистему;
- Залучення інвестицій до Чорноморського регіону;

Необхідні дії:

⇒ **З метою приєднання до Європейського процесу охорони навколишнього природного середовища до 2003 року підписати Меморандум про взаєморозуміння між Чорноморською екологічною комісією та Європейською Агенцією з охорони довкілля та встановити робочі контакти з її центрами.**

⇒ **Завершити у 2004 році розробку Плану скорочення надходження біогенних речовин до Чорного моря (BSNRP) та підготувати його до схвалення Чорноморською Комісією.**

⇒ **Встановити регулярний процес звітування щодо впровадження Плану скорочення надходження біогенних речовин до Чорного моря.**

⇒ **Провести передпроектні дослідження з тим, щоб щонайменше один пілотний проект щодо розроблення та запровадження механізму економічного стимулювання було втілено у кожній причорноморській країні до 2006 року.**

e) Забруднення від судноплавства

Стаття36.
До 2002 р. положення Конвенції MARPOL 1973/78, перш за все положення про Виключні території, будуть ефективно впроваджені всіма причорноморськими державами.

Негативний вплив судноплавства на екосистему Чорного моря викликаний чотирма основними факторами:

- Експлуатаційні скиди з суден, які регулюються додатками 1-6 до Конвенції МОРПОЛ 73-78
- Аварійні забруднення морського середовища від суден
- Привнесення з баластними водами і на корпусах суден чужинних організмів, які створюють потенційну загрозу ендемічним видам
- Скиди з берегової інфраструктури.

У відповідності до Правила 10 Конвенції МОРПОЛ 73/78, Чорне море визнано “спеціальною зоною”, хоча це положення і не набуло сили. Мається на увазі, що для всього регіону повинні здійснюватись спеціальні заходи для запобігання забруднення нафтою та нафтопродуктами. У рамках Національних планів з запобігання аварійним розливам нафти кожною країною у своїх територіальних водах такі спеціальні чутливі зони були визначені.

Необхідні дії:

⇒ **Визначити прибережні чутливі зони, беручи до уваги течії, місця нересту, шляхи міграції прохідних видів риб, цінні місця існуваня та інші зони, життєво важливі для екосисеми Чорного моря та здоров’я населення.**

⇒ **Для цілей регіонального та національних Планів дій у разі аварійних ситуацій, створити регіональну та національні карти чутливих зон.**

⇒ **Запровадити вимоги до скидів забруднень у чутливих зонах**

Стаття37.
З огляду на значне розширення судноплавного руху до чорноморських портів та для того, щоб відповідати вимогам положень про Виключні території MARPOL, необхідно розширити можливості приймального устаткування портів. Приймальне устаткування для портів буде встановлене: для сміття - до грудня 1999 р.; для нафти - до грудня 2000 р.; для хімікатів - до грудня 2002 р. Використання цього устаткування має бути обов'язковим. При установці приймального устаткування буде заохочуватись тісне співробітництво з приватним сектором, буде потрібна консультативна допомога IMO, а також будуть враховуватися результати досліджень, виконані BSEP та Європейським Союзом.

У період 1996 – 2000 років було дещо розширено, як показано нижче, приймальне устаткування портів для сміття, нафти та хімікатів:

Приймальне устаткування для сміття (Табл. III.A5)

Болгарія	двіі сміттєспалювані установки, побудовані перед 1996 р., сьогодні введено в дію в портах Варна та Бургас
Грузія	сміття вивозиться до міського приймального устаткування. У портах Поті та Батумі – баржі місткістю 380тис.т
Румунія	спеціалізований транспорт для збору сміття з суден потужністю 12 куб.м працює з 2000 року. Національна компанія "Морська портова Адміністрація", розташована в Констанці, витратила на цей захід 40 000 доларів.
Російська Федерація	нові приймальні споруди не встановлювались
Туреччина	нові прийьальні споруди не встановлювались
Ukraine	Інсенератор твердих для відходів VI класу небезпеки профінансовано портами та органами влади, відповідальними за утилізацію небезпечних речовин, в Одесі працює Станція очистки баластних вод. Усі порти забезпечені устаткуванням для приймання відходів.

Устаткування для приймання нафти (Tab. III.A6)

Болгарія	приймальне обладнання порту у Варні, що включає очисні споруди (гравітаційне розділення та флотація), є власністю приватної компанії. Нове устаткування для очистки (невеликий масляно-водний сепаратор) було встановлено в порту Бургас у 2001 році за сприяння проекту Болгарсько-Данського співробітництва.
Грузія	усі відходи поступають на приймальне устаткування
Румунія	лише на ремонт та модернізацію резервуарів і труб компанією Constanţa Oil Terminal Ltd (ще не приватизавана - 61.7% національна частина) витратила 1 млн. доларів. У липні 2001року Національною компанією "Морська портова Адміністрація" , розташованою в Констанці, були побудовані і запущені в дію очисні споруди для трюмної води потужністю 1 куб.м на годину (гравітаційне розділення, фізико-хімічне розділення, біологічна очистка та очистка мулу). Цей захід, приблизною вартістю $ 400 000, було профінансовано Міністерством Економічних зв'яків Нідерландів.
Російська Федерація	Устаткування для приймання нафти було встановлено перед 1996 роком. У Новоросійську є устаткування для приймання забруднених нафтою баластних вод, резервуар для льяльних вод, мулу від очистки танкерів, забруднених нафтою трюмних вод, шламу від очистки топливних систем. В Сочі – лише для очистки від нафти трюмних вод. В Туапсе - для забруднених баласних вод, льяльних вод, мулу від очистки топливних систем, забруднених нафтою трюмних вод.
Туреччина	не прозвітувала
Україна	В Одесі працює станція очистки баластних вод.

У період з 1996 по 2001 роки ніякого приймального устаткування для хімікатів у портах причорноморських держав встановлено не було (Табл.IIIA.7).

Портова приймальна інфраструктура усіх причорноморських держав потребує модернізації, устаткування обладнанням, інсенераторами, суднами для збору трюмних вод та перевезення відходів.

Оцінка портеб для усіх типів приймального устаткування зараз проводиться у Болгарії, Румунії та Туреччині:

Болгарія	Розробляється План з управління портовими відходами (PWMP). Потужності приймальних і очисних споруд потребують оцінки з врахуванням потоків відходів (в залежності від кількості та типу суден, які заходять в порт, кількості портів, включених до плану тощо)
Румунія	Передпроектні дослідження до Стратегічного Плану управління відходами у Констанці загальною вартістю 5.200 000 Euro з фонду ISPA. Проект включає будівництво інсенератора для зібраних з суден в акваторії порту твердих відходів; станцію з очистки трюмної води; судна-збирачі для трюмних вод та твердих відходів з суден та з акваторії порту; визначення екологічно безпечних місць дампінгу загальною потужністю 160875 тонн.
Туреччина	Під егідою Секретаріату Морських Справ розроблено проект "Керівництво для Служби з прийняття відходів з суден та інших морських транспортних засобів", яке представлено Прем'єр-міністру на погодження. Після того, як цей регуляторний документ вступить в силу, буде проведено обстеження сучасного стану портового приймального устаткування вздовж усього узбережжя Чорного, Мармурового, Егейського та Середземного морів Туреччини. Мета обстеження – підготовка інвестиційного плану для портових приймальних споруд.
Україна	Не звітувала

Були визначені наступні інвестиційні потреби для деяких портових приймальних сборуд:

Болгарія	у процесі оцінки
Грузія	немає проектів
Румунія	14 000 000 доларів США для удосконалення та модернізації
Російська Федерація	для кожного окремого випадку визначені усі типи необхідних інвестицій
Turkey	500 000 доларів США для портів Самсунг та Трабзон.
Ukraine	усі типи інвестицій визначені для кожного окремого випадку

Програма ЄС PHARE "Передпроектні дослідження щодо встановлення приймальних споруд у основних морських портах Болгарії, Румунії та Туреччини", сфокусована на портових приймальних спорудах для Самсунга та Трабзона, завершилась у 1996 році. Як продовження цього проекту, у рамках програми ЄС PHARE Данська Агенція з охорони довкілля надала грант для підготовки Плану з управління портовими відходами для Варни. У Туреччині результатом цієї роботи було розроблення проекту "Керівництво для Служби з прийняття відходів з суден та інших морських транспортних засобів".

Однак, дані, отримані в результаті цих досліджень, майже не були розповсюджені у країнах TACIS. Через відсутність подальшої фінансової підтримки, поновлення цих досліджень або розроблення регіонального плану дій щодо встановлення портових приймальних споруд для небезпечних відходів та сміття, не було здійснено.

Необхідні дії:

- ⇒ **Переглянути результати Чорноморської екологічної програми та PHARE стосовно досліджень портових приймальних споруд.**
- ⇒ **Звернутись по міжнародну допомогу для проведення додаткових передпроектних досліджень у країнах TACIS, а також для сприяння розвитку партнерства з приватним сектором у цій галузі.**
- ⇒ **До 2007 року розробити регіональний план дій для удосконалення приймальних споруд та розпочати його впровадження.**

Стаття38.
Узгоджена система державного портового контролю буде створена у Чорноморському регіоні шляхом ухвалення Меморандуму порозуміння про державний портовий контроль. Рекомендовано, щоб Стамбульська Комісія ухвалила такий Меморандум відповідно до рекомендацій Консультативної групи з питань навколишнього середовища та безпеки у судноплавстві до грудня 1998 р.

Після підписання Меморандуму порозуміння у галузі державного портового контролю у 2000 році Болгарія, Грузія, Румунія та Туреччина успішно просувають регіональне співробітництво між Чорноморськими державними портовими органами. Цей документ був схвалений та ратифікований Болгарією і Туреччиною та підписаний, але не ратифікований Румунією. У зв'язку з фінансовими труднощами Російська Федерація та Україна не підписали Меморандум. Головні цілі Меморандуму наступні:

- Забезпечити, щоб морський транспорт відповідав вимогам щодо обладнання для запобігання забрудненню нафтою та мав сертифікат на баластну та стічну воду з суден. У разі виявлення відсутності згаданого обладнання чи сертифікатів, зокрема, журналу з реєстрації нафти чи журналу з реєстрації відходів, PSCO має законне право затримати судно до ліквідації недоліку.
- Скорочення або припинення навігації несертифікованих суден у Чорному морі.

Впровадження Меморандуму щодо державного портового контролю покладено на державні компетентні органи – Морські Адміністрації. Реальне його втілення розпочнеться відразу після "безплатного періоду", під час якого інспектори та управлінці пройдуть навчання, буде створена інформаційна система тощо.

Чорноморська Комісія гарантує статус спостерігача Тимчасовому Секретаріату Меморандуиу, який базується у Стамбулі.

Необхідні дії:

⇒ **Сприяти решті Сторін Чорноморської Конвенції у приєднанні до Меморандуму про Державний портовий контроль**

⇒ **Організувати та підтримувати систему безперервного навчання для штату морських організацій, залучених до впровадження Меморандуму.**

⇒ **Сприяти співробітництву з Міжнародною Морською Організацією в проведенні необхідних трейнінгів для штату морських та природоохоронних органів.**

Стаття39.
Причорноморські держави мають зробити необхідні кроки та повністю використовувати свої права і силу для того, щоб, відповідно до міжнародного права, досягти зменшення незаконних скидів з суден у Чорне море.

Національні законодавчі та регуляторні інструменти в причорноморських державах повністю адекватні, включаючи обов'язки, обмеження, рекомендації, штрафи, а також арешт або заборону перетинати державні кордони територіальних вод для суден, які не повністю відповідають вимогам.

Компетентні державні органи влади, які контролюють територіальні води, також стикаються з певними обмеженнями у зв'язку з фінансовими проблемами, а саме:

Болгарія	
Грузія	Міністерство навколишнього природного середовища
Румунія	Адміністрація Морського Транспорту
Російська Федерація	
Туреччина	Берегова охорона Туреччини та муніципалітети у межах кордонів їх провінцій з використанням пароплавів, моторних човнів чи гелікоптерів
Україна	Державна інспекція охорони Чорного моря, Державна інспекція охорони Азовського моря, Берегова охорона – вибірковий контроль

Більш складним є питання контролю несанкціонованих скидів у відкритому морі, але у межах виключних економічних зон:

- Не вирішена проблема делімітації економічної зони між Румунією та Україною, Російською Федерацією та Україною, Російською Федерацією та Грузією, Туреччиною та Україною.
- Невідповідне фінансування більшості державних органів.
- Відсутність гармонізованої регіональної системи примусу.
- Відсутність регулярного спостереження через віддалені об'єкти (супутники)
- Відсутність системи ідентифікації нафтових розливів у морі.

Необхідні дії:

⇒ **Впровадження Меморандуму про взаєморозуміння у галузі державного портового контролю.**

⇒ **Розроблення та впровадження гармонізованої системи примусу при контролі несанкціонованих скидів.**

⇒ **Розроблення регіональної системи супутникового спостереження.**

⇒ **Розроблення системи використання комерційних літаків над морем для цілей контролю.**

⇒ **Впровадження вимог Конвенції OPRC'90 та Регіонального плану дій у надзвичайних ситуаціях.**

⇒ **Контроль встановлення сепараторів трюмних вод на борту суден, які перетинають Чорне море.**

⇒ **Встановлення інтегрованої ситеми віддаленого спостереження за забрудненням прибережної смуги та іншими небезпечними явищами.**

⇒ **Створення міжнародного інспекторату по контролю за несанкціонованими скидами до Чорного моря.**

⇒ **Підготовка проектних пропозицій до міжнародних фінансових організацій щодо встановлення регулярної системи супутникового моніторингу несанкціонованих скидів.**

Стаття40.
Для Чорноморського регіону буде розроблена гармонізована система примусу, яка включатиме штрафи. Рекомендовано, щоб Стамбульська Комісія відповідно до рекомендацій Консультативної групи з питань навколишнього середовища та безпеки у судноплавстві ухвалила цю систему до грудня 1998 р. Головною метою цієї системи буде запобігання незаконним скидам, а там, де це необхідно, використання примусових дій проти незаконних скидів.

Існуюча система штрафів добре розроблена і функціонує на національному рівні у державах Чорноморського регіону. Законодавчі та регуляторні документи, включаючи і систему штрафів, дають можливість боротися з несанкціонованими скидами у територіальних водах. Система штрафів базується на екологічних нормативах/стандартах скиду забруднюючих речовин для морського середовища. В усіх причорноморських країнах передбачена адміністративна та кримінальна відповідальність за несанкціоноване скидання.

Основна проблема, яка впливає на ефективність цих заходів на національному рівні – невідповідне фінансування місцевих органів, залучених до цієї діяльності. Гармонізована регіональна система примусу проти несанкціонованих скидів не була розроблена через відсутність будь-яких міжнародних проектів щодо підтримки цієї діяльності, а також через економічну нездатність держав Чорноморського регіону самотужки вирішити цю проблему.

Необхідні дії:

- ⇒ **Запровадити, у повній відповідності до Меморандуму про взаєморозуміння у галузі державного портового контролю, гармонізовану інспекторську систему та ввести в дію існуючі вимоги.**
- ⇒ **Заохочувати застосування правила „без стягнення спеціальної плати" для портових споруд до всіх основних портів ренгіонального рівня в Чорному морі**
- ⇒ **Погодити, серед країн Чорноморського регіону, обов'язковість передачі відходів (стічних вод) на їх портові споруди; розвивати систему відповідних портових споруд та устаткування, а також обмін інформацією між Чорноморськими портами.**
- ⇒ **Забезпечити встановлення аналітичного обладнання для швидкої ідентифікації нафтового забруднення.**
- ⇒ **Розробити гармонізовану систему штрафів, засновану на регіонально узгоджених цілях та стандартах.**
- ⇒ **Провести дослідження з метою визначення масштабів несанкціонованих скидів та розробки пропозицій щодо їх зменшення.**

Стаття41.
У 1997 р. причорноморські країни подадуть до ІМО свої спільні пропозиції щодо проведення поглибленого вивчення заходів для запобігання подальшому проникненню екзотичних видів у Чорне море шляхом скидання баластних вод з суден. Оскільки існує небезпека міграції цих видів до інших морів, будуть проведені консультації з приморськими країнами Каспію та Середземного моря.

Вторгнення чужинних видів може мати спустошливий вплив на аборигенні види, як це було у випадку *Mnemiopsis leydyi,* хижака - реброплава, що серйозно підірвало стадо пелагічних видів риб (вперше зареєстровано у 1982 році). Ці екзотичні види потрапили зі скидами баластних вод та з корпусів суден. Регіональна інформація щодо кількості суден, які проводять дебаластування, неповна.

Однак, дані України свідчать про зростання втричі морського транспорту в портах України (IIIA.8).

Є багато національних досліджень про вплив цього вторгнення. Заходи, направлені на попередження таких проблем у майбутньому були розглянуті у рамках проекту ООН GLOBALLAST, який встановив демонстраційний проект для Чорноморського регіону в Одесі, Україна. У вересні 1999 року Міжнародною Морською Організацією було проведено Регіональний науковий семінар з питань управління баластними водами та контролю, а перша Чорномрська конференція по баластних водах та контролю відбулась 8-10 жовтня 2001 року в Одесі.

До участі у проекті ООН GLOBALLAST були залучені наступні організації:

Болгарія	Морська Адміністрація, деякі вчені, член Консультативної групи з питань охорони довкілля та безпеки судноплавства.
Грузія	Транспортна та морська Адміністрація, Міністерство навколишнього природного середовища Грузії.
Румунія	Національний інститут морських досліджень та розвитку, Констанца; Національна компанія "Румунські води", Інспекторат з захисту довкілля, Цивільний навігаційний Інспекторат.
Російська Федерація	Азовський науково-дослідний інститут рибного господарства (АзНДІРГ).
Туреччина	Вищий Секретаріат морських справ.
Україна	Інститут біології південних морів, Одеське відділення.

У тісній співпраці з Міжнародною Морською Організацією під час Одеської зустрічі по баластних водах були запропоновані можливі регіональні дослідницькі проекти для оцінки та подальшого схвалення Сторонами Конвенції.

Короткі висновки

- ⇒ **Забезпечити міжрегіональне співробітництво між морськими та природоохоронними органами та звернутись за міжнародною підтримкою до міжнародних фінансових організацій для впровадження заходів з запобігання вторгнення чужинних видів.**
- ⇒ **З метою контролю вторгнення чужинних видів, у співпраці з Міжнародною Морською Організацією запропонувати і запровадити превентивні заходи та стабільну систему моніторингу, як невід'ємну частину Чорноморської Інтегрованої Програми моніторингу та оцінки.**
- ⇒ **Підтримати ідеєю щодо заснування глобальної конвенції ООН з управління баластними водами.**

f) Забруднення від дампінгу

Стаття42.
До грудня 1996 р. має бути запроваджена повна заборона на скидання комунального сміття на морських, берегових та дельтових територіях. Кожна причорноморська держава має розробити власний план вирішення проблеми, згідно з яким дотримання повної заборони буде досягнуто в 1999 р.

Спостерігається незначна тенденція до зростання кількості побутових відходів, які продукуються в прибережній смузі Румунії. Відповідно до статистичних даних Румунії 82% цих відходів, включаючи відходи гірничої промисловості та "хвости", складуються у спеціальних місцях, 14% продаються або переробляються, 3% залишаються там, де і виробляються і 0,3% спалюються. Загальний обсяг муніципальних відходів, які були вироблені країнами Чорноморського регіону у 2000 році був таким: (Tab.IIIA.9):

Болгарія	не звітувала
Грузія	не звітувала
Румунія	124 тисячі тонн
Російська Федерація	2.5 тисячі куб.м
Туреччина	202 тисячі тонн
Україна	не звітувала

Повсюдна заборона розташування відходів у морському середовищі, береговій смузі та зоні естуаріїв встановлена в усіх державах Чорноморського регіону (IIIa.10). Спеціальні процедури, регуляторні акти та правила застосовуються для забезпечення належного управління муніципальними твердими відходами. Оцінка несанкціонованих звалищ у причорноморських країнах не проводилась. Існуюча інформаційна пустота не дозволяє оцінити проблему в регіональному масштабі.

Хоча політичні, законодавчі та регуляторні інструменти щодо управління твердими відходами (Табл.III.11) у більшості достатньо розвинуті або розвиваються, вони не є достатньо ефективними у зв'язку з: недостатніми обладнанням та штатами національних органів влади; жалюгідним економічним станом муніципалітетів, для яких це завдання поставлено; відсутністю ефективної системи збору та переробки сміття; неефективністю устаткування для спалювання.

На національному рівні були розроблені наступні заходи з управління твердими відходами:

Болгарія	
Грузія	Стандарти для збору відходів, національного плану немає
Румунія	Національний план управління відходами, 2000 рік
Російська Федерація	
Туреччина	Розроблено План управління твердими відходами з метою надання керівництва для будівництва чи експлуатації потужностей щодо збору і переробки твердих відходів муніципалітетам. Такі проекти було впроваджено у Трабзоні та окрузі Різе у Чорноморському регіоні.
Україна	Загальнодержавна програма охорони та відтворення довкілля Азовського та Чорного морів, Загальнодержавна програма поводження з відходами, місцеві плани з управління твердими відходами включені до обласних програм охорони навколишнього природного середовища.

На регіональному рівні проблема, по суті, не піднімалась.

Необхідні дії:

- ⇒ **Провести на регіональному рівні попередні дослідження масштабів проблеми твердих відходів, включаючи соціально-економічний вплив на прибережну смугу.**
- ⇒ **Розробити та впровадити регіональну стратегію та план дій щодо управління твердими відходами у прибережній смузі.**
- ⇒ **Розробити пакет регіонально узгоджених керівництв та правил щодо управління твердими відходами у прибережній смузі.**
- ⇒ **Сприяти впровадженню іноваційних технологій та "know-how" щодо управління твердими відходами у прибережній смузі.**

Стаття 43. Незаконне скидання сміття у Чорне море є причиною особливого занепокоєння. Причорноморські держави, індивідуально та об'єднаними зусиллями, мають вживати заходів щодо контролю за будь-якою можливою діяльністю щодо скидання сміття.

Морські органи управління Чорноморського регіону у співробітництві з природоохоронними органами несуть відповідальність за несанкціонований дампінг та контролюють цей процес, хоча країни про це і не прозвітували. Основні заходи щодо контролю несанкціонованого дампінгу включають: контроль з повітря (літаків - Російська Федерація); підвищення кількості добре навченого інспекторського складу; систему штрафів; більше залучення громадськості та місцевих органів влади; та реалізацію проектів щодо відновлення (Туреччина).

Ці заходи оцінені як ефективні усіма країнами Чорноморського регіону. У звіті Румунії відзначено достатнє зменшення забруднення сміттям території портів та, завдяки застосуванню нового обладнання, покращено стан пляжів. (Beach Teach STR 2000-EU спеціально розроблене устаткування). Туреччина відзначила успішний досвід впровадження муніципальних пілотних проектів. В регіональному контексті проблема пророблена недостатньо і вимагає більшої уваги від Чорноморської Комісії. Обмін інформацією та “know-how” оцінюється як недостатній.

Необхідні дії.

- ⇒ **Включити систему моніторингу сміття як компонент Інтегрованої програми моніторингу та оцінки для Чорного моря, а також розробити і затвердити скоординовані методології та методики для оцінки забруднення сміттям.**
- ⇒ **Сприяти впровадженню “know-how” та інноваційних технологій щодо управління твердими відходами для невеликих муніципалітетів.**
- ⇒ **Підвищувати громадську обізнаність та навчання і виховання населення, включаючи туристів, з питань переробки та повторного використання твердих відходів.**
- ⇒ **Посилити інформаційні потоки та обмін інформацією з метою розповсюдження набутого досвіду, іноваційних технологій та “know-how” серед муніципалітетів Чорноморського регіону.**
- ⇒ **Розробити регіональне керівництво з моніторингу несанкціонованого дампінгу.**
- ⇒ **Організувати навчання інспекторського складу та забезпечити його необхідним обладнанням.**
- ⇒ **Сприяти впровадженню пілотних проектів для муніципалітетів невеликих міст.**

Стаття44.
До лютого 1998 р., згідно зі статтею 3 Протоколу до Бухарестської Конвенції про захист морського середовища Чорного моря від забруднень, викликаних скидами, причорноморські держави через Стамбульську Комісію мають визначити допустимі рівні концентрації залишків отруйних речовин у відходах.

Поглиблення навігаційних каналів є загальноприйнятою практикою в експлуатації порту та підтримці його життєздатності. Ризик від дампінгу для навколишнього природного середовища виникає в результаті міграції забруднюючих речовин з донних відкладів до водної товщі, розповсюдження мулу на сотні кілометрів та покриття ним угрупувань бентичних організмів, які ведуть прикріплений спосіб життя. Як правило, вилучені донні відклади або грунти від днопоглиблення захоронюються в морі, у місцях, вибраних у відповідності до наступних критеріїв:

- Відсутній або мінімальний вплив на біоту
- Низький ризик розповсюдження забруднень
- Достатня глибина

У північно-західному регіоні Чорного моря у межах України розташовано 11 місць захоронення матеріалів днопоглиблення. Деякі з них експлуатуються досить довго. Альтернативні технології, такі як використання грунтів днопоглиблення для укріплення берегів або будівництва, не набули широкого розвитку у регіоні. У Румунії грунти днопоглиблення використовуються для заходів з рекультивації земель. Туреччина не має місць захоронення грунтів днопоглиблення вздовж свого узбережжя (табл. IIIA.12 та табл. IIIA.12a).

Для проведення дампінгових робіт, за звичай, необхідно отримати спеціальний дозвіл природоохоронних служб. Кожне проведення робіт з днопоглиблення та захоронення вилучених у цьому процесі грунтів потребує проведення оцінки впливу на навколишнє природне середовище.

У Чорноморських державах спостерігається наступна тенденція обсягів дампінгу (Додаток):

Болгарія	не було запитів на проведення дампінгу протягом п"яти років
Грузія	не проводить дампінг
Румунія	незначна тенденція до зростання обсягів грунтів днопоглиблення
Російська Федерація	зростання обсягів грунтів днопоглиблення
Туреччина	дампінг заборонено законодавством
Україна	тенденція до зростання не спостерігається

Лише Румунія здійснює регулярний моніторинг рівня забруднень у місцях дампінгу.

В Румунії встановлені обмеження концентрацій речовин при дампінгу грунтів днопоглиблення; в Україні розроблено "Класифікацію донних відкладів від поглиблення суднохідних каналів у Чорному та Азовському морях (в межах кордонів України)". Цей документ офіційно не прийнятий. На сьогодні Консультативна група з моніторингу забруднень та оцінки не має узгодженого концептуального підходу до встановлення лімітів для грунтів днопоглиблення. Російська Федерація використовує інший підхід, який рекомендує встановлення лімітів у кожному окремому випадку як частини ОВОС, а також розробки методології встановлення таких лімітів. У відповідності до Робочого плану Чорноморської Комісії у липні 2002 року відбулось спільне засідання Консультативної групи з моніторингу забруднень та оцінки та Консультативної групи з питань охорони довкілля та безпеки судноплавства.

Необхідні дії:

⇒ **Базуючись на досягненнях міжнародного співтовариства, до 2005 року гармонізувати підходи до встановлення лімітів концентрацій речовин у грунтах днопоглиблення та розробити необхідні методології і керівництва для управління процесами днопоглиблення та дампінгу.**

⇒ **Встановити до 2005 року індикатори моніторингу для звітування про вплив днопоглиблення на довкілля, як компонент Чорноморської Інтегрованої системи моніторингу та оцінки.**

⇒ **Сприяти, через ряд пілотних проектів та за фінансової підтримки міжнародних фінансових організацій впровадженню "know-how" та інноваційних технологій з питань управління процесами днопоглиблення.**

Стаття45.
У відповідності з Лондонською Конвенцією 1972 р. (включаючи її додаткові поправки) причорноморські держави мають розглянути введення поправок до Протоколу до Бухарестської Конвенції про захист морського середовища Чорного моря від забруднень, викликаних скидами.

У зв'язку з відсутністю Постійного Секретаріату, питання щодо реалізації положень "Протоколу про захист морського середовища Чорного моря від забруднень, викликаних похованням" до Бухарестської Конвенції, не стояло в порядку денному Чорноморської Комісії. Існуючі інформаційні пустоти показують необхідність посилення вимог до інформаційного обміну у рамках Протоколу та потребують посиленої уваги з боку Чорноморської Комісії та Провідного центру з питань охорони довкілля та безпеки в судноплавстві. Подальшого удосконалення на регіональному рівні потребують також система штрафів та система моніторингу. Прогрес має бути досягнутий через гармонізовані підходи до встановлення граничних концентрацій для грунтів днопоглиблення.

Необхідні дії:

- ⇒ **Сприяти ратифікації Сторонами Лондонської Конвенції, як такої, що відповідає інтересам Чорноморського регіону.**
- ⇒ **Переглянути "Протокол про захист морського середовища Чорного моря від забрудненнь, викликаних похованням" та до наступної наради Міністрів у 2007 році підготувати необхідні доповнення до нього.**
- ⇒ **Провести попередні досліження для підготовки статегії та плану дій щодо управління процесом днопоглиблення та дампінгу.**
- ⇒ **Розробити керівництва, методології та правила для управління процесами днопоглиблення.**
- ⇒ **Провести необхідне навчання та посилити професійну підготовку.**
- ⇒ **Підготувати та подати до міжнародних фінансових організацій пропозиції до регіональних проектів щодо інтегрованої системи віддаленого спостереження за забрудненням прибережної смуги та інших небезпечних для довкілля ситуацій.**

g) Управління відходами

Стаття46.
Причорноморські держави будуть співробітничати в галузі розробки та впровадження політики екологічно збалансованого управління відходами, зважаючи на їх мінімізацію, повторне використання та переробку.

Національні політики причорноморських держав направлені на мінімізацію відходів, їх повторне використання та переробку, а також на рекультивацію звалищ. Основні законодавчі та регуляторні інструменти досить розвинуті у країнах Чорноморського регіону і включають базові закони, регуляторні акти та програми (Табл.IIIA.15). Країни, що приєднуються до ЄС, переносять у своє законодавство дію Директиви 2000/59/ЄС (щодо портового приймального устаткування для відходів, вироблених на суднах, та залишків вантажів). На національних рівнях здійснені наступні заходи:

Болгарія	Постанова щодо зменшення шкідливого впливу на довкілля від 18 вересня 1997 року. Базельська Конвенція "Про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням, Плани управління відходами для портів (PWMP)
Грузія	заходи у рамках проекту Світового Банку щодо Інтегрованого управління прибережною захисною смугою.
Румунія	впровадження Рамкової Директиви ЄС по воді.
Російська Федерація	Федеральна програма "Відходи"(на 1996-2001 роки), яка передбачає впровадження спеціальних заходів, направленних на поводження з відходами. Федеральна програма "Екологія та природні ресурси" (на період 2001-2010 років), складовою якої є підпрограма "Відходи".
Turkey	Не звітувала.
Ukraine	Закон України "Про відходи", Загальнодержавна програма охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів на 2001-2011 роки включає розділ щодо поводження з твердими відходами, Загальнодержавна програма поводження з токсичними відходами, Базельська Конвенція "Про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням" Розроблені Регіональні програми щодо поводження з відходами.

На регіональному рівні питання поводження з відходами не було включено в жодну програму чи проект. Не розповсюджувались серед Сторін Конвенції досвід і знання щодо наявних технологій, кращої практики управління побутовими і небезпечними відходами тощо.

Розроблення та втілення моделі управління для поводження з відходами для невеликих та середніх муніципалітетів включає інтегрований план поводження з відходами, вибір місця тощо. Одним із успішних і таким, що має бути розповсюдженим і підтриманим, є досвід, набутий у ході реалізації проекту щодо поводження з відходами у Трабзоні та окрузі Різе, Туреччина.

Є нагальна потреба у розробці регіональної стратегії та наступних проектних дослідженнях у прибережній смузі:

- Підготовка та проведення інвентаризації твердих відходів (побутових, небезпечних та медичних) для уявлення про ситуацію, що склалась у Чорноморському регіоні, визначення характеристик відходів та їх обсягів, підготовка відповідної комп'ютерної моделі та навчання персоналу;
- Визначення прийнятної з точки зору фінансових та технічних характеристик "Моделі розміщення твердих відходів", яка би включала збір відходів, їх транспортування, переробку, а також вибір місця для розміщення звалищ чи устаткування;
- Розробка та запровадження прийнятної загальної для регіону моделі стосовно інтегрованого поводження з відходами;
- Підготовка та реалізація проектів рекультивації відкритих звалищ та проектів щодо оцінки фінансових та технічних можливостей для створення необхідної системи для вироблення енергії на існуючих звалищах
- Визначення кількості, типів та властивостей необхідного обладнання у відповідності до запропонованої у рамках проекту моделі, визначення вартості інвестиційної складової проекту;
- Підготовка, після завершення попередніх досліджень, та реалізація прикладних проектів для вибраних об'єктів;
- Навчання персоналу та підготовка відплвідних керіництв з питань експлуатації санітарних звалищ

Національні зусилля, направлені на удосконалення системи поводження з відходами могли б бути підтримані Міжнародною Морською Організацією та іншими міжнародними організаціями через реалізацію наступних регіональних проектів:

- Підготовка керівництв/правил щодо розроблення Планів поводження з портовими відходами у відповідності до вимог ЄС та Міжнародної Морської Організації та їх впровадження в основних портах Чорноморськогоу регіону.
- Сприяння впровадженню кращої екологічно безпечної практики поводження з відходами та їх розміщенням, включаючи відходи з суден.
- Реалізація проектів з відтворення екосистеми.
- Підготовка керівництв чи настанов щодо критеріїв правильності експлуатації, підтримання у належному стані та проведення перевірок місць розташування відходів у прибережній смузі для використання відповідними муніципальними службами.

Необхідні дії:

⇒ **Включити питання поводження з відходами до Робочого плану Чорноморської Комісії.**

⇒ **З метою забезпечення збалансованого розвитку прибережної смуги віднайти фінансову підтримку для проведення на регіональному рівні попередніх досліджень щодо поводження з відходами та їх соціально-економічними наслідками.**

⇒ **Підготувати проектні пропозиції та реалізувати регіональний проект щодо поводження з відходами у прибережній смузі, який би відповідав національним Планам та був гармонізований з ними.**

h) Транскордонне переміщення небезпечних відходів

Стаття47.
Без подальшого зволікання, причорноморські держави через Стамбульську Комісію та згідно з Резолюцією 1, ухваленою на Дипломатичній Конференції про захист Чорного моря від забруднень, завершать та ухвалять текст Протоколу до Бухарестської Конвенції про транскордонне переміщення небезпечних відходів та співробітництво в галузі боротьби з їх незаконним переміщенням.

Переміщення небезпечних відходів може являти собою найбільш небезпечну загрозу здоров'ю людей та екосистемі Чорного моря. На сьогодні не існує регіональних чи національних статистичних даних або звітів щодо незаконного переміщення відходів у Чорному морі.

Завершення підготовки тексту Протоколу про транскордонне переміщення небезпечних відходів та співробітництво в галузі боротьби з їх незаконним перевезенням до Бухарестської Конвенції було відкладено у зв'язку зі значною затримкою у встановлені Постійного Секретаріату.

Враховуючи те, що країни Чорноморського регіону є Сторонами Базельської Конвенції "Про контроль за транскордонним перевезенням небезпечних відходів та їх видаленням" (1989), принципи цієї Конвенції повинні бути відображені у Протоколі.

Переміщення небезпечних відходів регулюється на національному рівні переліком дозволених до ввезення небезпечних матеріалів, який включає і токсичні відходи. Небезпечними відходами вважаються такі відходи, які включені до Додатків I та II Безельської Конвенції і мають одну або декілька ознак небезпеки, включаючи і/або визначені Додатком III до Конвенції (вибухові, вогненебезпечні, отруйні, їдкі (роз'їдаючі), токсичні, екологічно токсичні, тощо), а також матеріали, забруднені цими речовинами. Таким чином, для сприяння у впровадженні Базельської Конвенції достатньо зосередитись на контролі транскордонного переміщення токсичних відходів. У зв'язку з цим, переміщення будь-яких токсичних грузів буде підпадати під дію цієї Конвенції або майбутніх Протоколів до неї.

Необхідні дії:

- ⇒ **За підтримки ІМО та у тісній співпраці з Базельською Конвенцією провести дослідження переміщення небезпечних відходів та своєчасності чи доцільності розроблення Протоколу.**
- ⇒ **Встановити тісну співпрацю з Базельською Конвенцією.**
- ⇒ **Розробити та втілити регіональну стратегію та план дій щодо контролю переміщення небезпечних відходів.**
- ⇒ **Провести інвентаризацію небезпечних відходів для уявлення про стан цієї проблеми у Чорноморському регіоні, включаючи характеристику небезпечності та обсяг відходів, існуючі методи розміщення чи вилучення та обсяги транскордонного переміщення відходів.**
- ⇒ **Підтримувати впровадження положень Базельської Конвенції та зібрати і оцінити дані інвентаризації з метою підготовки однотипних проектів для причорноморських держав.**
- ⇒ **З метою запобігання незаконному перевезенню, підтримати розроблення протоколу про відповідальність та компенсації між країнами-членами.**
- ⇒ **Посилити можливості митної служби у питаннях контролю незаконного переміщення відходів між країнами, а також заснувати спеціалізовану митну службу.**
- ⇒ **Сприяти прийняттю та впровадженню планів дій та реагування при надзвичайних ситуаціях.**

Стаття48.
Чорноморська Стратегія щодо планування дій та реагування при надзвичайних ситуаціях має бути розроблена. Рекомендовано, щоб Стамбульська Комісія згідно з порадами Консультативної групи з питань охорони довкілля та безпеки в судноплавстві ухвалила таку Стратегію до грудня 1997 р. Ця Стратегія повинна створити базу для того, щоб плани дій при надзвичайних ситуаціях, розроблені причорноморськими державами, були достатньо скоординовані. Вона також буде служити основою для розробки регіональго плану дій при надзвичайних ситуаціях.

Консультативна група з питань охорони довкілля та безпеки в судноплавстві (AG ESAS) за підтримки IMO підготувала проект Плану дій для захисту Чорного моря від забруднення нафтою у разі надзвичайних ситуацій, який зараз проходить узгодження в органах влади п ричорноморських країн. Тенденція до зростання обсягів перевезення нафти викликала необхідність розроблення такого плану для боротьби з забрудненням нафтою. Однак, інші небезпечні речовини не стали предметом цього Плану. The AG ESAS погодилась, що План дій при надзвичайних ситуаціях стане додатком до Протоколу про співробітництво у боротьбі з забрудненням морського середовища Чорного моря нафтою та іншими шкідливими речовинами у надзвичайних ситуаціях і буде включати дві частини: нафта (1) та інші небезпечні речовини (2).

Необхідні дії:

- ⇒ **Сприяти прийняттю та підписанню у 2003 році Плану дій для захисту Чорного моря від забруднення у разі надзвичайних ситуацій**
- ⇒ **Розробити до 2005 року частину 2 Плану дій у разі надзвичайних ситуацій у частині небезпечних речовин**
- ⇒ **У співпраці з IMO організувати необхідне навчання для рятувальних служб, а також для відповідальних органів національного та локального рівнів**
- ⇒ **Залучити міжнародну допомогу з метою отримання необхідного обладнання для забезпечення діяльності рятувальних служб у міжнародних водах**
- ⇒ **Забезпечити створення ефективної та дієвої системи зв'язку**

Стаття49.
Національні та місцеві плани дій при надзвичайних ситуаціях, що охоплюють як устаткування для суден, так і устаткування, розташоване в відкритому морі, будуть поновлені й там, де це можливо, ухвалені до грудня 1998 р. Будуть чітко визначені обов'язки та відповідальність державних агентств у випадку морських надзвичайних ситуацій. Згідно з директивами IMO, а також з врахуванням інших відповідних документів, включаючи Чорноморську Стратегію щодо планування дій та реагування при надзвичайних ситуаціях, мають бути розроблені Національні плани дій при надзвичайних ситуаціях.

Загальний обсяг розливів нафти у Чорному морі змінюється від 3,5 до 267,7 тонн на рік і не має достатньо чіткої тенденції, що пов'язано з аварійною природою цього процесу (дивись табл. IIIA 13). В територіальних водах у період з 1996 по 2001 роки відбулось 170 розливів нафти з загальним обсягом виливу 537,7 тонни. У Болгарії за цей період не було зареєстровано значних розливів нафти. Незначні експлуатаційні та неідентифіковані розливи спостерігались лише в акваторіях портів, судохідних каналів та територіальних водах. У Туреччині розливів не було зареєстровано (Табл.IIIA.13).

Основним джерелом розливів нафти є аварійне забруднення з суден та з платформ у відкритому морі. Такі платформи експлуатуються у Румунії та в Україні (Табл.IIIA.14); однак, вони оцінюються як дуже незначне джерело ризику нафтових розливів:

Болгарія	Такого устаткування в Болгарії немає. Природний газ виявлений біля Варненської затоки. Початок експлуатації родовища очікується у 2002 році.
Грузія	не звітувала
Румунія	Національна компанія "PETROM"SA через свій відділок "PETROMAR"у Констанці експлуатує у Чорному морі 1 Головну Нафтову Платформу (4 захисні системи і 3 бурові платформи) у водах економічної зони. Оцінка тенденція для Румунії щодо експлуатації родовищ на шельфі показала, що ця діяльність буте продовжуватись протягом наступних 20 років
Російська Федерація	В Російському секторі Чорного моря немає експлуатаційних свердловин на шельфі і така діяльність у найближчому майбутньому не очікується.
Туреччина	немає експлуатаційних свердловин
Україна	6 експлуатаційних свердловин у трьох місцях.

Необхідні дії:

- ⇒ **Схвалити та запровадити у 2003 році План дій для захисту Чорного моря від забруднення у разі надзвичайних ситуацій.**
- ⇒ **Посилювати міжнародне співробітництво та передачу технологій;**
- ⇒ **Організувати навчання персоналу, залученого до впровадження національних та місцевих Планів дій у разі надзвичайних ситуацій;**
- ⇒ **Розповсюджувати у засобах інформації необхідні дані з метою мінімізації впливу та наслідків у разі природинх стихійних явищ;**
- ⇒ **З метою запобігання аварійних розливів та мінімізації шкоди у разі стихійних лих, встановити спеціальні засоби, сучасне обладнання та конструктивно покращити судна.**

Стаття50.
Має бути ухвалено Чорноморський план дій при надзвичайних ситуаціях. Рекомендовано, щоб Стамбульська Комісія на підставі рекомендацій Консультативної групи з питань довкілля та безпеки в судноплавстві ухвалила таку Стратегію до грудня 2000 р. Чорноморський план дій при надзвичайних ситуаціях буде спрямований на досягнення сумісності щодо: даних про устаткування при надзвичайних ситуаціях, форм звітності та даних щодо виливів нафти; класифікації виливів по їх обсягах; методів оцінки чутливості берегової зони до небезпеки; та систем підтримки прийняття рішень у випадках ліквідації виливів, включаючи моделі прогнозування переміщення нафти. Крім цього, будуть розроблені регіонально скоординовані національні системи класифікації та оцінок ризику.

Проект Плану дій для захисту Чорного моря від забруднення нафтою у разі надзвичайних ситуацій узгоджений з існуючими національними планами або їх проектами. Національні плани дій у разі надзвичайних ситуацій розроблені або розробляються в усіх країнах Чорноморського регіону і направлені, у більшості випадків, на боротьбу з забрудненням нафтою:

Болгарія	Національний план надзвичайних ситуацій у разі забруднення нафтою, грудень 2001 року
Грузія	У рамках проекту з Інтегрованого управління прибережною смугою розроблено остаточний варіант Плану, який передбачається прийняти у 2002 році
Румунія	Усі місцеві плани з надзвичайних ситуацій у разі забруднення нафтою були розроблені після 1995 року; після 1996 року було закуплене сучасне обладнання у відповідності до потреб, визначених кожним планом. Національний План з надзвичайних ситуацій переглядався щорічно у відповідності до частоти змін урядової політики; деяка невизначеність існує сьогодні стосовно підпорядкованості Цивільної Служби захисту. Координатор національної структури у випадках значних розливів нафти буде визначений у 2002 році.
Російська Федерація	Переглядається та буде прийнятий у 2002 році Регіональний план дій у разі надзвичайних ситуацій, включений до Федерального плану дій
Туреччина	Національний План дій у разі надзвичайних ситуацій представлений до Парламенту, очікується його прийняття у 2002 році
Україна	Місцеві плани дій у разі розливів нафти переглядаються щорічно. План дій у разі розливів нафти у відкритому морі розробляється і його прийняття очікується у 2002 році.

Для країн-кандидатів до вступу в ЄС невідкладною потребою є розроблення, у відповідності до рішення No.2850/2000/ЄС, національних планів у разі аварійного чи навмисного забруднення морського середовища не лише нафтою, але і іншими небезпечними речовинами. Румунії, наприклад, була надана термінова міжнародна підтримка для розширення сфери дії Національного Плану з надзвичайних ситуацій на усі небезпечні речовини, як це і вимагається. Таке розширення переліку речовин є обгрунтованим і для усіх країн Чорноморського регіону. Для цього передбачається залучити технічну та консультативну допомогу Міжнародної морської організації..

Розроблення регіонального та національних Планів залежить від обсягів вантажоперевезень та рівня ризику. Треба зважати на те, що на сьогодні країни не мають можливостей для протидії іншим забрудненням, крім нафти. Оператори портів та залучених компаній повинні брати до уваги Міжнародний Кодекс морського торгівельного мореплавства та відповідні додатки до Конвенції MARPOL.

Необхідні дії:

⇒ **Провести регіональні дослідження щодо поводження з небезпечними вантажами.**

⇒ **Завершити до 2005 року розробку другої частини Чорноморського плану з надзвичайних ситуацій стосовно шкідливих речовин.**

Стаття51.
Щоб забезпечити швидку й ефективну дію національних органів з реагування при надзвичайних ситуаціях, кожна причорноморська держава в співробітництві з приватним сектором, та коли це доцільно, з міжнародними та двосторонніми агенствами повинна укомплектувати свої національні органи відповідними штатами та забезпечити їх необхідними ресурсами.

Національні системи реагування повністю створені та дієздатні, однак, у більшості країн Чорноморського регіону стикаються з фінансовими труднощами (Tab.IIIA.16).

Невідповідне фінансове забезпечення ускладнює придбання необхідного обладнання та підготовку штату для національних органів. Зокрема, це стосується відсутності човнів, нафтозбирачів, важких бонів, пристосувань для збору нафти з водної поверхні та іншого спеціалізованого обладнання, якого потребують Болгарія, Грузія, Румунія та Україна. У Російській Федерації, наявне обладнання

потребує атестації на відповідність високим міжнародним стандартам. В Туреччині в кожному окрузі ситуація різна.

Готовність країн до надзвичайних ситуацій на національному рівні неоднакова і її короткий опис наведено нижче:

Болгарія	відносно добре
Грузія	відносно добре на нафтових терміналах
Румунія	національний план дій у разі надзвичайних ситуацій не був втілений, тому його підготовленість оцінюється як низька, особливо у частині аварій великих масштабів
Російська Федерація	високий рівень готовності
Туреччина	не відповіла
Україна	на місцевому рівні –для портів, суднобудівних заводів- готовність задовільна, для відкритого моря - незадовільна

У кожній причорноморській країні були проведені навчання та семінари, а саме:

Болгарія	потреба у регулярних (щорічних) навчаннях по боротьбі з забрудненням. Спеціальний розділ Національного Плану присв'ячений цьому питанню. Вартість таких повномасштабних навчань становить приблизно 20,000 USD.
Грузія	Навчання проходять у Батумській державній Морській Академії та у порту Супса
Румунія	Проходять навчання на системі підтримки прийняття рішень, основою якої є моделювання розливів нафти; має бути запроваджено навчання роботі з базою даних. Ці навчання мають бути проведені Національним Інститутом Морських досліджень і Розвитку (Констанца) у 2001 році і їх вартість становить 15000 EURO.
Російська Федерація	не звітувала
Туреччина	не звітувала
Україна	не звітувала

Необхідні дії:

⇒ **Встановити на регіональному на національних рівнях систему поточного навчання щодо реалізації Планів дій у разі надзвичайних ситуацій**

⇒ **До 2003 року завершити розробку національних Планів дій у разі надзвичайних ситуацій та забезпечити у подальшому їх регулярний перегляд**

Стаття52.
Будуть знайдені шляхи тісного співробітництва з судноплавним, нафтовим та газовим секторами, щоб, по можливості, витрати на розробку та втілення планів дій при надзвичайних ситуаціях були відшкодовані цими секторами.

Залучення до впровадження планів дій при надзвичайних ситуаціях судноплавної, нафтової та газової галузей є вирішальним для забезпечення їх ефективності. Однак, у державах Чорноморського регіону таке співробітництво далеко не завжди здійснюється належним чином і потребує суттєвого удосконалення:

Болгарія	Великі приватні компанії у нафтовій та газовій галузі не готові до встановлення та підтримання такого співробітництва. У відповідності до законодавства, компанії, які експлуатують нафтові термінали зобов'язані розробити локальний/виробничий плани дій на випадок надзвичайних ситуацій, а також забезпечити мінімум необхідного обладнання. Устаткування та особовий склад цих компаній включені до наступних рівней відповідальності – порту, муніципалітету, округу, держави.
Грузія	дуже добре співробітництво з Chevron, BP, Gioc та портами.
Румунія	Співробітництво налогоджено у рамках Національного Плану (усі місцеві плани є частиною Національного Плану). Нафтовий та газовий сектори покривають близько 20% потреб у коштах на реалізацію Плану дій у разі надзвичайних ситуацій та на ліквідацію наслідків аварій.
Російська Федерація	Існує тісне співробітництво між Російськими судноплавними, нафтовими та газовими компаніями, які мають необхідне обладнання та засоби для ліквідації розливів нафти.
Туреччина	На сьогодні співпраця з нафтовими та газовими компаніями не налагоджена
Україна	не відповіла

Лише Румунія прозвітувала про розроблену Національною Агенцією Мінеральних Ресурсів програму досліджень шельфових ресурсів, яку здійснює нафтова компанія PETROMAR.

Наступні проекти щодо мінімізації ризику аварійних забруднень морського довкілля та узбережжя були або будуть впроваджені на національних рівнях:

Болгарія	Моніторинг розливів нафти на поверхні моря у територіальних водах Болгарії з відстані. Проектні пропозиції представлені до програми ЄС Phare (компонент міждержавного співробітництва). Планування при надзвичайних ситуаціях у відповідності до вимог IMO.
Грузія	NOSCP, План управління баластними водами, План для порту щодо Системи Інтегрованого упраління прибережною смугою
Румунія	Двосторонні угоди між організаціями, залученими до реагування на розливи нафти, такими як Морське відомство, Прикордонна поліція, Національний інститут морських досліджень та розвитку та Цивільний навігаційний інспекторат. Проведені дослідження у рамках проекту QUALIPOL, an Ecos –Ouverture Program у співробітництві між Францією і Іспанією та створено Центр з попередження розливів нафти та дій у разі їх виникнення (подібний до CEDRE у Бресті, Франція). Переглянуті та розроблені місцеві плани з інвентаризації. До кінця 2001 року буде переглянутий локальний План дій при розливах нафти компанії PETROMAR для попередження аварійних ситуацій з включеним до нього локальним планом на випадок стихійних лих.
Російська Федерація	Сприяння будівництву суден з подвійним дном та посиленим основним корпусом.
Туреччина	не звітувала
Україна	не звітувала

Необхідні дії:

⇒ **Сприяти підписанню та схваленню Регіонального Плану дій та реагування при надзвичайних ситуаціях для боротьби з забрудненням Чорного моря нафтою.**

⇒ **До 2005 року розробити з залученням Директорату Цивільного захисту B4 ЄС (Брюсель) та за підтримки IMO Регіональний Чорноморський план дій при надзвичайних ситуаціях для небезпечних речовин.**

⇒ **Регулярно проводити спільні експертизи у рамках двостороннього чи багатостроннього співробітництва.**

⇒ **Встановити спільну комунікативну та інформаційну систему (web-сторінку) з обширною базою даних, яка зараз розробляється Департаментом з енергетики та Національною лабораторією Oak Ridge (США).**

⇒ **Запровадити інтегровану систему дистанційного спостереження за забрудненням відкритого моря та прибережної смуги, а також іншими небезпечними випадками.**

⇒ **Сприяти впровадженню міжнародного та Європейського законодавства, настанов та методологій.**

⇒ **Посилювати співробітництво між судноплавством, газовою та нафтовою галузями через їх залучення до регіональних та локальних заходів щодо планування дій та реагування при надзвичайних ситуаціях.**

i) Оцінка та моніторинг забруднення

Якість та надійність інформації, отриманої в результаті проведення моніторингу та оцінки, є надзвичайно важливою для прийняття рішень та формування політичних заходів як на регіональному, так і на національному рівнях. Хоча встановлення регіональної програми моніторингу просувається дещо повільно, це не буде впливати на масштаби робіт та зусилля, які здійснюють причорноморські країни на національних рівнях, особливо зважаючи на надзвичайно обмежені ресурси держав та на відсутність дієвої міжнародної програми, направленої на підтримку потреб моніторингу та оцінки для всього Чорноморського регіону.

Базовими принципами, у відповідності до яких була розроблена Інтегрована програма моніторингу та оцінки, були наступні:

- Можливості кожної країни
- Створення можливостей для довгострокового функціювання
- Підхід поступовості у створенні повністю адекватної системи моніторингу та оцінки
- Інтеграція усіх компонентів екосистеми
- Сумісність з основними Європейськими та глобальними тенденціями.

Стаття53.
Кожні п'ять років, починаючи з 1996 р, буде готуватись та публікуватись звіт "Стан забруднення Чорного моря". Він буде базуватись на даних, зібраних через скоординовані програми моніторингу та оцінок.

Національні звіти щодо стану довкілля Чорного моря включені важливою частиною до Національних звітів щодо стану довкілля у Болгарії, Румунії, Російської Федерації та України. Грузія приділяє значну увагу створенню системи оцінки морського довкілля та звітування у відповідності до положень СПД. Туреччина звітів щодо стану довкілля Чорного моря не готувала.

Щодо регіонального рівня, був опублікований і включав серію статей збірник “Оцінка забрудення Чорного моря” (д-р Лоренц Мі, Грехам Топпінг, ООН, Нью-Йорк, Чорноморська екологічна серія, том 10, 1998). Це була спроба вчених, активно залучених до дослідницької роботи у Чорноморському регіоні, та експертів, які працювали у рамках Чорноморської екологічної програми, оцінити наявні дані щодо екологічного стану Чорного моря.

Звіт Чорноморської комісії “Стан забруднення Чорного моря” грунтувався на даних збірника “Оцінка забруднення Чорного моря” (1998). Підготовка такого звіту, що спирається на даних комплексної програми моніторингу забруднення і оцінки стану залишається невирішеною за відсутності

відповідної регіональної програми та обмеженими можливостями Чорноморських країн підтримувати національні програми на належному рівні

Необхідні дії:

⇒ **До липня 2002 року завершити розроблення базової частини Інтегрованої програми моніторингу і оцінки Чорного моря (BSIMAP). Чорноморська Комісія має на меті схвалити BSIMAP під час свого дев'ятого засідання; необхідно також здійснити організаційні заходи на національному рівні для належного фінансового забезпечення реалізації BSIMAP. Перша пілотна спроба звітування у відповідності до взаємно узгодженого формату буде здійснена до 1 вересня 2002 року, а повністю система почне функціонувати з 2003 року.**

⇒ **Беручи до уваги недостатність наявних ресурсів, порівняти національні вимоги до звітування і оцінки та забезпечити координаторів узгодженим керівництвом щодо підготовки національних звітів у відповідності до узгодженого формату з метою включення регіонально важливої інформації до націоналинх звітів. У цьому випадку менше навантаження буде на національних координаторів та Провідний Центр з моніторингу та оцінки, розташований в Одесі, Україна.**

Стаття54.
У відповідності до вимог Бухарестської Конвенції буде створена ефективна система моніторингу Чорного моря, що буде використовувати біологічні показники та вимірювання основних забруднювачів. Вона буде складатися із обов'язкових національних програм моніторингу, що мають бути включені в національні стратегічні плани дій, та незалежних систем забезпечення якості. Рекомендовано, щоб Стамбульська Комісія через Консультативну групу з питань моніторингу та оцінки забруднення розробила таку систему забезпечення якості до грудня 1998 р.

На національному рівні оцінка стану довкілля Чорного моря, як правило, координується природоохоронними органами і базується на даних досліджень, наукових експедицій та даних державної мережі моніторингу (Болгарія, Румунія, Російська Федерація та Україна).

У деяких випадках діяльність з моніторингу та оцінки виконується у рамках проектів (Туреччина).

Національні програми моніторингу у своїх територіальних водах виконують Болгарія, Румунія, Україна та Російська Федерація, однак, у зв'язку з економічними причинами, робиться це, як правило, нерегулярно і для обмеженого переліку показників. Грузія повідомила про відсутність моніторингової діяльності в останні 5 років. Туреччина прозвітувала лише за даними з моніторингу та оцінки, які отримані у рамках проекту. Відсутність регіонально узгодженої програми моніторингу та оцінки ставить під сумнів отримання фінансування з національних джерел на проведення цієї діяльності.

Методології та методики, за якими проводиться оцінка стану морського довкілля, у кожної країни різні. Для регіональних цілей ці методології та методики мають бути узгоджені та повинні відповідати регіональним потребам.

До програм моніторингу, як правило, включені наступні параметри: біогени, БСК, нафта, сліди металів (Болгарія, Румунія, Україна, Російська Федерація), органічні забруднення (Болгарія, Румунія, Україна), та біологічні параметри (Болгарія, Румунія, Україна). Крім досить обмеженого переліку параметрів, недоліком є неналежна якість проведення аналізів, їх частота та просторове покриття точками відбору проб. Найбільш регулярні дані моніторингу у Румунії обмежуються прибережною акваторією (до глибини 20 м). Лише в Україні є дані щодо моніторингу відкритого моря. Вимірювання більшості параметрів, передбачених Рамковою Директивою по воді для прибережних вод, не проводиться і не будуть проводитись у країнах Чорноморського регіону у найближчому майбутньому.

Важливість використання у програмах моніторингу оцінки біологічних показників визнана у причорноморських країнах та проводиться тими з них, де здійснюється моніторингова діяльність. На

сьогодні, біологічні параметри повністю увійшли до національних програм у Болгарії, Румунії, в Україні. Стандарт, заснований на параметрах планктону та бентосу, використовується як інтегральна частина національної програми моніторингу у Російській Федерації, але не більше, зважаючи на економічні резони. Показники планктону та бентосу включено до національної програми моніторингу у Російській Федерації. Включення інших стандартів стримується з фінансових причин. Грузія направила свою увагу на включення цих параметрів до своєї національної програми моніторингу відразу як моніторингова діяльність стане фінансово можливою у цій державі. Туреччина повністю включить цей компонент до регіональної програми моніторингу після її затвердження. Оцінка біологічних ефектів на рівні організмів в сучасних економічних умовах не вбачається реальною і буде відкладена на майбутнє.

Ініційована діяльність, розпочата у рамках проектів ЧЕП та TACIS і IAEA за підтримки Морської Лабораторії в Монако, спроможність до встановлення системи забезпечення якості вимірювань та контролю якості залишається досить слабкою. У Чорноморському регіоні було проведено декілька навчальних сесій у рамках проектів TACIS – Чорноморські Фонди 1996/1997. На жаль, у відповідності до політики ЄС щодо програм TACIS та PHARE, Туреччина не була залучена до цієї діяльності.

Найбільш невідкладні потреби до встановлення та узгодження регіональної програми моніторингу та оцінки були висловлені усіма консультативними групами. Консультативна група з моніторингу забруднень та оцінки розробила Чорноморську стратегію моніторингу та оцінки, включаючи пілотну програму моніторингу, яка була б прийнятна для Сторін Конвенції. Очікується, що вона буде прийнята Чорноморською Комісією у 2002 році.

Необхідні дії:

- ⇒ **Підготувати стратегію регулярної регіональної оцінки, у якій важливу роль відіграватиме національний компонент.**
- ⇒ **Встановити тісне співробітництво з Європейською природоохоронною Агенцією та її тематичними центрами для забезпечення технічними консультаціями та допомогою.**
- ⇒ **Надалі посилювати спроможність Провідного Центру з моніторингу забруднень та оцінки з тим, щоб до завершення Чорноморського регіонального проекту TACIS 2000/2001 регіональна система забезпечення якості вимірювань та контролю якості була повністю створена.**
- ⇒ **До 2005 року, у відповідності до рішення Консультативної групи з моніторингу забруднень та оцінки, встановити Інтегровану програму моніторингу та оцінки, включаючи повну розробку технічних настанов, методологій та рекомендацій.**
- ⇒ **Використовувати кращий досвід, набутий OSPAR, HELCOM та іншими регіональними конвенціями.**

Стаття55.
Має бути розроблена єдина технологія вимірювання для визначення якості пляжних вод з загальним механізмом забезпечення якості. Рекомендовано, щоб Стамбульська Комісія згідно з порадами Консультативної групи з питань моніторингу та оцінки забруднення розробила таку єдину систему забезпечення якості до грудня 1997 р. Буде заохочуватися відкритість шляхом публікування та вільного обміну даними про якість пляжних вод, принаймні на щорічній основі.

За результатми дослідження ВОЗ щодо стану рекреаційних вод Чорноморського узбережжя, проведеними у рамках Чорноморської екологічної програми, у квітні 1995 року було розроблено проект “Настанова з ведення моніторингу та оцінки рекреаційних вод та пляжів”. Це був останній захід, направлений на оцінку та покращання стану рекреаційних вод, проведений Чорноморською Комісією. Використовували у роботі проект цієї Настанови лише Румунія та Туреччина. Решта країн користувались своїми власними процедурами. Треба брати до уваги, що національні санітарні та

епідеміологічні служби, як правило, мають слабке обладнання та недостатній штат, у зв'язку з чим кількість аналізів, які вони виконують, обмежена.

Хоча на національних рівнях запроваджені уніфіковані методики, ситуація на регіональному рівні інша. Відповідальними за проведення моніторингу рекреаційних вод у країнах Чорноморського регіону, як правило, є державні органи санітарного та епідемічного нагляду, які, зазвичай, є структурами Міністерства охорони здоров'я або подібних організацій. Слабка координація між природоохоронними органами та органами охорони здоров'я у регіональному контексті та недостатньо чіткий розподіл відповідальності між Консультативною групою з моніторингу та оцінки забруднень та Консультативною групою з контролю берегових джерел забруднення, для якої це завдання було визначене, призвели до відсутності будь-якої діяльності на регіональному рівні протягом останніх п'яти років.

Регіональна діяльність може бути надзвичайно корисною з точки зору гармонізації існуючих національних законодавств з Директивою ЄС щодо якості води для купання, стосовно впровадження якої досягнуто певних успіхів у Болгарії, Румунії та Туреччині, яка впроваджується у Грузії у рамках проекту з інтегрованого управління прибережною смугою GICMP та якій слідують Україна і Російська Федерація.

Додатковий імпульс до регіонального співробітництва міг би бути отриманий через тісне співробітництво з Конвенцією з охорони та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер та її Протоколу "Про воду та здоров'я".

Тісне співробітництво з ВОЗ та відповідними Європейськими агенціями має бути встановлено.

Інформація щодо стану пляжів та води для купання для широкого загалу належним чином не надавалась. Лише у Туреччині існує система інформування громадськості про стан пляжів та рекреаційних вод, яка представлена у формі брошюр та на Web-сторінці, присвяченій пляжам, які отримали "голубий прапор". Програма "Голубий прапор" вимагає не лише забезпечення чистоти довкілля, але і достатньо розвиненої інфраструктури туризму. На сьогодні це не уявляється реальним для країн з перехідною економікою. Для приваблювання туристів інформація щодо стану пляжів та рекреаційних вод має широко висвітлюватись протягом усього туристичного сезону.

В регіональному контексті, майбутня робота щодо моніторингу та оцінки рекреаційних вод буде сфокусована на наступному:

- Перегляд та прийняття до 2006 року регіонального Керівництва щодо моніторингу та оцінки рекреаційних вод, а також методик для проведення аналізів якості води з врахуванням положень Директиви ЄС щодо якості води для купання та Рамкової Директиви по воді, а також "Настанови з ведення моніторингу та оцінки рекреаційних вод та пляжів" як основи для цього документу.
- Встановлення до 2006 року дієвої системи забезпечення якості проведення аналізів та контролю якості для рекреаційних вод.
- Розроблення та встановлення до 2004 року, у тісній співпраці з приватним туристичним сектором, регіональної інформаційної системи щодо якості рекреаційних вод як частини інтегрованої інформаційної системи Чорноморської Комісії.
- Створення, до 2007 року, ефективної системи професійного навчання для місцевих та національних органів
- Повністю перейняти кращий існуючий досвід регіональних конвенцій, включаючи OSPAR, HELCOM, MEDPOL, Барселона, а також досвід організацій ООН, тематичних центрів ЕЕА та ін.

Встановлення регіональної бази даних щодо моніторингу та оцінки, а також чіткої політики і процедури звітування залишається питанням, яке ще не вирішено Чорноморською Комісією. Встановлена при підтримці проекту ще за відсутності Постійного секретаріату система потребує розвитку та стабільного функціонування у регіональному контексті. Тому, після заснування Постійного Секретаріату Комісія визначила своїм пріоритетом створення Чорноморської Інформаційної системи. Підтримку у цій роботі надасть Європейський Союз. Буде також розвиватись тісне співробітництво з тематичними та інформаційними центрами Європейської Агенції з питань

довкілля, базами даних регіональних морських конвенцій, включаючи ICES. Повинна бути переглянута у відповідності до потреб регіону Чорноморська Географічна Інформаційна система. Повністю має бути використана Чорноморська Гідрометеорологічна база даних, розроблена за підтримки проекту NATO і яка працює в регіоні з 1998 року. Консультативна група з моніторингу забруднень та оцінки має бути широко залучена до діяльності у рамках GOOS (Глобальна Система оцінки океанів), щоб запобігти дублюванню. Якщо це станеться, співробітництво між науковими організаціями Чорноморьких держав значно покращиться.

На національному рівні можливості до вивчення питань, які потребують додаткових наукових програм чи іншої діяльності дуже обмежені. Тому, необхідно використовувати міжнародну фінансову допомогу, зокрема, з метою проведення наступних досліджень:

- Розширення моніторингової діяльності у частині параметрів, які вимагаються Рамковою Директивою по воді
- Визначення масштабів проблеми та впливу на екосистему Чорного моря стійких органічних забруднень
- Проведення досліджень щодо забруднення атмосфери і включення цього компоненту до Інтегрованої програми моніторингу Чорного моря
- Проведення досліджень надходження до Чорного моря забруднень з дифузних джерел та зі стоком річок
- Повністю включити компонент біорізноманіття та рибних ресурсів до Інтегрованої програми моніторингу Чорного моря

Стаття56.
Дані, що стосуються фактичних та оціночних досліджень скидів забруднюючих речовин з точкових джерел, річок та там, де це можливо, з дифузних джерел забруднення, мають збиратися та подаватися для вільного обміну кожні п'ять років, починаючи з 1996 р. Рекомендовано, щоб в майбутньому такі матеріали готувала Консультативна група з питань контролю забруднення з джерел, розташованих на суші.

Хоча збір даних стосовно фактичних скидів стічних вод до водних об’єктів є загальноприйнятою практикою у причорномоських державах, система регіонального звітування з цього питання не була встановлена. Зважаючи на низьку активність у останні роки Консультативної групи з контролю берегових джерел забруднення, її координуюча роль має бути посилена. Комісія, через її представника з Туреччини, має забезпечити необхідну підтримку Провідному центру, за діяльність якого Туреччина несе відповідальність.

Як інтегральна частина Чорноморської інформаційної системи має бути розроблена Регіональна база щодо берегових джерел забруднення, яка буде включати:

- Інформацію про гідрологічні умови у басейні Чорного моря
- Інформацію про фонове забруднення Чорного моря та водних об'єктів басейну
- Інформацію про промислову діяльність, зокрема щодо видів існуючих підприємств, їх специфіки, сировини, яка використовується у виробництві та технологій;
- Інформацію про стічні води, скинуті до Чорного моря (інвентаризація точкових джерел забруднення), а також про дифузні джерела забруднення;
- Інформацію про майбутнє будівництво у цьому регіоні;
- Стандарти якості води, встановлені для Чорного моря;
- Інформацію щодо розвитку галузей, кращих існуючих галузевих технологій, та їх ліцензування у випадку їх запровадження під час будівництва або реконструкції
- Інформація про існуючі системи каналізацій та очисних споруд стічних вод для підприємств галузі;
- Популяризована інформація та навчальні матеріали для широкого загалу.

В ідеалі, бажано було б мати базу даних, яка розвивається та включає всю інформацію, що має відношення до проблеми і яка могла поповнюватись інформацією інших організацій та надавати їм свою.

У регіоні існує потреба у комп'ютерних програмах для розрахунків гранично допустимих скидів (ГДС), параметрів очисних споруд, обсягів стічних та зливових вод для різних населених пунктів, а також діючих та нових підприємств.

Необхідні дії:

⇒ **Забезпечити, у 2003 році, впровадження пілотної Інтегрованої програми моніторингу і оцінки Чорного моря з попереднім пілотним звітуванням у вересні 2002 року. Зазначена Програма буде базуватись на даних національних моніторингових спостережень, представлених у єдиному затвердженому форматі.**

⇒ **Провести до 2005 року всебічну оцінку стану довкілля Чорного моря.**

⇒ **Видати у 2006 році "Звіт щодо стану довкілля Чорного моря" .**

⇒ **Покращити співпрацю та обмін досвідом з Європейськими центрами досконалості з питань морького моніторинга для допомоги прибережним країнам Чорного моря**

⇒ **Розроблення цілей якості та оптимального переліку індикаторів навколишнього природного середовища для розроблення політичних заходів та прийняття практичних рішень причорноморськими державами (Звіт щодо стандартів якості навколишнього природного середовища є доброю основою для гармонізації з Директивами ЄС).**

⇒ **Подальше підсилення Провідного центру з моніторингу та оцінки забруднень, підтримка національних координаторів та сприяння їх співробітництву з національними організаціями.**

⇒ **Співробітництво з країнами Дунайського басейну у рамках Меморандуму про взаєморозуміння між Чорноморською Комісією та ICPDR.**

⇒ **Включення до 2003 року даних щодо фактичних скидів стічних вод та іншої інформації стосовно берегових джерел забруднення до Чорноморської Інформаційної системи. Для цього в ході реалізації проектів GEF та TACIS мають бути проведено необхідне навчання та надана інша допомога національним координаторам з питань управління береговими джерелами забруднення.**

B. УПРАВЛІННЯ ЖИВИМИ РЕСУРСАМИ

a) Ресурси, що використовуються в комерційних цілях

Стаття57.
Рибні ресурси є невід'ємною частиною морської екосистеми. Багаті рибні запаси характерні для незабруднених вод та захищеної екосистеми, тому морська екосистема процвітає, коли рибогосподарська діяльність розумно організована. Заходи щодо зменшення забруднення та захисту біологічного різноманіття, природного середовища та ландшафтів, як узгоджено у цьому Стратегічному Плані Дій, є передумовами для відновлення комерційних відловів у Чорному морі. Крім того, місця нересту та розвитку молоді риб потребують спеціального захисту.

Починаючи з 60-х років рибна галузь у Чорному морі переживає інтенсивний спад, який характеризується як зменшенням кількості видів, так і обсягів вилову риби. Дослідження, виконані у рамках Чорноморської екологічної програми, визначили три основні причини такого занепаду:

- перевилови риби
- вторгнення екзотичних видів, зокрема *Mnemiopsis leydyi*
- забруднення

За оцінками експертів, стабільне підтримання максимальних виловів риби у Чорному морі на межі 2000000 тонн в рік можливе лише за умови, що будуть запроваджені принципи невиснажливого, відповідального рибальства та здійснені необхідні запобіжні заходи (зокрема, щодо контролю *Mnemiopsis leydei*). Крім того, у разі належного розвитку аквакультурних господарств, може бути зібрано декілька мільйонів тонн мідій.

Аналізи показують, загальний обсяг вилову риби в останні п’ять років залишається у Російській Федерації та в Україні порівняно стабільним з незначною тенденцією до зростання. У Румунії загальний вилов риби скорочується, а у Туреччині залишається без змін (Табл. .IIIB.1;Табл.IIIB.2)

Для багатьох пелагічних видів риб стан кормової бази покращується, переважно через вселення *Beroye ovata*. Це природний ворог *Mnemiopsis leydei*, желетілого хижака, який у 80-х-90-х роках практично підірвав кормову базу глибоководних риб у Чорному морі. Заходи, що вживаються, а також скорочення надходження до моря забруднень, пов’язане з економічною кризою у більшості причорноморських держав, також стали важливим фактором покращання ситуації. Як результат, останні два-три роки спостерігаються ознаки відновлення загального стада малих видів пелагічних риб.

Розвиток та впровадження національних законодавчих та нормативних актів та контроль за їх дотриманням відіграє важливу роль у покращанні сучасного стану рибних ресурсів регіону. Базові законодавчі акти стосовно рибних ресурсів були прийняті у державах Чорноморського регіону ще до 1996 року і розвивались, покращувались та вводились в силу протягом наступних п’яти років. Вони прямо стосуються питань збереження та відтворення довкілля Чорного моря і, у тому числі, рибних ресурсів. Лише у Туреччині базові закони 1971 р. та 1986 р. до цього часу залишились без змін, тому зараз у Парламенті Туреччини розглядається новий Закон з рибальства. Існуючі на сьогодні у державах Чорноморського регіону законодавчі акти достатні для забезпечення забалансованості та управління морськими рибними та іншими живими ресурсами. Однак, з точки зору врахування транскордонних інтересів, регуляторні та законодавчі акти все ще потребують удосконалення та гармонізації на регіональному рівні, особливо що стосується збереження та відтворення рибних ресурсів (Табл. IIIB.3).

Приєднання до ЄС, яке здійснюють Болгарія, Румунія та Туреччина, та напрямок, до якого проголошено на політичному рівні Україною та Грузією, вимагає подальшого удосконалення регуляторної бази з питань збереження морських живих ресурсів та ареалів їх існування. Тому, термінове узгодження Рибної Конвенції та Протоколу про біологічне і ландшафтне різноманіття, розроблення та впровадження Регіональної Стратегії та Плану дій щодо управління рибними та іншими морськими живими ресурсами, а також встановлення чітких кількісних та якісних цілей

разом з реальним графіком їх досягнення, стане додатковим імпульсом для удосконалення та введення в дію національних законодавств.

Країни Чорноморського регіону мають добре розвинуту організаційну структуру рибної галузі. Ці органи можуть бути самостійними (Державний Комітет рибного господарства у Російській Федерації), входити до сільськогосподарського сектору (Болгарія, Румунія, Туреччина, Україна) або до державних органів охорони довкілля (Грузія) (Табл. IIIB.4). Складовою системи управління рибними ресурсами є досить добре розвинені національні законодавчі та нормативні акти, які включають регуляторні інструменти, правила, інструкції, ліцензії та щорічні квоти. Міжгалузеве співробітництво з органами охорони навколишнього природного середовища існує у різних формах, зокрема:

- Болгарія – не визначено
- Грузія – міжвідомча Наукова Рада експертів з питань рибальства
- Руиунія – спеціальна процедура співробітництва місцевих органів влади в біосферному заповіднику "Дунайська дельта"
- Російська Федерація – спеціальний порядок видачі квот на вилов риби та прийняті правила рибальства
- Туреччина – не визначено
- Україна – спеціальний порядок видачі квот на вилов риби та правила рибальства, міжвідомчі робочі групи

Для забезпечення збалансованого розвитку рибної галузі має бути посилена та покращена організація співробітництва між органами рибного господарства та природоохоронними органами. На рівні регіону міжгалузеве співробітництво належним чином не налагоджено і вимагає активних дій з боку Сторін Конвенції.

Законодавчі та регуляторні заходи, направлені на вирішення перелічених питань у причорноморських державах, включають наступні вимоги:

- Сезонну заборону на вилов риби у нерестовий період
- Обмеження на розмір виловлюваної риби (Table IIIB.7)
- Державні квоти
- Захист місць нагулу та нересту
- Захист місць зимівлі
- Обмеження засобів лову

Загальноприйнятою практикою в управлінні рибними ресурсами є застосування регуляторних механізмів, які наведені вище. Ця практика є обгрунтованим регуляторним інструментом і застосовується у державах Чорноморського регіону. У деяких країнах встановлено контроль за затратами зусиль на вилов риби і ця практика може бути розповсюдженв на усі причорноморські країни.

Зменшення рибних ресурсів та пов'язане з цим зростання зусиль, які прикладаються для їх вилову, призводять до погіршення соціально-економічних умов прибережного населення, яке залежить від цього промислу. В Румунії, у порівнянні 1985-1986 рр. втрати оцінюються в 4 мільйони доларів США. В Україні втрати оціночно становлять більше 75 мільйони доларів США, а збитки від втрат інших живих ресурсів оцінюються в 6 – 9 мільйонів доларів США щорічно (Black Sea Environmental Priority Studies, Ukraine, 1998, дані до 1995 року). В Туреччині скорочення виловів риби оцінюється 132 000 тонн. Не дивлячись на те, що фінансові втрати не були достатньо очевидними завдяки гнучкості ринкової економіки, 50000 рибалок потерпають від безробіття (Black Sea Environmental Priority Studies. Turkey, 1998, останні дані за 1995 рік).

У рамках "Black Sea Environmental Priority Studies", яке було частиною Чорноморської Екологічної Програми, ініційовано програму економічної оцінки втрат для рибних ресурсів в результаті забруднення та деградації Чорноморської екосистеми. На жаль, ці дослідження не були повністю завершені та опубліковані. Опубліковані лише два національні звіти (Туреччина та Україна). Оцінка

щорічних економічних втрат була б дуже показовою для управлінців та політиків. По великому рахунку, така економічна оцінка на сьогодні не є досконалою у зв'язку з відсутністю спільної методології для її проведення. Застосування таких спільних методологій та підходів до оцінки економічних втрат є необхідним є у регіональному масштабі і при цьому має братись до уваги існуюче міжнародне та національне законодавство.

Нелегальний вилов риби – одна з найбільш важливих турбот і проблем причорноморських держав. У Румунії вилучення виловленої браконьєрським способом риби становить щорічно більше 1000 тонн. Вартість риби, виловленої нелегально в Болгарії оцінюється у 2-5 млн.доларів США, у Румунії – 3 млн. доларів США, у Російській Федерації – 1-2 млн. доларів США щорічно. Сумарно щорічні втрати для шести причорноморських країн Чорноморського регіону можуть досягати 20 млн. доларів.

Національні законодавчі акти, які заборняють нелегальний вилов риби, добре розвинуті, дієздатні і, у міру можливостей, втілюються такими організаціями:

Болгарія	-	
Грузія	-	Екологічна поліція
Румунія	–	
Російська Федерація	-	Рибна Інспекція, прикордонна служба
Туреччина	-	
Україна	-	Рибна Інспекція, природоохоронні органи, прикордонна служба,

Однак, ці організації не завжди належно укомплектовані кадрами та обладнанням для здійснення повного контролю, у тому числі в територіальних водах країн. Більш складні проблеми контролю на міжнародному рівні залежать від розроблення та втілення регіональних та двосторонніх обов'язкових до виконання документів, таких як Рибна Конвенція, Протокол про біологічне та ландшафтне різноманіття до Конвенції з захисту Чорного моря від забруднення.

Наукова діяльність у рибному секторі представлена у ряді публікацій. Однак, ця діяльність стикається з рядом фінансових проблем, особливо, що стосується регіональної оцінки ресурсів транскордонних видів, впливу забруднень на рибу, рівня її забрудненості. Тому, міжнародна підтримка має бути направлена на втілення проектів щодо покращання ситуації у рибному секторі, зокрема таких як:

- Проведення регіональної оцінки рибних ресурсів
- Захист нерестовищ та місць нагулу прохідних та транскордонних видів риб

Необхідні дії:

⇒ **Сприяти завершенню розробки та прийняттю до 2004 року Рибної Конвенції.**

⇒ **До 2005 року переглянути, поновити та надати законодавчого статусу Переліку рідкісних та зникаючих видів, основою якого є додаток II до Протоколу про збереження біологічного різноманіття та ландшафтів.**

⇒ **Провести у період 2002-2004 років інвентаризацію та оцінити стан міграційних шляхів , нерестовищ та місць нагулу молоді риб для важливих прохідних видів у Чорному морі, а також підготувати регіональний проект з їх відновлення та захисту.**

⇒ **З метою сприяння реалізації положень Кодексу FAO щодо відповідального риболовства у Чорному морі підготувати та втілити, у співробітництві з FAO, регіональну стратегію збалансованого використання рибних ресурсів.**

⇒ **Удосконалювати практику рибальства з метою запобігання приловів водних тварин інших ніж тих, що мають комерційну цінність**

⇒ **Покращувати обмін інформацією, особливо що стосується засобів рибного промислу на великих глибинах.**

⇒ **Посилювати співробітництво між рибною та природоохоронною галузями на національному та регіональному рівнях.**

Стаття58.
З метою оздоровлення екосистем, особливо важливих для рибальства в Чорному морі в цілому, поля Phyllophore та інші критичні харчові зони будуть під спеціальним захистом, будуть відновлені нерестові зони анадромних видів, та оздоровлені прибережні лагуни. До 2000 року, кожна причорноморська держава розробить принаймні один пілотний проект, який буде внеском в оздоровлення зон, життєво важливих для відновлення рибних запасів Чорного моря.

Кількість та якість рибних запасів залежить від стану екосистеми в цілому та стану місць нересту і нагулу зокрема. Найбільш важливі для рибних ресурсів Чорного моря екосистеми наведені у табл. IIIB5. У Російській Федерації був розроблений та схвалений Урядом Генеральний план відновлення рибних запасів. Усі необхідні роботи, які виконуються у рибних господарствах, проводяться і фінансуються у відповідності до згаданого плану. У разі потреби, регіональними адміністраціями або Державним Комітетом з рибного господарства Російської Федерації до Плану вносяться відповідні доповнення. Захист та відновлення екосистем та ареалів існування для відтворення рибних ресурсів та інших видів залишається важливою проблемою і в регіональному контексті.

Вилови малька та молоді риб справляють негативний вплив на рибні ресурси і на запобігання цьому явищу має бути направлена посилена увага та повинні застосовуватись відповідні управлінські заходи.

Види риб, що знаходяться під загрозою, включені в проект Переліку рідкісних біологічних видів та видів, що знаходяться під загрозою зникнення до Протоколу про збереження біологічного та ланшафного різноманіття Чорного моря, який був підписаний 14 червня 2002 року в Варні, Болгарія. Більшість з цих біологічних видів занесені до національних Червоних книг. Необхідно зауважити, що стан більшості промислових риб продовжує турбувати рибалок та управлінські інтитуції рибної галузі. Покращання їх стану потребує успішного запровадження механізмів регулювання, для того щоб підтримувати популяії риб на рівні, який дозволяє використовувати їх як ресурс для Чорноморських країн.

Особливо важливо підтримувати у належному стані місця нересту прохідних ріб, тому що вони предназначені для відтворення таких економічно цінних порід, як осетр, судак тощо. Охорона цих місць нересту означає збереження непорушенних природних умов у гирлах річок. Незважаючи на нагальну потребу в захисті і відновленні місць нересту, життєво важливих для відновлення запасів прохідних риб та національні зусилля у захисті і відновленні місць нересту, регіональні можливості для вирішення цієї проблеми були використані недостатньо. Більш того, особливу увагу необхідно звернути на створення, розширення, та підтримання риборозплідних заводів для тих видів, які можуть опинитися під загрозою або які проявляють ознаки порушеної популяції, особливо осетрові та камбалові.

Успіх у збереженні місць нересту будет залежати від відповідних національних заходів та тісної співпраці зі річковими басейновими комісіями, такими як Міжнародна комісія для захисту Дунаю, майбутня Дніпровська комісія, та двохстороннього співробітництва Росії і України в Азовському морі.

Затоки, місця існування і місця нересту для багатьох видів риб відіграють важливу роль для рибної господарства, особливо для розвитку аквакультури і риборозплідних господарств. В Російській Федерації кефальне риборозплідне господарство було засновано в 1949 році в системі лагун та лиманів Кизилташ; риборозплідні господарства для бичка існують в Єйському, Бейсузському і Ахтарському лиманах та Азовському морі. В Україні були відновлені канали, що з'єднують лимани з морем (Молочний лиман в Азовському морі та Тилигульський лиман). Інші країни не повідомили про заходи в цьому напрямку, можливо тому, що найбільш важливі затоки розташовані в північно-східній частині Чорного моря.

Міжнародні донорські організації не приділяли достатньої уваги підтримці національних та регіональних зусиль в рибогосподарськомуу секторі. Фінансування з національних джерел

Провідного центру з рибальства та живих ресурсів моря в Константі, Румунія, не було достатнім для забезпечення його координуючої ролі, наприклад, для регіональної оцінки рибних запасів. За винятком Російської Федерації, національні зусилля, а також залучення FAO та інших міжнародних організацій для розвитку рибогосподарського сектору були неадекватними.

Наступні місця нересту та нагулу заплановані для збереження в 2002 – 2006 рр (Таб. III B.6):

Болгарія	–	не звітувала
Грузія	-	Поті– Очамчирі
Румунія	–	Дунайський Біосферний заповідник та морський заповідник 2 Маі – Вама Вече
Російська Федерація	–	буде визначена після прийняття нової постанови щодо збереження осетрових
Turkey	-	під час нересту вилов риби в місцях нересту повністю заборонено
Ukraine	-	під час нересту вилов риби в місцях нересту повністю заборонено

Очікується, що національні зусилля будуть підтримані міжнародними організаціями

Необхідні дії:

- ⇒ **Посилити роботу в напрямку встановлення тісної співпраці з FAO та іншими міжнародними організаціями для впровадження невиснажливих методів вилову риби в Чорному морі та з існуючими проектами такими, як проект ГЕФу „Збереження біологічного різноманіття в Азово-Чорноморськомуекологічному коридорі", Україна**
- ⇒ **Звернутися за допомогою до міжнародних огранізацій для проведення передінвестиційних досліджень щодо відтворення заток та лиманів з метою розвитку риборозплідних і аквакультурних господарств та підтримки національних зусиль в цьому напрямку**
- ⇒ **Визначити прибережні морські ділянки, які повинні ввійти до регіональної мережі захищенихакваторій, та розробити відповідні критеріїї для їх визначення в Чорному морі**
- ⇒ **Розповсюджувати знання щодо принципів невиснажливого рибальства до широкого загалу громадян через відповідні освітні кампанії**

Стаття59.
З метою оздоровлення екосистеми Чорного моря та досягнення збалансованого розвитку рибного промислу, має бути посилена політика управління рибальством, а вилов риби має коригуватись зі станом рибних запасів. З огляду на це, очікується, що причорноморські держави якомога швидше ухвалять Конвенцію про рибальство та покращать систему управління рибним промислом, яка включає такі компоненти: регулярну регіональну координовану оцінку запасів; національні дозволи на рибний промисел для всіх Чорноморських рибальських суден; регіональну ліцензійну систему та систему квот. Крім цього, контроль за дотриманням правил рибного промислу терміново потребує вдосконалення. Ці та інші заходи, необхідні для більш збалансованого рибальства в Чорному морі, повинні прийматись у тісному співробітництві з риболовним сектором.

Оцінка рибних запасів є загально визнаною практикою в рибогосподарській діяльності Чорноморських країн та є основою для встановлення національних квот щодо використання морських живих ресурсів та інших питань (Tab.IIIB.10).

В цьому напрямку перед Чорноморськими країнами стоїть цілий ряд проблем, а саме:

- Недостатнє фінансування та обмежені можливості науково-дослідницьких суден
- Відсутніть міжрегіональної координаціїї для оцінки запасів промислових риб

Необхідність відтворення рибних запасів та створення можливості для вилову риби на рівні 60х років обумовлює пріоритети рибогосподарського сектору. Лише національні зусилля, такі як щорічні проекти щодо оцінки рибних запасів, оцінка впливу на навколишнє середовище та екологічну рівновагу в Румунії, міжурядова угода між Україною і Росією та проекти для камбалових і калкана в Туреччині не в змозі значно покращити стан рибних ресурсів в регіоні. З цих причин, пропозиції щодо відновлення рибних запасів та розробки відповідної регіональної стратегії необхідно підготувати та подати для залучення міжнародної допомоги

Регіональні та національні дослідження були суттєвим компнентом Чорноморської екологічної програми до 1996 року та створили основу для розробки Чорноморського стратегічного плану дій (1996). Однак, з 1996 року необхідні фінансові ресурси для вирішення регіональних проблем рибного господарства та збереження видів риб були вкрай обмеженими. Не були надруковані національні і регіональні звіти, хоча національна інформаціїя щодо рибного господарства і оцінки рибних запасів була надіслана до Чорноморської екологічної програми. Така ж ситуація склалась з проектом звіту „Структура рибальського флоту і оцінка ефективності рибогосподарського сектору в Чорному морі”

Перша зустріч Консультативної групи з питань рибальства та інших морських живих ресурсів відбулась в липні 2001 року. Національна підтримка відповідного Провідного центру, Констанца, Румунія, була недостатньою для забезпечення його регіональної координуючої ролі.

В деякій мірі, національні зусилля щодо вивчення регіональних аспектів впливу рибальства на довкілля і впливу якості довкілля на рибні запаси та біорізноманіття були реалізовані в Російській Федерації через проведення національних щорічних конференцій та міжнародних конференцій раз на два роки.

Наступні питання мають бути висвітлені протягом трьох років, можливо за допомогою проекту ГЕФу:

- Закінчити та видати регіональні і національні звіти про стан рибного господарства та впливу рибальства на довкілля Чорного моря. Звіти мають бути розглянуті і схвалені Чорноморською Комісією
- Розробити регіональну базу данних щодо впливу рибальства на довкілля
- Зробити необхідні кроки для розповсюдження інформації щодо вищезгаданих питань в Чорноморському регіоні та серед зацікавлених сторін і міжнародних організацій
- В повній мірі використати існуючий національний досвід та знання, наприклад російський досвід з розпліднення осетрових і турецький досвід з розведення калкану тощо, в регіональному контексті

Наукова спільнота та екперти Чорноморського регіону продовжують працювати на проблемами рибного господарства та взаємозв’язку між екологічними чинниками та станом і здоров’ям рибних ресурсів. Результати цієї роботи представлені в числених публікаціях (Додаток Ш, Основні наукові публікації з питань Чорного моря, 1996-2000). Доцільно включити питання з рибальства до наукових конференцій, що мають проводитися раз на два роки, а також регулярно видавати ті наукові труди з питань рибальства, що мають значні наукову вагу для сталого розвитку рибного господарства в Чорному морі. Відповідна бібліографія має знаходитись на веб-сторінці Чорноморської комісії

Відсутніть належних знань щодо стану рибних запасів та популяцій характерна, в основному, для наступних питань:

- науково-обгрунтованої оцінки рибних запасів
- науково-обгрунтованих макимально допустимих виловів
- сучасного стану та еволюції донних та прохідних риб
- шкоди від збруднення та впливу „гарячих точок" на відтворення рибних запасів
- риборозведення
- методології та методів для оцінки запасів риб

Крім того, недостатньо сильні інституційні структури регіонального рівня не забезпечують надходження належної інформації до Сторін Конвенції, а саме:

- якості та контролю вимірювань для відбору проб, обробки, аналізу та інтерпретування данних
- регіональні бази данних відсутні і тому належне висвітлення тенденцій та процесів, важливих для рибної галузі не можливе
- Рівні забруднення основних промислових риб

В цій ситуації доцільно звернутися дл міжнародних організацій за підтримкою науково-обгрунтованих дослідницьких робіт для вирішення вищезазначених питань, особливо для встановлення науково-обгрунтованих регіональних квот.

Основні проблеми в управлінні рибним господарством обумовлені наступними причинами:

- Недостатньо розвиненим законодавством щодо деяких аспектів рибогосподарської діяльності в регіональному контексті
- Відсутністю регіонально скоординованої оцінки рибних запасів
- Відсутністю регіонально узгоджених правил щодо рибальства, ліцензування, квот, знарядь лову тощо
- Відсутністю механізмів для боротьби з незаконними виловами риби
- Неадекватним матерально-технічне забезпеченням та обмеженим персоналом інспекцій рибнадзору
- Відсутнітю відповідних баз данних регіонально рівня.
- Недостатньо розвинутим двохстороннім та багатостороннім співробітництво

Більшість заходів, запропонованих в Чорноморському стратегічному плані дій залишаються актуальними. Перегляд часових рамок для впровадження цих, далеко не вичерпних заходів, переглядається Чорноморською комісією, а саме:

- Провести регіональну оцінку стану рибних ресурсів не пізніше 2003 року
- Видати регіональний звіт з питань рибного господарства та встановлення відповідної регіональної бази данних протягом наступних двох років
- Розробити спільні метолодогії для оцінки впливу на довкілля Чорного моря рибогосподарської діяльності, включаючи питання біорізноманіття, не пізніше 2004 року

Заходи, передбачені в Чорноморському плані дій, залишаються пріоритетними для чорноморських країн та поступово будуть впроваджені згідно нових термінів та завдяки залученню фінансової допомоги від ГЕФу, Тацісу та міжнародних фінансових інституцій, які мають бути залучені для підтримки національних зусиль в цьому напрямку. Наступні проекти можуть розглядатись як пріоритетні для підготовки пропозицій для фінансових інституцій:

- Регіональна оцінка рибних запасів (Грузія).
- Гармонізація критеріїв, заходів та правил для управління транскордонними видами риб (25000доларів США на рік), (Румунія).
- Розробка рекомендацій щодо узгоджених методик для оцінки рибних запасів (30000 доларів США на рік) (Румунія).
- Розвиток невиснажливого використання рибних ресурсів в Чорному морі: фінансова підтримка для Провідного центру з питань рибальства і інших живих морських ресурсів, Констанца, Румунія (250000 доларів США на два роки)
- Регулярна організація спільних експедицій (раз на три роки) для оцінки запасів транскордонних риб (80000 доларів США, Румунія)

Міжнародна допомога має також бути залучена для пріоритетних проектів з збереження та відновлення прохідних видів риб, особливо осетрових, розвитку аквакультурних господарств, збереженню екосистем та відтворенню заток та лиманів.

Наступні передпроектні дослідження доцільно провести::

- Відновлення флоту малих траулерів
- Запровадження технологій глибокого заморожування рибної сировини
- Попередження забруднення
- Штучне вирощування живих морських ресурсів
- Обізнаність з можливістю інвестування в найсучасніші технології

Існують певні труднощі щодо оцінки можливих інвестицій для рибного господарства та існуючих інвестицій. Румунія оцінила мінімальні інвестиційні потреби для закупівлі 10 малотонажних траулерів та одного судна для інспекційних служб в 3400000 доларів США. Такі оцінки для інших країн регіону не проводились.

Фінансування передінвестиційних досліджень в рибогосподарському секторі може проводитись за рахунок інвестиційних програм Європейського союзу та Стратегічного партнерства ПРООН і Світового Банку, запровадження принципів невиснажливого користування рибними ресурсами і формування інвестиційного портфеля. В цьому секторі одним з найбільш обіцяючих підходів для посилення регіонального співробітництва може бути партнерство між приватним та державним секторами (Чорноморський банк розвитку, двохсторонні проекти тощо).

Розвиток малих та середніх рибальських та аквакультурних компаній міг би успішно просуватися, якщо б вони отримали доступ до позик, кредитів та грантів (російський та турецький досвід). Програми інвестування та позик мають бути започатковані в регіоні. З цією метою Чорноморська Комісія має звернути увагу на створення низковідсоткових фондів для малих та середніх підприємств через міжнародні фінансові інституції, такі як Європкйський банк реконструкції та розвитку, Світовий банк тощо. Такі перепроектні дослідження та відповідні пілотні проекти передбачається провести в кожній чорноморській країні протягом наступних п’яти років. включаючи просування принципів невиснажливого користування рибними ресурсами.

Залучення широкого загалу громадян до розвитоку невиснажливого рибальства обмежено до окремих акцій, участі в місцевих проектах тощо.

Щодо Консультативної грути з питань рибальства та інших живих морських ресурсів, то її робота має бути направлена на визначення екологічних наслідків рибогосподарської діяльності.

Необхідні дії:

⇒ **Прийняти і ратифікувати в найкоротший термін Конвенцію для захисту рибних ресурсів з метою посилення законодавчої бази для міжнародного співробітництва**

- ⇒ **Забезпечити координацію та впровадити регіональну оцінку рибних запасів протягом наступних трьох років**
- ⇒ **Розробити та узгодити методології для оцінки впливу рибогосподарської діяльності на довкілля та впливу якості довкілля на біорізноманіття, запаси та здоров'я популяцій риб та інших живих морських ресурсів протягом наступних чотирьох років**
- ⇒ **Запровадити регіональну процедуру для визначення видів риб, що знаходяться під загрозою, та встановити узгоджені критерії для визначення таких популяцій**
- ⇒ **Провести передівестиційні дослідження щодо економічних можливостей для розвитку рибного господарства;**
- ⇒ **Поширювати інформацію щодо принципів невиснажливого рибальства серед освітніх інституцій та широкого загалу рибальских громад через веб-сторінку Чорноморської комісії і інші засоби інформації.**

IV. Захист біологічного різноманіття

Вразлива екосистема Чорного моря, переживши важкі негативні зміни у 70-80х роках, демонструє перші ознаки відродження, що проявляються у покращанні стану малих пелагічних риб, а також деяких ендемічних видів флори та фауни, зменшення цвітіння водоростей тощо. Однак, у північно-західній частині Чорного моря концентрації біогенних речовин залишаються досить високими і при сприятливих гідрометеорологічних умовах можуть провокувати цвітіння водоростей та повязаний з ним негативнний вплив на екологічний стан та економічну ситуацію. Існує ряд факторів, сприятливих для відновлення екосистеми Чорного моря в цілому та біорізноманіття зокрема:

- Скорочення обсягу надходження забруднень, пов'язане з економічними проблемами;
- Інтенсифікація впровадження Директив ЄС у країнах басейну Дунаю;
- Узгодженість природоохоронних політик, стратегій та діяльності, яку здійснюють держави Чорноморського регіону у рамках Конвенції з захисту Чорного моря від забруднення. Захист Чорного моря включено до переліку пріоритетних заходів національної політики держав (Табл. IIIB.11; Табл. IIIB.12);
- Міжнародне співробітництво у рамках інших Конвенцій та міжнародних багатосторонніі та двосторонніх угод

Стаття60
Текст Протоколу про збереження біологічного та ландшафтного різноманіття до Бухарестської Конвенції має бути розроблений та прийнятий. Бажано, щоб Стамбульська Комісія ухвалила цей Протокол до 2000 року, на підставі рекомендацій Консультативної групи з питань збереження біологічного різноманіття. Мета полягає в тому, щоб підготувати цей Протокол до Міністерської конференції 2001 року для підписання, після чого уряди змогли б ініціювати процес національної ратифікації.

Консультативна група з питань збереження біологічного різноманіття (AG CBD), у співробітництві з іншими Консультативними групами та за підтримки проекту TACIS-Чорноморські Фонди 1996/1997, підготувала остаточний проект Протоколу зі збереження біологічного різноманіття та ландшафтів і ініціювала його обговорення у країнах з тим, щоб цей документ був підписаний під час Міністерської зустрічі 14 червня 2002 року.

Необхідні дії:

⇒ **До 2003 року завершити розробку Стратегії та Плану дій щодо збереження біологічного різноманіття.**

⇒ **Завершити підготовку Стратегії та Плану дій щодо збереження ландшафтного різноманіття, проект яких було підготовлено у рамках Чорноморської Екологічної Програми у 1995 році; Консультативній групі з питань збереження біологічного різноманіття та Консультативній групі з питань розробки загальних методологій щодо інтегрованого управління береговою смугою підготувати зазначені документи до обговорення на національних рівнях.**

⇒ **Сприяти впровадженню Стратегічного плану дій щодо збереження біологічного різноманіття.**

Стаття61
Регіональна Червона книга Чорного моря, в якій будуть визначені та описані види, що знаходяться під загрозою знищення, має бути підготовлена та опублікована до грудня 1998 року. Передбачається, що робота над Червоною книгою координуватиметься Стамбульською Комісією через її Консультативну групу з питань збереження біологічного різноманіття.

Червона книга рідкісних видів та видів, що знаходяться під загрозою знищення для Чорного моря була опублікована у 1998 році у невеликій кількості екземплярів і не стала доступною для більшості організацій, залучених до вивчення та вирішення питань, пов'язаних зі збереженням біологічного різноманіття та ландшафтів Чорного моря. Більш того, це видання представляє думку експертів, залучених до його підготовки, в той час як законодавчо статус видів, включених до Книги, визначений не був. Ця книга не пройшла належного обговорення та узгодження на регіональному рівні. На думку членів Консультативної групи з питань збереження біологічного різноманіття, це видання включає частково невірну інформацію і повинно бути переглянуто і обговорено на регіональному рівні.

Червона Книга не була перекладена на мови країн регіону і не була в цих країнах опублікована, що зумовило її доступність лише для обмеженого числа вчених, і не задовольнило потребу у такому виданні у Чорноморському регіоні.

Для законодавчого визначення статусу видів, включених до Червоної Книги передбачається розробити перелік видів, що знаходяться під загрозою зникнення та рідкісних видів у рамках Протоколу про збереження біологічного різноманіття та ландшафтів як Додаток II. Основою для перегляду стане вже видана Червона книга рідкісних видів та видів, що знаходяться під загрозою зникнення для Чорного моря.

Чорноморською Комісією та її Постійним Секретаріатом мають бути здійснені необхідні заходи для того, щоб надати причорноморським та іншим країнам можливість ознайомитись з цією Книгою та користуватись нею. Зокрема, має бути створена її електронна версія та забезпечений доступ до неї через Internet. Для залучення громадськості до збереження біологічного різноманіття, навчання у школах та вищих учбових закладах необхідно підготувати та видати популярну версію Червоної книги рідкісних видів та видів, що знаходяться під загрозою знищення для Чорного моря. Необхідність у терміновій підготовці популярного видання Чорноморської Червоної Книги потребує одночасної підготовки обох версій.

Необхідні дії:

⇒ **У відповідності до переліку видів, що знаходяться під загрозою знищення та рідкісних видів, на основі якого буде сформований Додаток II до Протоколу про збереження біологічного різноманіття та ландшафтів до Конвенції з захисту Чорного моря від забруднення, схваленого Чорноморською Комісією, переглянути Червону книгу рідкісних видів та видів, що знаходяться під загрозою зникнення для Чорного моря; забезпечити переклад цього документу на мови регіону до 2004 року.**

⇒ **До 2005 року підготувати, опублікувати та перекласти і розповсюдити у країнах Чорноморського регіону популярну версію Червоної книги рідкісних видів та видів, що знаходяться під загрозою знищення для Чорного моря.**

Стаття62
З метою відновлення популяцій морських ссавців мають вживатися такі заходи:

a) Заборона на полювання на морських ссавців буде введена всіма причорноморськими країнами негайно.

З 1966 року у причорноморських країнах (Болгарії, Грузії, Румунії, Російській Федерації, Україні) введено мораторій на полювання на китоподібних. Туреччина запровадила цей мораторій у 1983 році. Надалі зобов'язання щодо збереження морських ссавців були чітко виражені у Конвенції з захисту Чорного моря від забруднення, Одеською Міністерською Декларацією та Чорноморським Стратегічним Планом Дій. Однак, до 2000 року вилов дельфінів все ще здійснювався для дельфінаріїв і для комерційних або наукових цілей (Табл. IIIB.13; Табл.IIIB13a)

За ініціативою ООН, у рамках Бонської Конвенції було засновано багатосторонню Угоду про збереження китоподібних у Чорному, Середземному морях та прилеглій зоні Атлантичного океану (ACCOBAMS), яка була підтримана та підписана/ратифікована трьома причорноморськими державами (Болгарією, Грузією, Румунією). У рамках діяльності Чорноморської Комісії передбачено створення Координаційного Центру ACCOBAMS для Чорного моря (Резолюція 1.5 ACCOBAMS MOP1, Монако, 28 лютого – 2 березня 2002 р.). Для встановлення більш тісних зв'язків підписано Меморандум про взаєморозуміння між Чорноморською Комісією та Секретаріатом ACCOBAMS.

Існуючі законодавчі та регуляторні рамки видаються достатніми для захисту та збереження морських ссавців у Чорному морі (тюлень-монах вже зараз знаходиться на межі повного зникнення). Причорноморськими державами втілення положень цієї угоди оцінено як досить успішне. Контролюючі органи відслідковують відповідність існуючим національним нормативам, які, однак, потребують перегляду, удосконалення та приведення у відповідність до існуючих міжнародних актів. У той же час, у зв'язку з недостатньою укомплектованістю штатами, відсутністю необхідного навчання, фінансового забезпечення моніторингу стану морських ссавців та регіональних наукових досліджень, інформація про стан популяцій морських ссавців є неповною і ця проблема потребує більш скоординованих зусиль на регіональному рівні, зокрема, для покращання управління, а також навчання персоналу та освіти широкої громадськості.

Необхідні дії:

- ⇒ **Сформувати Консультативну групу з питань поводження з морськими ссавцями та передати цій групі функції Координаційного Центру ACCOBAMS по Чорному морю.**
- ⇒ **Встановити систему поточного професійного навчання для місцевих органів.**
- ⇒ **Сприяти приєднанню до ACCOBAMS тих Чорноморських країн, які ще не є його членами.**

Стаття62
b) Будуть проводитися регулярні оцінки популяцій морських ссавців й перша така оцінка буде завершена у 1998 році. Рекомендовано, щоб ця діяльність координувалась Стамбульською Комісією через Консультативну групу з питань збереження біологічного різноманіття.

Регіональна оцінка розповсюдженості морських ссавців у Чорному морі не проводилась з 1987 року. У період 1930-1950 років популяція трьох видів морських китоподібних оцінювалась у 500000 або навіть двох мільйонівтварин. Наступні оцінки, проведні у середині 80-х, давали цифри від 454440 (екстраполяція даних Туреччини) до 55000-120000 тварин (за оцінками вчених Росії та України), однак, усі представлені дані були оцінені на основі різних методів спостережень, і тому Науковим Комітетом Міжнародної китобійної Комісії (1992) визнані недостовірними. Таким чином, слід визнати, що на сьогодні не існує регіональної оцінки кількості популяцій китоподібних, яка була б достатньо точною.

Національні дослідження також були досить обмеженими через недостатні ресури наукових організацій, залучених до цієї роботи. Серія експедицій на суднах була проведена у водах України в районі Кримського півострова та у Болгарії у 1995-1998 роках. У 1997 році недержавна наукова організація провела щомісячні спостереження за китоподібними у районі Керченської протоки вздовж лінії місцевої паромної переправи. У 1996 огляд китоподібних було проведено у Мармуровому морі, Босфорі та Дарданелах. Україною та Російською Федерацією у липні 2001 року були проведені спільні дослідження розподілу та розповсюдженості китоподібних у Азовському морі та Керченській протоці.

За мертвими дельфінами та морськими свинями, яких викидає на берег прибоєм, спеціальною мережею національних організацій проводились спостережння в Україні (1989-1999 рр.), в Болгарії (1997-1999 рр.), Грузії (1997-1999 рр.) та Румунії (з 2001 р.). Певна робота у цьому напрямку була проведена вздовж Кавказького узбережжя в Російській Федерації (1996-1999 рр.) та у Мармуровому морі (1993-1998 рр.). Загрози, які виникають внаслідок антропогенного впливу, а також паталогії китоподібних були досліджені у рамках проекту EC/INCO-COPERNICUS ”Оцінка впливу людини на малих китоподібних Чорного моря та розробка відповідних заходів щодо їх збереження” (BLASDOL, 1997-1999 рр.). Організації Болгарії, Грузії та України виконували цей проект у тісній співпраці зі своїми партнерами з Німеччини та Бельгії. У відповідності до отриманих даних та матеріалів, опублікованих BLASDOL, враження паразитами легенів китоподібних ускладнюється бактеріальними інфекціями та спалахами хвороботворних вірусних інфекцій. Саме це могло стати важливим фактором природної смертності популяцій китоподібних у Чорному морі. Епідеміологія цих паталогій не з’ясована і тому до кінця невідомо, як контролювати та запобігати таким епізоотіям.

Вплив на морських ссавців забруднення, причиною якого є населення, у Чорноморському регіоні вивчений недостатньо, хоча деякі статті щодо вмісту стійких органічних забрудників та ртуті у морських свиней були опубліковані у відповідних наукових виданнях. В Україні серія аналітичних звітів стосовно паталогії китоподібних була підготовлена у серпні 1999 року у рамках Програми досліджень, збереження та відновлення морських ссавців у Чорному та Азовському морях. Крім того, в Україні було опубліковано та схвалено на національній нараді спеціалістів з вивчення китоподібних два базових документи (Київ, 31 березня 2001 р.) а саме:a) національний звіт ‘‘Сучасний стан популяцій морських ссавців у Чорному та Азовському морях’’ та (b) Національний план дій щодо збереження Азово-Чорноморських китоподібних.

У 2001 році було відібрано для фінансування за підтримки ЄС через LIFE-Nature проект ‘‘Збереження дельфінів у водах Чорного моря в межах Румунії’’. Однією з цілей проекту є оцінка розповсюдженості у водах Румунії трьох видів китоподібних. Тривалість проекту 3 роки і його вартість становить близько 400,000 євро.

Для шести причорноморських держав підготовлена проектна пропозиція щодо моніторингу та управління популяціями Чорноморських китоподібних, яка зараз представлена на розгляд до ACCOBAMS MOP1 і обговорюються спільно Секретаріатом ACCOBAMS та Чорноморською Комісією для подачі на розгляд до Ради ГЕФ. Попередня назва цього документу ‘‘Відновлення біологічного різноманіття Чорного моря та збалансоване використання біологічних ресурсів через регіональні підходи до збереження та управління популяціями китоподібних’’. Приблизний бюджет проекту становить 2 000 000 доларів США, включаючи 1 млн. від ГЕФ, на чотири рокі.

У жовтні 2001 року у Констанці (Румунія) було проведено міжнародний навчальний курс під керівництвом Тимчасового Секретаріату ACCOBAMS щодо моніторингу китоподібних у Чорному морі.

Необхідні заходи:

⇒ **Протягом 2003-2004 років у співробітництві з ACCOBAMS завершити регіональну оцінку китоподібних.**

⇒ **З метою відпрацювання та застосування уніфікованих методологій та методик регіональної оцінки, запросити ACCOBAMS до організації навчальних сесій, для експертів з причорноморських держав**

⇒ **З метою запобігання випадків масової смертності та контролю за станом китоподібних, запровадити системні дослідження життєвого циклу їх паразитів та причин виникнення хвороботворних інфекцій.**

Стаття62

Провідний Центр з питань збереження біологічного різноманіття, розташований в Батумі, Грузія, буде забезпечений необхідним обладнанням для того, щоб виконувати функції регіонального центру реабілітації морських ссавців, що живуть в неволі.

Провідний Центр з питань збереження біологічного різноманіття був створений у 1996 році у Батумі, Грузія. При підтримці проектів TACIS-Чорноморський Фонд 1995/1996 та 1996/1997, Провідний Центр розробив проект Протоколу про біологічне та ландшафтне різноманіття, Стратегію та План дій з захисту біологічного різноманіття Чорного моря. На жаль, необхідна керівна та координуюча роль у роботі з зазначених питань на регіональному рівні не була забезпечена.

Провідний Центр не створив реабілітаційного центру для китоподібних у Батумі, Грузія. Необхідні для організації такого Центру інвестиції були оцінені у 1.5 млн.євро. Хоча цей Центр, в принципі, міг би бути створений у Батумі, необхідним є проведення разом з ACCOBAMS передпроектних досліджень для визначення необхідної кількості таких центрів, їх розмірів та найбільш прийнятних місць розташування.

Національні зусилля для створення закладів для лікування хворих чи травмованих морських ссавців неоднакові у кожній країні. Не існує спеціальних захищених зон (морські резервати або реабілітаційні центри) ні в Україні, ні в інших Чорноморських державах. Українські біосферні та природні заповідники, розташовані у приморській частині Дунайських плавнів, а також Чорноморський, Карадагський та інші, декларають захист китоподібних, у числі інших морських видів, які мешкають у межах заповідника. Однак, загальна площа цих формально захищених зон ще надто мала, щоб успішно захищати ссавців, а їх штат потребує спеціального навчання та методик для проведення досліджень та рятування дельфінів і інших китоподібних. Міністерство екології та природних ресурсів України затвердило 5-річну програму щодо розробки системи рятування, реабілітації хворих та травмованих китоподібних і повернення їх до природного середовища, а також створення морського реабілітаційного центру для ссавців (1993-1997). Наукові та практичні досліди високого рівня проводились протягом п'яти років у Реабілітаційному Центрі морських ссавців у бухті Ласпі. Однак, ця робота була припинена на початку 1999 року у зв'язку з відсутністю фінансування.

На сьогодні вздовж узбережжя Чорного моря функціонує 12 дельфінаріїв. Понад 100-120 глибоководних дельфінів та екзотичних ластоногих задіяні у їх роботі. Оскільки ці організації є переважно розважальними та дослідницькими, дельфінарії не можуть відігравати важливу роль як центри оздоровлення для хворих і травмованих морських ссавців. Вартість проектів щодо створення реабілітаційних центрів може сягати декілька десятків тисяч доларів в залежності від складності проекту (ціни, тривалість будівництва, кількість тварин тощо), як було оцінено російськими експертами на прикладі дельфінарію в Великомі Утріші. Однак, учасники Українсько-Російського семінару ''Роль дельфінарія у збереженні популяцій Чорноморського дельфіна'' (Ласпі, 18-19 жовтня 2001 року), одностайно підкреслювали необхідність послідовного перетворення існуючих структур у морські центри з рятування та реабілітації, фінансування яких буде здійснюватись на принципах самоокупності.

<u>Необхідні дії:</u>

⇒ **У рамках Чорноморської інформаційної системи об'єднати інформацію і встановити механізм інформаційного обміну щодо китоподібних.**

⇒ **У 2003 році розробити проектні пропозиції для проведення попередніх досліджень щодо потреб та місць розташування санаторних та реабілітаційних центрів для поранених та хворих тварин та провести ці дослідження (Чорноморський Координаційний Центр ACCOBAMS та Консультативна група з питань збереження біологічного різноманіття).**

⇒ **У 2004 році розробити правила та норми щодо утримання морських ссавців у дельфінаріях, включаючи систему відповідного контролю.**

⇒ **Посилити координуючу роль Провідного центру зі збереження біологічного різноманіття, що дозволить йому, при сприянні ГЕФ, TACIS та інших міжнародних фінансових організацій, координувати впровадження регіональних проектів щодо збереження Чорноморських китоподібних.**

Стаття62
...
е) Будуть підготовлені пропозиції щодо зміни практики рибного промислу з метою уникнення прилову морських ссавців, як випадкового процесу при звичайних операціях. Рекомендовано, щоб Стамбульська Комісія через її Консультативну групу з питань збереження біологічного різноманіття та Консультативну групу з питань рибальства та інших морських живих ресурсів, розробила стратегію для зменшення випадкового прилову морських ссавців.

Незважаючи на висловлену рядом експертів думку, що ссавці не часто зустрічаються біля знарядь лову, спостерігаються випадки смерті тварин з цих причин. На сьогодні не існує регіональної статистики щодо кількості дельфінів, які загинули з цих причин, тому масштаб проблеми навряд чи може бути оцінений. У відповідності до результатів проекту BLASDOL, використання донних рибальських сіток для промислу калкану в травні та червні є основною причиною негативного впливу людини на популяцію морської свині . Зібрані у 1968-1993 роках, дані, переважно у бувшому Радянському Союзі, свідчать, що оцінка ‘‘індексу ризику від знарядь лову ‘‘може бути розрахована для камбали-калкан та морськоїсвині. Середня кількість китоподібних, яка потрабляє у сітки під час їх вилову риби, становить відповідно, 9 та 12 особин китоподібних на 100 км сітки щорічно.

Дельфіни, в основному, потрапляють у стаціонарно встановлені знаряддя лову, і лише інколи в результаті донного або глибоководного тралення. До практики рибного промислу, який використовує різні знаряддя лову у Чорному морі, мають бути включені превентивні заходи. Прийнятна практика вилову риби, яка застосовується Чорноморськими країнами для запобігання потрапляння ссавців у знаряддя лову, передбачає використання: тралів для середніх глибин, дрібноячеїстих глибинних сіток, сіток у вигляді кишень. Для мінімізації негативного впливу на китоподібних не використовуються акустичні та світлові засоби лову.

Стратегія щодо запобігання випадкового вилову ссавців включає: забезпечення інформацією населення на місцевому рівні, покращання контролю знарядь лову, підвищення освітнього рівня рибалок, посилення спроможності місцевих контролюючих органів.

У співробітництві з Чорноморським Координаційним Центром ACCOBAMS, Консультативна група з питань збереження біологічного різноманіття та Консультативна група з питань рибальства та інших живих морських ресурсів має:

- Підготувати рекомендації щодо заборони донного вилову риби у період травень-червень у прибережних водах, населених морськимисвинями. Цей захід мав би також позитивний ефект для камбали-калкана, яка нереститься у цей же період. Таким чином, захист китоподібних призведе і до збереження цінних видів риб.
- Розробити нові режими вилову камбали-калкана та рекомендувати менш небезпечні для малих китоподібних знаряддя, ніж ті, що використовуються зараз для донного лову.
- Сприяти розвитку штучного вирощування камбали-калкана як альтернати вирішення проблеми.
- Контролювати кількість викинутих на берег та тих, що потрапили у знаряддя лову морських свиней та дельфінів. Це забезпечить спостереження за смертністю китоподібних у Чорному морі та стане новим джерелом наукової інформації щодо екології, біології та паталогії китоподібних. Чорноморське узбережжя на всьому його протязі може стати полігоном для випровадження спільних методологій та проведення дослідів, які були отримані в результаті реалізації проекту BLASDOL.
- Необхідно розширити і на Азовське море регулярний збір даних щодо викинутих на берег та виловлених ссавців (Росія та Україна). Це море відоме як найбільш важливе місце розмноження, вирощування і нагулу морської свині, а також як море з інтенсивним рибальством і забрудненням.
- Створити, у тісній співпраці з державними органами (включаючи міністерства охорони довкілля та служби з охорони рибних ресурсів Чорноморських країн), науковими та неурядовими організаціями, національну мережу спостережень за китоподібними, викинутими на берег та виловленими випадково. Надзвичайно важливою може стати роль НУО та засобів масової інформації, враховуючи їх вплив на громадську обізнаність та освіту населення.
- З метою розповсюдження знань, методології та досвіду BLASDOL серед спеціалістів та добровільних членів національної мережі спостережень за китоподібними, викинутими на берег та виловленими випадково, організувати навчання щодо вивчення та збереження китоподібних. Створення пан-Чорноморської мережі щодо поводження з китоподібними, яка би використовувала спільні методології та бази даних, має стати метою цього семінару. Чорноморська Комісія має координувати цей процес через Чорноморський Центр ACCOBAMS.

Необхідні дії:

⇒ **Направити регіональні зусилля на встановлення спільних методологій запобігання випадковим виловам.**

⇒ **Провести регіональну оцінку стану, тенденцій та здоров'я популяцій Чорноморськиї ссавців протягом наступних трьох років**

⇒ **З метою залучення міжнародного фінансування для вирішення цієї задачі, Консультативній групі з питань збереження біорізноманіття, Консультативній групі з питань рибальства та морських живих ресурсів спільно з ACCOBAMS підготувати пропозиції щодо проведення передпроектних досліджень для створення регіональних реабілітаційних центрів для китоподібних.**

⇒ **Грунтуючись на підходах ACCOBAMS, провести необхідні навчання для організацій та управлінських структур щодо збереження та захисту морських ссавців. Має бути підготовлений популяризований навчальний матеріал на мовах регіону, який буде розповсюджений серед об'єднань рибалок Чорноморського узбережжя та широкої громадськості.**

⇒ **Посилити співробітництво з ACCOBAMS шляхом взаємної гармонізації діяльності ACCOBAMS з заходами, які здійснюються Чорноморською Комісією. Існуючі в шести причорноморських державах наукові групи у співробітництві з НУО, використовуючи досвід західних партнерів, можуть у рамках средньострокових (4 роки; близько 2**

млн.доларів) проектів ГЕФ вирішити більшість проблем щодо управління та збереження чорноморських китоподібних.

⇒ **Ввести заборону на використання протягом травня-червня риболовного оснащення для донного лову камбали-калкана у прибережних водах, заселених морськими свинями. Цей захід матиме позитивний вплив і на камбалу-калкан, яка нереститься у травні-червні. Таким чином, захист китоподібних призведе до збереження цінних видів риб.**

⇒ **Запровадити новий режим вилову камбали-калкана та нових умов використання знарядь лову для зменшення ризику небезпеки для малих китоподібних.**

⇒ **Сприяти розвитку штучного вирощування камбали як альтернативного вирішення проблеми.**

⇒ **З метою запобігання епізоотій китоподібних, дослідити цикл життя паразитарних форм та особливості виникнення хвороботворних інфекцій.**

⇒ **Проводити спостереження за викинутими на берег та випадково виловленими морськими свинями та дельфінами. Постійні спостереження за смертністю китоподібних можуть стати джерелом нової наукової інформації щодо екології, біології та паталогій китоподібних. Спільні методології та результати досліджень, отримані у рамках проекту BLASDOL, повинні бути розповсюджені на все узбережжя Чорного моря .**

⇒ **Ініціювати регулярний збір даних щодо викинутих на берег та випадково виловлених тварин для Азовського моря (Росія, Україна), оскільки це море відоме як найбільш важливе місце розмноження, вирощування і харчування морських свиней, а також як море з інтенсивним рибальством і надзвичайним забрудненням.**

⇒ **Створити, у тісній співпраці з державними органами (включаючи міністерства охорони довкілля та служби з охорони рибних ресурсів Чорноморських країн), науковими та неурядовими організаціями національну мережу спостережень за китоподібними, викинутими на берег та виловленими випадково. Надзвичаюно важливою може стати роль НУО та засобів масової інформації, враховуючи їх вплив на громадську обізнаність та освіту населення.**

⇒ **Сприяти приєднанню до Угоди про збереження китоподібних у Чорному, Середземному морях та у прилеглій зоні Атлантичного океану (ACCOBAMS) тих держав Чорноморського регіону, які ще не є учасниками цієї Угоди.**

V. Збереження місць існування та ландшафтів

Стаття63.
На додаток до дій, які наведені в пп. 56, 57 та 58 цього Стратегічного Плану Дій, з метою захисту середовища проживання та ландшафтів в Чорноморському регіоні будуть вживатись такі заходи.

Збереження біологічного різноманіття, місць існування та ландшафтів займають чільне місце у списку пріоритетних заходів, включених до національних планів дій та до Робочого плану Комісії.

Ці заходи активно підтримуються глобальними, європейськими та регіональними конвенціями, такими як Рамсарська Конвенція. Конвенція з біорізноманіття, Європейська ландшафтна Конвенція, а також двосторонніми і багатосторонніми угодами, які відіграють важливу роль та сприяють встановленню у Чорноморському регіоні великої кількості захищених місць існування та інших територій. Однак, регіональна координація цієї діяльності у рамках різних конвенцій та угод у багатьох випадках не була достатньою.

Необхідні дії:

⇒ **Встановити тісне співробітництво між учасниками міжнародних угод та конвенцій, Сторонами яких є причорноморські держави.**

⇒ **Вивчити можливість впровадження спільних з іншими значимими конвенціями проектів.**

Стаття64.
В морських та прибережних зонах та, зокрема, в водно-болотних угіддях, мають бути визначені нові захищені території та буде посилений захист існуючих територій. При розробці національних стратегій збереження біологічного різноманіття, причорноморські країни мають враховувати цілісність Чорноморської екосистеми шляхом, наприклад, визначення природоохоронних зон регіонального значення.

Критерії IUCN та Рамсарської Конвенції регіонально визнані та практично застосовуються для встановлення національних та транскордонних захищених територій, які включають:

- Особливі місця існування для Чорноморських видів.
- Нерестовиша та місця розмноження (зимування).
- Унікальність місць існування/ландшафтів.
- Транскордонні міграційні шляхи.

Загальна тенденція щодо збереження біорізноманіття, цінних природних ландшафтів та місць існування свідчить про значне розширення захищених територій, як морських, так і наземних. Однак, із 14-ти регіонально значимих зон, запропонованих проведеним у рамках Чорноморської Екологічної Програми дослідженням біологічного різноманіття, у період 1996-2000 рр. не було створено жодної (Табл. IIIB.14).

Необхідні дії:

⇒ **Переглянути та поновити перелік територій у межах причорноморських держав, які потребують захисту та мають регіональне значення.**

⇒ **Віднайти міжнародну допомогу для створення нових захищених територій, зокрема морських, які мають регіональне значення.**

Стаття65.
З огляду на посилення природоохоронних заходів щодо середовища проживання та ландшафтів в Чорноморському регіоні, як національні, так і регіональні регулюючі заходи мають бути поліпшені шляхом наступних дій:

Як інструменти управління, збереження та захисту середовищ існування та ландшафтів у державах Чорноморського регіону широко використовуються наступні політичні заходи (див. Табл. IIIB.14; Табл. IIIB.15):

- Включення питання збереження біорізноманіття до переліку пріоритетних заходів на політичному рівні (в усіх причорноморських державах).
- Удосконалення існуючого базового законодавства з питань збереження та захисту біоріноманіття та середовищ існування.
- Розроблення та впровадження національних програм та планів дій, направлених на вирішення питань збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.
- Приведення у відповідність до Директив ЄС (для країн, що вступають до ЄС).

Для збереження та захисту середовищ існування та ландшафтів у причорноморських державах широко застосовуються такі засоби управління:

- Удосконалення національних регуляторних інструментів та правил у відповідності до міжнародних конвенцій, політичних документів та критеріїв, а також Директив ЄС.
- Розроблення планів відновлення земель з метою їх майбутнього заповідання.
- Удосконалення системи управління захищеними територіми та видами.
- Визначення та встановлення морських та наземних транскордонних екологічних коридорів.

Чи не найважливішим заходом є підготовка та втілення планів управління для кожної захищеної території у відповідності до їх особливостей та навантаження на них. Беручи до уваги перехідний період в економіці, який сьогодні переживають усі причорноморські держави, існує можливість значно розширити площі та перелік захищених територій, якщо міжнародні фінансові організації та інші донори нададуть відповідну підтримку.

Економічні інструменти, направлені на вирішення питаннь збереження, як правило, носять фіскальний характер і включають штрафи, плату за нанесену шкоду, тощо. Мотиваційні інструменти не знайшли широкого розповсюдження у регіоні. У деяких державах застосовуються іструменти економічного стимулювання, такі як звільнення від податків (Російська Федерація), пряма підтримка гірських селищ та плата за зниження норми внесеня добрив (Туреччина), однак, ці інструменти не набули широкого розповсюдження в регіоні. У Туреччині до заходів з захисту та збереження біорізноманіття та ландшафтів залучається приватний сектор. Деяке співробітництво, переважно на місцевому рівні, відоме в Російській Федерації. У Грузії, Румунії та в Україні співробітництво між державним і приватним секторами ще не набуло належного розвитку.

Необхідні дії:

⇒ **З врахування специфічних особливостей екосистеми Чорного моря, розробити критерії та керівництва для встановлення морських захищених територій.**

⇒ **Розробити та запровадити механізми економічного стимулювання у галузі збереження та захисту біорізноманіття та ландшафтів та продемонструвати їх переваги через впровадження ряду пілотних проектів у державах Чорноморського регіону.**

⇒ **Посилювати залучення приватного сектору та розвиток державно-приватного партнерства у галузі збереження та захисту біорізноманіття та ландшафтів.**

а) Має бути ухвалена регіональна стратегія для заповідних територій, яка має переглядатись кожні 5 років. Рекомендовано, щоб Стамбульська Комісія ухвалила план заходів до середини 1998 року, та здійснювала його перегляд згідно з рекомендаціями Консультативної групи з питань збереження біологічного різноманіття. План, зокрема, повинен бути спрямований на: визначення пріоритетних територій, які стануть заповідними; визначення пріоритетних територій, де поточні заходи щодо захисту будуть посилені; визначення цілей, стандартів та заходів щодо захисту заповідних територій; вирішення питань фінансового забезпечення.

Збереження ландшафтного та біологічного різноманіття є невід'ємною складовою національних екологічних пріоритетів у кожній причорноморській країні. Проекти та заходи, які здійснюються у цьому напрямку, включені до національних та міжнародних програм і проектів. На національному рівні суттєві зусилля направлені на забезпечення належного захисту ланшафтів і місць існування (Annex III).

Проект Протоколу щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття шляхом електронного обміну пройшов обговорення та був узгоджений Консультативною групою. З метою дотримання процедури при підписанні документу на Зустрічі Міністрів довкілля держав Чорноморського регіону, на національних рівнях були проведені необхідні остаточні консультації та узгодження.

У рамках Чорноморської екологічної програми у 1996 році було розроблено проект Стратегії збереження ландшафтів Чорного моря, а Консультативна група у 2000 році розробила проект Стратегію збереження біорізноманіття Чорного моря та відповідний План дій.

Необхідні дії:

⇒ **Базуючись на проекті ''Стратегії збереження ландшафтів'' 1995 року, завершити розробку регіональної стратегії та відповідного плану дій щодо збереження ландшафтного різноманіття та схвалити їх. Консультативним групам з питань збереження біологічного різноманіття та з інтегрованого управління береговою смугою до 2005 року завершити підготовку документів.**

⇒ **До 2005 року завершити та ухвалити Регіональну Стратегію та План дій щодо збереження біологічного різноманіття, а відповідний Проткол – до 2004 року.**

⇒ **Без затримки ратифікувати та розпочати впровадження Протоколу щодо збереження біологічного та ландшафтного різноманіття.**

b). До 2000 р. кожна причорноморська країна має переглянути, та, де це доцільно, ухвалити, відповідно до власної законодавчої системи, національні закони, інструменти регулювання та планування щодо захисту заповідних територій. Ці закони, інструменти регулювання та планування мають бути узгоджені з відповідними міжнародними інструментами, включаючи Регіональну Стратегію розвитку заповідних територій. Національні інструменти, зокрема, повинні визначити відповідальні органи управління та відповідальні державні органи; включати процедури визначення заповідних територій; вимагати, щоб плани управління були розроблені для кожної заповідної території; установлювати стандарти для управління заповідними територіями; та, де це доцільно, затверджувати процедури для участі громадськості та співробітництва між державними органами та НУО для управління заповідними територіями.

У державах регіону достатньо розвинуті національні закони та регуляторні інструменти, а також організаційна система для збереження та захисту біологічного і ландшафтного різноманіття. Координуючу роль у міжгалузевому співробітництві з цих питань відіграють органи управління навколишнім середовищем, оскільки вони, як правило, мають спеціалізовані департаменти чи директорати для управління захищеними територіями, які співпрацюють з місцевими органами влади та мають тісні зв'язки з органами лісового, рибного господарства та іншими, які мають відношення до управління живими ресурсами. Найбільш загальним інструментом управління спеціально захищеними територіями є плани управління, розроблені для кожної такої території у відповідності з міжнародними (Туреччина) або з національними процедурами (Болгарія, Грузія, Румунія, Російська Федерація, Україна). Декілька таких планів було розроблено у рамках пілотних проектів ГЕФ (Російська Федерація). Допомога ГЕФ була визнана та оцінена державами Чорноморського регіону.

Однак, критерії та процедури для встановлення морських захищених територій розроблені недостатньо.

Необхідні дії:

- ⇒ **Консультативною групою з питань збереження біологічного різноманіття має бути підготовлено Керівництво щодо розроблення планів управління заповідними територіями, яке б включало питання захисту, збереження, розвитку, контролю, фінансування, освіти, інформування громадськості тощо.**
- ⇒ **Гармонізувати процедури встановлення морських заповідних територій.**
- ⇒ **Провести передпроектні дослідження щодо вибору та оцінки стану морських заповідних територій.**

Громадськість активно підтримує заходи зі збереження біологічного та ландшафтного різноманіття і її участь у процесі прийняття рішень досить значна. Болгарія, Грузія, Румунія та Україна є сторонами Оргуської Конвенції і через її інструменти взаємодіють з широкою громадськістю, НУО та з зацікавленими особами. Було організовано багато таких груп.

Збереженню біологічного різноманіття було присвячено багато компаній, зокрема, День Чорного моря, започаткований у 1996 році. У Румунії у рамках міжрайонного змагання ''Я та довкілля'' було представлено 16 проектів, направлених на реалізацію заходів зі встановлення заповідників. Серед інших найбільше враження справив проект-переможець конкурсу ''Бути чи не бути заповіднику-Май 2 – Вама Вече, запропонований НУО ''Маре Нострум''. (Зараз у рамках WEPM та NIMRD проходить процедура оголошення цієї морської акваторії заповідником).

Практично, причорноморські держави мають багато спільного у процедурах для залучення громадськості до вирішення питань збереження біологічного різноманіття та ландшафтів, зокрема:

- Розповсюдження екологічної інформації (через буклети, листівки, брошюри, плакати тощо).
- Організація громадських компаній, наприклад, з приводу святкування Дня Чорного моря, Дня водно-болотних угідь, Дня Землі, Дня охорони довкілля, Дня води, а також інших спеціальних заходів для представлення рідкісних або зникаючих видів Чорного моря.
- Організація конкурсів малих проектів, направлених на захист морського біологічного різноманіття від негативного впливу людини, евтрофікації, рибальства, туризму, а також на оцінку екологічних ризиків; участь школярів та студентів. Плани встановлення заповідних територій часто проходять громадські слухання.

Інша практика прийнята у Грузії. Соціально-екномічні наслідки обгрунтовуються у передпроектних дослідженнях, хоча у випадку організації Боржомі-Карагаульського та Колхідського Національних парків такі наслідки не розглядались.

У Румунії не підписано протоколів щодо співробітництва між державними органами управління та громадськими організаціями, але місцеві та центральні органи з питань охорони довкілля беруть участь у багатьої акціях НУО. Це свідчить про перспективи розвитку такого співробітництва у майбутньому.

Лише в Україні Громадська Рада НУО тісно співпрацює з Міністерством екології та природних ресурсів.

У Російській Федерації громадські організації регіонального та місцевого рівнів залучаються до обговорення та громадських слухань проектів з організації охоронних природних об'єктів.

Стаття65
Кожна причорноморська держава, при підтримці, де це доцільно, двосторонніх та багатосторонніх органів, має прагнути, щоб органи управління заповідними територіями були відповідно укомплектовані персоналом та забезпечені необхідними ресурсами.

За виключенням Дунайського біосферного заповідника у Румунії, національні структури, які відповідають за управління заповідними територіями, недостатньо укомплектовані кадрами та погано забезпечені обладнанням. Головна причина цього – недостатні фінансові ресурси, які виділяються на вищезазначені цілі.

В результаті, проблематичним стає повне втілення законодавчих та регуляторних інструментів з питань створення заповідних територій та управління ними. Недостатність коштів впливає також і на професійне навчання, зокрема, що стосоується розроблення планів управління заповідними територіями, плати за використання природних ресурсів, екологічних норм та дозволів тощо.

Необхідні дії:

⇒ **Створити систему безперервного професійного навчання і підготовки кадрів з питань охоронних територій.**

⇒ **Віднайти міжнародну допомогу для посилення органів управління заповідними територіями та сприяти встановленню транскордонних заповідних територій.**

Стаття66
Кампанії по залученню громадськості, включаючи програми для шкіл, місцевих товариств та користувачів природними ресурсами в заповідних територіях будуть розвинуті та там, де це можливо, скоординовані на регіональному рівні.

Важливим компонентом стратегії збереження довкілля є екологічне навчання. У той же час, на сьогодні майже немає програм для громадськості та навчальних матеріалів щодо збереження та захисту біологічного різноманіття та ландшафтів на державних мовах регіону. Існує нагальна потреба у підготовці та розповсюдженні програм з освіти та обізнанності у питаннях біорізноманіття шляхом:

- Оцінки та моніторингу рівня громадського розуміння та знань стосовно збереження біологічного різноманіття та збалансованого використання біологічних ресурсів з метою розробки та запровадження ефективних програм навчання та розвитку громадської думки.
- Включення питань та заходів з проблем збереження біологічного різноманіття та збалансованого використання біологічних ресурсів у офіційний навчальний процес.
- Підвищення обізнаності широких верств населення з питань збереження біологічного різноманіття та збалансованого використання біологічних ресурсів через розвиток роз'яснювальних програм щодо існуючих національних парків та інших заповідних територій, а також шляхом розповсюдження інформації через бібліотеки, музеї, ботанічні сади, зоопарки, акваріуми тощо.
- посилення обміну між освітніми закладами, державними установами, музеями, зоопарками, акваріумами, ботанічними садами, приватним сектором та ін.
- можливості підвищення професійного рівня вчителів шкіл, та інших освітян, залучених до екологічного виховання та навчання.
- Підготовка навчальних матеріалів, посібників, які надають особливої уваги заходам, що можуть бути здійснені для запобігання або зменшення впливу на екосистему чи біологічні ресурси.
- Поширення громадської обізнаності з питань біологічного різноманіття, збереження природних ресурсів та вимог, за умови дотримання яких можливе збалансоване їх використання; інформування про зміни, які відбуваються з біологічним різноманіттям та про розвиток і удосконалення практики управління природними ресурсами через видання періодичних звітів, плакатів, електронну інформаційну систему та інші засоби зв'язку та поширення інформації.

Необхідні заходи:

⇒ **Провести національні та регіональні кампанії з питань захисту видів, яким загрожує небезпека.**

⇒ **Розробити загальноосвітні програми з питань біологічного різноманіття та збалансованого використання біологічних ресурсів, які можуть бути включені до офіційних навчальних курсів; розповсюджувати через бібліотеки, музеї, ботанічні сади, зоопарки, акваріуми тощо інформацію про існуючі програми щодо національних парків та інших заповідних територій; посилити скоординованість між освітніми закладами, державними установами, музеями, зоопарками, акваріумами, ботанічними садами, приватним сектором та ін. Як невідкладні заходи, за підтримки або за ініціативою ГЕФ мають бути впроваджені такі проекти:**

i. Підготовка публікації Червоної Книги та розповсюдження її популярної версії.
ii. Організація підготовки та проведення ''Року біологічного різноманіття Чорного моря''.
iii. Заснувння літньої школи для студентів університетів та вищих учбових закладів, направленої на вивчення питань біорізноманіття.

⇒ **Покращити координацію регіональних та національних екологічних проектів, направлених на відродження екосистеми Чорного моря, зважаючи на те, що узгоджені дії дозволять значно ефективніше вирішити більше коло питань. Тільки цей шлях зробить СПД дієвим та ефективним документом для вирішення питань збереження та відтворення екосистеми Чорного моря.**

⇒ **Включити моніторинг біологічного різноманіття на дослідних акваторіях постійним компонентом до Інтегрованої програми моніторингу та оцінки Чорного моря, який проводити згідно з уніфікованою методологією.**

⇒ **Підготувати пропозиції для проведення передпроектних досліджень, направлених на створення реабілітаційних центрів для морських ссавців та на вивчення їх популяції.**

A. ЗБАЛАНСОВАНИЙ РОЗВИТОК СУСПІЛЬСТВА

a) Оцінка впливу на довкілля

Стаття67.
До 1998 р. причорноморські країни ухвалять критерії для оцінки впливу на довкілля та екологічного аудиту, обов'язкові для всіх громадських та приватних проектів. Причорноморські країни будуть співробітничати з метою завершення гармонізації цих критеріїв до 1999 р. та, де це можливо, впроваджувати стратегічні оцінки впливу на довкілля.

Не дивлячись на те, що важливість питань, які є предметом Конвенції з оцінки впливу на довкілля, не викликає сумніву, серед країн Чорноморського регіону ця Конвенція ратифікована лише Україною в 1999 році. Ніякої регіональної діяльності з цього кола питань Чорноморська Комісія у період 1996 – 2001 років не здійснювала.

Не були також узгоджені на регіональному рівні критерії для оцінки впливу на довкілля та екологічного аудиту, обов’язкові для всіх громадських та приватних підприємств. На національному рівні, у Туреччині, проведення оцінки впливу на довкілля на стадії проекту є обов’язковим для всіх електростанцій, потужністю понад 0.150 МВ та водосховищ обсягом понад 100 000 000 м³ або площею дзеркала понад 15 км².

Оцінка впливу на довкілля повністю включена до національних законодавств і є обов’язковою для всіх проектів. Екологічний аудит не отримав такого розвитку та не є обов’язковим у Російській Федерації та в Україні.

Екологічний аудит має бути належним чином розвинений у причорноморських державах.

Стратегічна оцінка впливу на довкілля є частиною національної політики кожної причорноморської держави, за виключенням Туреччини.

Як один з найбільш важливих і обов’язкових елементів, оцінка впливу на довкілля була або збирається бути запроваджена у енергетичній галузі. Для найбільш важливих проектів у цій галузі така оцінка була проведена (див. Табл. IIIC.5).

На регіональному рівні ця діяльність носила оглядовий характер, їй не була приділена належна увага та надана відповідна підтримка як з боку Сторін Конвенції, так і з боку міжнародних донорів.

У більшості випадків головна відповідальність за проведення оцінки впливу на довкілля покладена на природоохоронні органи (Грузія, Російська Федерація, Туреччина, Україна). У Румунії відповідальність за проведення цієї роботи та право її проводити делеговані Національному Інституту досліджень та розвитку та охорони довкілля (ICIM, Bucurestimin.) У Туреччині, Міністерство навколишнього природного середовища створило Комісію з досліджень та оцінки, яка включає представників відповідних державних організацій, університетів, НУО тощо. Фінансування оцінки впливу на довкілля залежить від поставленої мети і, як правило, здійснюється за кошти підприємств

чи компаній. Проведення незалежної оцінки може бути здійснено за кошти природоохоронних органів або кошти інших джерел, якщо вона проводиться на вимогу громадськості або держави. Типовий розподіл фінансових ресурсів для цієї мети наведено на прикладі Туреччини (Табл. IIIC. 4 та Табл.IIIC.5)

Загальною для усіх держав Чорноморського регіону є практика проведення громадських слухань, широких дискусій на національному та місцевому рівнях, а також інші шляхи інформування місцевого населення та широкої громадськості щодо реалізації нових проектів.

Необхідні дії:

- ⇒ **Забезпечити тісне співробітництво з Конвенцією з питань оцінки впливу на довкілля з метою застосування кращого досвіду в Чорноморському регіоні.**
- ⇒ **З метою втілення положень Конвенції при реалізації великих транскордонних проектів (особливо у галузі енергетики, транспортування нафти, тощо), забезпечити встановлення гармонізованих екологічних критеріїв та цілей якості довкілля.**
- ⇒ **Організувати цільову технічну групу з ОВОС та провести серію регіональних консультатцій, семінірів, робочих зустрічей з питань стратегії та планів впровадження Конвенції у транскордонному контексті.**

b) Інтегроване управління прибережною смугою

Стаття68.
В порядку забезпечення надійного управління прибережною смугою, має бути розроблена узгоджена стратегія інтегрованого управління береговою зоною в регіоні. Для цього будуть вжиті наступні заходи:

Інтегроване управління прибережною смугою (ICZM) це урядовий процес, який включає законодавчі та організаційні інструменти, необхідні для забезпечення того, щоб розвиток берегової зони та плани управління нею поєднувались з екологічними цілями (включаючи соціальні) та реалізовувались з врахуванням взаємовпливу (Noordwijk Guidelines, 1993).

Цінність прибережних рекреаційних ресурсів та вразливість прибережної екосистеми потребують посиленої уваги як з екологічної точки зору, так і з точки зору законодавчого забезпечення, для того, щоб успішно захищати їх та збалансовано управляти ними. На сьогодні, прибережна смугазаконодавчо визначена у Болгарії, Російській Федерації та Туреччині. В Грузії, Румунії та в Україні процес визначення прибережної зони знаходиться у розвитку.

Відповідно розроблене законодавство та чітко визначені організаційні структури для управління прибережною смугою відсутні на національному і на регіональному рівнях. Тому Інтегроване управління прибережною смугою не може бути успішно і повністю впроваджено в регіоні, хоча деякі його компоненти широко використовуються або пілотно впроваджуються у причорноморських державах (зокрема, в Російській Федерації як частина адміністративної системи). В Краснодарському краї Російської Федерації та в Донецькій області України за підтримки Чорноморського фонду TACIS 1995/1996 були реалізовані пілотні проекти з цього напрямку. Крім того, за підтримки цих проектів та у співпраці з Провідним Центром з розробки загальних методологій щодо інтегрованого управління прибережною смугою (Краснодар, Російська Федерація) було розроблено ‘‘Екологічний Кодекс поведінки уприбережній смузі”. В Україні розроблення Закону про прибережну смугу морів включено до Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів.

Необхідні дії:

⇒ **Сприяти розвитку національного законодавства та організаційних структур для впровадження принципів Інтегрованого управління прибережною смугою в усіх державах Чорноморського регіону.**

⇒ **Розробити для місцевих органів влади пакет практичних рекомендацій щодо принципів та методологій Інтегрованого управління прибережною смугою та зробити його максимально доступним для громад та учасників цього процесу, видавши на державних мовах країн регіону.**

а) Має бути розроблена регіональна стратегія інтегрованого управління прибережноюсмугою. Рекомендовано, щоб таку стратегію Стамбульська Комісія розробила до грудня 1998 р., враховуючи рекомендації Консультативної групи з питань розробки загальної методології управління прибережною смугою. Регіональна стратегія обгрунтує базові принципи й методологію для планування використання землі, води, та для визначених зональних систем. Методології та принципи, рекомендовані в регіональній стратегії, мають бути враховані при розробці та аналізі національних стратегій та інструментів планування в галузі інтегрованого управління прибережною смугою.

У рамках Чорноморської Екологічної Програми був розроблений проект Регіональної стратегії інтегрованого управління прибережною смугою, який пройшов обговорення у Румунії та в Україні. На жаль, він не був схвалений Чорноморською Комісією та не перекладений на мови регіону. На сьогодні цей документ потребує доопрацювання та удосконалення.

У Російській Федерації розроблена національна стратегія інтегрованого управління прибережною смугою. Методологія була апробована через пілотні проекти Чорноморського Фонду TACIS 1996/1997, які впроваджувались в Російській Федерації (Краснодарський край) та в Україні (Донецька область). За виключенням Туреччини, де інтегроване управління прибережною смугою повністю запроваджено та включено спеціальним розділом до Національного Плану дій для Чорного моря та до локального проекту ‘‘Порядок денний – 21’’, цьому напрямку не приділено достатньої уваги в регіоні. Зважаючи на швидкий розвиток процесів приватизації та соціально-економічні зміни в Чорноморських країнах з перехідною економікою, створення інтегрованої системи управління прибережною смугою має зайняти чільне місце у переліку державних пріоритетів. За виключенням Російської Федерації, де була створена Міжгалузева Комісія з розвитку продуктивних сил, інтегроване управління береговою смугою організаційно не розвинуто у причорноморських державах. Лише у рамках пілотного проекту на місцевому рівні у Донецькій області України була зроблена спроба створення організаційної системи для такого інтегрованого управління.

Інформація щодо результатів пілотних проектів, досвіду Туреччини та іншої діяльності не була розповсюджена в регіоні і цей досвід не став надбанням Чорноморських держав.

Необхідні дії:

⇒ **До 2004 року переглянути, обновити та схвалити Регіональну стратегію Інтегрованого управління прибережною смугою.**

⇒ **У 2003 році організувати семінар за результатами впровадження пілотних проектів у причорноморських країнах.**

⇒ **Зробити доступними для регіональних потреб кращі результати проектів, виконаних у рамках Чорноморського Фонду TACIS – у 2003 році.**

b) До 1999 р. кожна причорноморська країна має сприяти ухваленню та впровадженню, у відповідності з її правовою системою, законодавчих та інших інструментів інтегрованого управління прибережною смугою.

Законодавчі інструменти щодо інтегрованого управління прибережною смугою знайшли своє місце у різноманітних законах та галузевих нормативних документах (Румунія), включені до президентських указів та урядових директив (Російська Федерація) або розроблені повністю (Туреччина). Впровадження інтегрованого управління прибережною смугою та розроблення необхідних для цього законодавчих документів в Україні передбачено Загальнодержавною програмою охорони та відтворення довкілля Азовського та Чорного морів.

Складність питань, які необхідно вирішити, вимагає часу для розроблення законодавчих актів, широкого обговорення на національному рівні та прийняття цих законів парламентами, тому включення вже сьогодні підходів інтегрованого управління прибережною смугою у практичну роботу існуючих організаційних структур буде корисним для країн Чорноморського регіону.

Необхідні дії:

⇒ **Сприяти розвитку національного законодавства щодо впровадження інтегрованого управління прибережною смугою у країнах Чорноморського регіону.**

c) До кінця 1997 р. там, де це доцільно, на національному, регіональному та місцевому рівнях мають бути створені міжсекторальні комітети для інтегрованого управлінняприбережною смугою. Комітети мають розробляти й впроваджувати національні плани інтегрованого управлінняприбережною смугою, використовуючи принцип партнерства.

Через відсутність необхідних законодавчих інструментів та повністю розвинутої організаційної структури, існуючі міжгалузеві комітети (комісії), за деяким виключенням, частково відіграють роль міжсекторальних комітетів з інтегрованого управління прибережною смугою, а саме:

Болгарія	-	
Грузія	-	
Румунія	-	Урядовим рішенням №108/1999 була створена Міжміністерська комісія під назвою LITORAL. Ця комісія відіграє роль мережі ICZM та має повноваження стосовно збалансованого використання та захисту прибережних ресурсів, а також щодо покращання екологічного балансу прибережних територій.
Російська Федерація	-	Міжгалузева Комісія щодорозвитку продуктивних сил ,
Україна	-	Міжгалузева Комісія з питань впровадження Загальнодержавної програми охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів; на місцевому рівні – у Донецьку – через пілотний проект TACIS.

Стаття69.
Ерозія та деградація землі спричинила суттєвий вплив на довкілля та суспільство. Берегова ерозія, завдяки змінам в багатьох річкових басейнах, є транскордонною проблемою. Знищення лісів є іншим значним фактором деградації земель. Дослідження ерозії прибережної смуги в регіоні буде виконано до 1998 р. Стамбульській Комісії рекомендовано, щоб цю роботу координувала Консультативна група з питань розробки загальної методології управління прибережною смугою. Дослідження буде спрямоване на визначення масштабів проблеми, включаючи економічні аспекти; пропозицій щодо заходів по відновленню, пілотних досліджень та демонстраційних проектів.

Берегова ерозія, включаючи берегову абразію, зсуви, тощо, які можуть призвести до значних економічних втрат, більше властиві західному та північному узбережжю Чорного моря. На півдні (Туреччина), рушійною силою берегової ерозії є поверхневий стік зі схилів у гірській місцевості, який і є причиною зсувів.

Втрата лісів, як можлива причина ерозії земель, не відіграє скільки-небудь важливої ролі у Чорноморському регіоні (Табл.IIIC.6). На сьогодні немає індикаторів для визначення впливу втрати лісових насаджень на берегову ерозію у Причорномор'ї. У більшості випадків, кількісні дані стосовно площі лісів у прибережній зоні Чорного моря за період 1996 – 2001 років, не були отримані. Серед держав Чорноморського регіону найбільша площа лісів у Туреччині (за даними на 1997 рік, ліси займають площу 1.842.395 га, що становить 26.15% загальної площі країни та 46.7% площі регіону). З того часу, як стали проводитись лише незначні санітарні рубки для потреб сільського господарства, Туреччина не має проблем з обезлісненням у Чорноморському регіоні.

Інформація щодо проблем ерозії в регіоні, якою на сьогодні володіє Чорноморська Комісія, досить бідна і це питання потребує спеціального дослідження. Спричинені гідравлічними умовами, змінами клімату та іншими факторами, економічні та соціальні втрати можуть бути досить суттєвими. Розроблення спільної методології для проведення регіональних досліджень берегової ерозії та деградації земель ще продовжується Провідним Центром з розробки загальних методологій щодо інтегрованого управління прибережною смугою.

В останні 30 років масштаби берегової ерозії зростають, причиною чого є, переважно, економічний та індустріальний розвиток у Дунайському басейні та у береговій смузі. Також порти, такі як Сулина, Медіа, Констанца виступають бар'єрами для вздовжберегових течій, направлених з півночі на південь, та змінюють локальні гідравлічні умови. Сьогодні ерозія розповсюджена на 60-80% берегової лінії Румунії. Нова конфігурація берега у комбінації зі зменшенням стоку зважених речовин, призводить до порушення прибережних седиментаційних процесів і, в результаті, посилює берегову ерозію та абразію. Гідравлічні умови призводять до збільшення мережі стоку дощових та талих вод, результатом чого є зсуви, замулення водно-болотних угідь, зростання засолення грунтів та берегової ерозії.

Необхідні дії:

⇒ **Організувати регіональну навчальну сесію з питань використання Географічної Інформаційної Системи, яка може стати важливим кроком до більш ефективного**

використання даних, їх належного внесення до системи та запобігання перекриттю інформаційних потоків.

⇒ **Підготувати та подати до міжнародних фінансових організацій проектну пропозицію стосовно всебічного дослідження берегової ерозії, стану деградації земель в регіоні та інноваційних заходів, направлених на захист узбережжя.**

⇒ **Організувати для держав Чорноморського регіону серію робочих нарад стосовно заходів, направлених на захист морського узбережжя.**

⇒ **З'ясувати ключові проблеми узбережжя регіонального та місцевого рівня та запропонувати потенційні рішення з використанням інтегрованих підходів в управлінні.**

⇒ **Підготувати, схвалити та втілити Регіональний план управління пляжними зонами, направлений на їх збереження та на збалансований розвиток прибережної смуги.**

⇒ **Відшукати шлях та засоби для подолання фінансових труднощів у вирішенні питань захисту узбережжя Чорного моря від ерозії.**

⇒ **Сприяти отриманню проектів типу Coast Base Project – The Black Sea Virtual Coastal and Marine Warehouse, та створенню системи пошуку інтегрованої інформації щодо прибережної смуги та моря.**

⇒ **Підтримати морфодинамічні польові дослідження у рамках COAST 3D, включаючи дослідження берегової ерозії, регулярний моніторинг та розроблення запобіжних заходів.**

⇒ **Реалізувати серію демонтстраційних проектів з захисту водно-болотних угідь у рамках проекту ГЕФ ''Відродження екосистеми Чорного моря''.**

⇒ **Сприяти підвищенню освітнього рівня широких верств населення та їх обізнаності щодо причин виникнення берегової екрозії та її негативних впливів.**

c) Збалансований розвиток аквакультури та туризму

Стаття70.
Аквакультура та туризм є тими двома секторами, розвиток яких сприятиме економічному зростанню країн Чорного моря та регіону в цілому. З метою уникнення шкідливого впливу на довкілля, особливо в транскордонному контексті, розвиток цих секторів має відповідати загальним нормам управління, що мають бути розроблені до 1998 р. Рекомендовано, щоб Стамбульська Комісія, на підтримку її консультативних груп, ухвалила ці загальні норми та узгодила промисловий кодекс практики, якщо це буде доцільно, з Комісією з питань рибальства, після того, як остання буде створена.

Оцінка стану та пропозиції щодо подальшого розвитку аквакультури були представлені у звіті ''Морська аквакультура у Чорноморському регіоні (Сучасний стан та можливості розвитку), 1995 р.''. Це дослідження, проведене у рамках Чорноморської екологічної програми, включає і оцінку необхідних інвестиційних ресурсів для розвитку аквакультури. Крім того, у рамках проектів PHARE/TACIS 1995/1996 Провідному Центру у Румунії та Українському НДІ рибного господарства та океанографії (Керч) була надана додаткова підтримка. Як пілотне, у рамках згаданих проектів, було налагоджене промислове виробництво мідій та вустриць у Констанці (Румунія), Керчі (Україна) та Таганрозі (Російська Федерація). Не дивлячись на те, що ця діяльність була досить успішно розпочата, належного розвитку вона не отримала; експеримент не був успішним, однак, потреба у таких проектах залишається. Досить незначне розповсюдження отриманої у ході експерименту інформації мало результатом відсутність зворотнього зв'язку та неотримання ефекту прдальшого розвитку у контексті регіональної діяльності. Фактично, на сьогодні важко оцінити стан розвитку аквакультури. Незважаючи на отриману допомогу, тенденції до розвитку аквакультурних підприємств в причорноморських країнах не спостерігається. Лише Туреччина проінформувала про

збільшення кількості аквакультурних господарств у порівнянні з 1996 роком на 148. Контроль за втілення запропонованих заходів був неадекватним (Табл.IIIC.1, Табл.IIIC.2; Табл.IIIB.9).

Найбільш пізнім і найбільш розвинутим проектом є морська інкубаторна станція у Трабзоні (Центральний Інститут досліджень рибних ресурсів,Туреччина). Вона була створена у рамках проекту технічного співробітництва Міністерства сільського господарства та сільськмх справ та Агенція Міжнародного співробітництва Японії (JICA) для забезпечення розвитку технологій виробництва личинок кабали-калкана. Цей п'ятирічний проект розпочався у квітні 1997 року і вже протягом перших чотирьох років JICA надала Інституту транспортні засоби, механізми та обладнання загальною вартістю 1,8 млн.доларів США. Зі свого боку, Міністерства сільського господарства та сільських справ витратило на цей проект 937 000 доларів США.

У період 1996-2000 років у галузі аквакультури були проведені наступні дослідження: удосконалення біотехнологій розведення та відтворення об'єктів аквакультури; створення початкового стада мальків; запобігання захворюванням та лікування; вплив антропогенних факторів (включаючи забруднення) на об'єкти аквакультури; генетичні дослідження; вплив аквакультури на довкілля.

Безсумнівно, наукові дослідження мають продовжуватись у напрямку генетичних досліджень та селекції аквакультуринх видів, поновлення технічного обладнання, управління та маркетингу, запобігання захворюванням та лікування та впливу аквакультури на довкілля.

Хоча інші країни не відгукнулись, з певною вірогідністю можна стверджувати, що на сьогодні у Чорноморському регіоні немає інших проектів з розитку аквакультури.

Економічні стимули, такі як зниження податків для екологічно чистих технологій, подекуди включені до законодавства причорноморських країн, однак, ці економічні інструменти не застосовуються у рибній галузі. Не застосовуються також економічні стимули для сприяння розвитку аквакультури. Однак, переваги економічного стимулювання можуть бути продемонстровані через ряд пілотних проектів, підтриманих міжнародними фінансовими організаціями.

Зокрема, чотири проекти ініційовано Росією: ''Промислова аквакультура'' та ''Марікультура Кубані'', які фінансуються з Державного Бюджету; проекти ''Чорноморські молюски'' та ''Камбалові'', які були розпочаті, але призупинені через відсутність відповідної законодавчої та юридичної бази.

Розвиток відповідної законодавчої та регуляторної основи для аквакультури залишається однією із найважливіших проблем для причорноморських країн у цій галузі. Повною мірою економічний потенціал аквакультури у державах регіону ще не реалізований.

Зростання на 50% загального виробництва аквакультурної продукції на підприємствах Туреччини є противагою зниженню такого ж виробництва у Росії, яке почалось у 1998 році і причини, як того, так і іншого, лежать на поверхні. Інформація стосовно виробництва продукції підприємствами аквакультури, надана іншими країнами, не піддається інтерпретації. Беручи до уваги неналежний розвиток законодавчих та регуляторних інструментів для розвитку аквакультури у державах Чорноморського регіону, є потреба у розробленні Кодексу аквакультурного виробництва або іншого кодексу, однак така робота ще не була ініційована у країнах регіону. Ні країни, ні будь-які проекти не приділяли уваги цьому питанню, за виключенням Румунії, яка запровадила Кодекс FAO з відповідального рибальства, стаття 9 якого присвячена розвитку аквакультури. Вбачається необхідним розробити подібні рекомендації і для регіону.

У більшості випадків загальноприйняті технології, які використовуються сьогодні. включають: систему для вирощування мідій ''довга лінія'' (Румунія та Україна), а також репродукційні заводи, ставки та кліті (Російська Федерація та Туреччина). Проведення оцінки впливу на довкілля при реалізації проектів з аквакультури є обов'язковим для всіх причорноморських держав.

За виключенням Туреччини, екологічні норми для розвитку аквакультури знаходяться ще у стадії розробки у більшості причорноморських держав (Табл. IIIC.8). .

Приєднання до Європейського Союзу передбачає впровадження Болгарією, Румунією та Туреччиною Директиви ЄС щодо молюсків. Беручи до уваги потребу у гармонізації між країнами-членами ЄС та країнами Чорноморського регіону, розроблення регіональних екологічних критеріїв для аквакультури

стає одним із важливих питань, які мають бути поставлені на порядок денний для вирішення у найближчому майбутньому.

Потенційно, підприємства аквакультури можуть нести аборигенним видам загрозу, яка складається з: порушення біологічного різноманіття, забруднення пестицидами, антибіотиками, іншими хімікатами, які використовуються у технологіях аквакультури. Зважаючи на можливі ризики для довкілля від підприємств аквакультури, вони повинні бути предметом ОВОС у відповідності до діючого природоохоронного законодавства. У Румунії, в якій лише одне господарство займається , впроваджуються положення Конвенції з оцінки впливу на довкілля (EIA). У Туреччині підтримка розвитку екологічно сумісного виробництва аквакультури повинна проводитись у місцях, де рибницькі ферми звернулись за ліцензією. Схожі вимоги існують і в інших державах Чорноморського регіону.

Необхідні дії:

- ⇒ **Провести регіональні передпроектні дослідження з питань розвитку аквакультури та потенційних ризиків від аквакультури на аборигенну біоту Чорного моря.**
- ⇒ **Розробити спеціальні екологічні критерії для аквакультури.**
- ⇒ **З метою сприяння розвитку аквакультури, покращити інвестиційний клімат, залучити пільгові банківські кредити, знизити податки, запровадити інші інструменти економічного стимулювання з врахуванням специфіки видів аквакультури, використовуваної технології, енергозатрат тощо.**
- ⇒ **Зважаючи на важливість аквакультури для збалансованого розвитку причорноморських держав, а також як можливість покращити екологічний стан прибережних територій, зокрема, через вирощування мідій у забруднених зонах у медичних цілях, вбачається за необхідне провести передпроектні дослідження з залученням організацій FAO та ВОЗ.**

Стаття71.
Розвиток збалансованої аквакультури повинен стимулюватися, зокрема, шляхом проведення техніко-економічних обгрунтувань. Паралельно повинно бути розроблене законодавство, що регулюватиме розвиток аквакультури. Таке законодавство повинне підтримувати розвиток аквакультури, яка не спричинюватиме негативного впливу на довкілля, й стосуватися таких питань, як розташування та щільність кліток, вивезення комерційних ліній тварин, імпорт та розведення екзотичних видів, питання карантину та гігієни. Крім цього, проекти щодо аквакультури мають стати об'єктами оцінки впливу на навколишнє середовище, де особлива увага має приділятися потенційному впливу розвитку аквакультури на біорізноманіття.

Навіть екологічно обгрунтовані технології виробництва аквакультури можуть справляти негативний вплив на аборигенні види, викликати хвороби риб і нести генетичну небезпеку. Тому мають бути розроблені відповідні регуляторні нормативи і встановлена система відповідного контролю та моніторингу. Далі наведена інформація країн стосовно таких керівництв:

Болгарія	не звітувала
Грузія	не звітувала
Румунія	речовини, які можуть спричиняти вплив на довкілля, у аквакультурному секторі не використовуються, Директива ЄС по молюсках
Російська Федерація	прийняті та застосовуються стандарти якості морського середовища
Туреччина	Назви речовин, які застосовуються як індикатори для контролю захворюваності у аквакультурному секторі, та їх концетрація наведені у додатку
Україна	прийняті та застосовуються стандарти якості морського середовища, спеціальних стандартів, які б обмежували вплив аквакультурної діяльності, немає

Розробленню та втіленню законодавчої бази і регуляторних інструментів для аквакультурної діяльності не було приділено належної уваги ні на національному, ні на регіональному рівнях. Чорноморські країни проінформували про відсутність двостороннього або багатостороннього співробітництва у галузі аквакультури, тому це повинно стати важливим стимулюючим фактором у подальшому розвитку аквакультури в регіоні.

Ніякі екзотичні види, крім далекосхідної кефалі, або піленгасу, не культивуються у Чорному морі. Успішне вселення піленгасу та зростання йогоцінності як рибного ресурсу може бути віднесено до позитивного результату аквакультурної діяльності. У той же час, довготривалий її вплив на Чорноморську екосистему не може бути спрогнозований на цій стадії. Однак, ненавмисне вселення з баластними водами у 1989 році *Mnemiopsis leidye* продемонструвало спустошливий ефект біологічного забруднення. Розвиток виробництва генетично модифікованих організмів може принести додаткові загрози екосистемі Чорного моря та підірвати її ресурси.

Основними комерційними видами риб у Чорному морі є осетрові, форель та камбала-калкан. Хоча широке розповсюдження комерційного вирощування камбали-калкана потребує певного часу, дослідження марікультури цих видів має підтримуватись вже зараз. Основні проблеми у цьому питанні наступні:

- Високі літні температури
- Початок комерційного інвестування до проведення експериментальних досліджень та пілотного експерименту
- Відсутність усамітнених місць та прийнятних для регіону технологій, а також альтернативної стратегії риборозведення
- Головним фактором, який стримує розведення форелі є високі літні температури. Можливо, частково ця проблема може бути вирішена через розроблення альтернативної стратегії виробництва.

За оцінками, необхідність проведення регіональних навчань з питань аквакультури у причорноморських країнах надзвичайно висока. Наступні питання мають стати предметом цих регіональних навчань:

- Виробництво ікри морських видів
- Технології марікультури
- Гігієна і санітарія
- Кормові продукти для риби

Має бути посилено співробітництво з приватним сектором, особливо що стосується розвитку місцевої та міжнародної торгівлі рибою та її обробки.

Залучення громадськості та її обізнаність щодо вигод аквакультурної діяльності в регіоні досить низьке. Комісія має здійснити необхідні кроки, щоб забезпечити інформування широкої громадськості щодо переваг розвитку аквакультури та підвищити громадську обізнаність.

Необхідні дії:

- ⇒ **До 2005 року узгодити та запровадити спільні методології для EIA та регіонально узгоджені критерії у галузі аквакультури.**
- ⇒ **Сприяти підготовці національних планів розвитку аквакультури.**
- ⇒ **Встановити цілі якості довкілля Чорного моря, взявши за основу стандарти ЄС.**
- ⇒ **Організувати передачу інформації від урядових та наукових організацій до виробника**
- ⇒ **Допомогти країнам Чорноморського регіону провести передпроектні дослідження для аквакультурного сектору з метою наступного залучення інвестицій, особливо для малих та середніх підприємств**
- ⇒ **Віднайти фінансову допомогу для створення регіонального репродукційного центру для корінних видів (5 років, вартість 2 млн.доларів США)**
- ⇒ **Удосконалити національні законодавчо-нормативні акти**
- ⇒ **Сприяти регіональному, двосторонньому та багатосторонньому співробітництву у аквакультурному секторі**
- ⇒ **Сприяти розвитку виробництва необхідного обладнання для аквакультурного сектору та впровадженню кращих існуючих технологій**
- ⇒ **Узгодити спільні екологічні цілі та стандарти для сектору аквакультури**
- ⇒ **Посилювати державно-приватне партнерство та віднайти підтримку міжнародних фінансових організацій для малих і середніх підприємств**
- ⇒ **Розробити Кодекс практики аквакультурного виробництва на основі гармонізованих з ЄС принципів**

Стаття70.
Аквакультура та туризм є тими двома секторами, розвиток яких сприятиме економічному зростанню країн Чорного моря та регіону в цілому. З метою уникнення шкідливого впливу на довкілля, особливо в транскордонному контексті, розвиток цих секторів має відповідати загальним нормам управління, що мають бути розроблені до 1998 р. Рекомендовано, щоб Стамбульська Комісія, на підтримку її консультативних груп, ухвалила ці загальні норми та узгодила промисловий кодекс практики, якщо це буде доцільно, з Комісією з питань рибальства, після того, як остання буде створена.

У країнах регіону для виробництва продукції аквакультури застосовуються інтенсивні та екстенсивні технології у відкритих та закритих системах. Екологічні нормативи, які прийняті у більшості причорноморських держв, не були узгоджені на регіональному рівні.

Як і для всіх нових проектів та будь-якої іншої діяльності, ОВОС є загальною процедурою і для нових аквакультурних господарств. Деяка міжнародна допомога була надана для розвитку аквакультурного сектору Румунії ($ 2,500) та Російській Федерації ($80,000). З метою сприяння розвитку аквакультури у Росії застосовуються, як іструменти економічного стимулювання, пільгові податки.

Для прискорення процесу необхідно запровадити систему надання малих інвестицій або грантів. Розмір необхідних інвестицій змінюється від 15 000 (Румунія) до 720 000 доларів США (Російська Федерація).

Не був розроблений в регіоні Кодекс практики для аквакультури, та і інші міжнародні документи не були впроваджені.

Необхідні дії:

- ⇒ **Запросити міжнародні організації, до сфери діяльності яких входить розвиток аквакультури, до Чорноморського регіону.**
- ⇒ **Розробити спільні екологічні нормативи для запобігання негативному впливу від аквакультурної діяльності, особливо тієї, що має транскордонний вплив.**
- ⇒ **Сприяти створенню поновлюваного фонду для підтримки малих та середніх аквакультурних господарств.**
- ⇒ **Заснувати, під егідою Бухарестської Конвенції, регіональний орган або експертну групу для сприяння розвитку аквакультури.**
- ⇒ **Організувати регіональну конференцію з питань розвитку аквакультури, залучивши до неї наукові установи, бізнесові структури, міжнародних донорів та приватний сектор.**
- ⇒ **До 2005 року, з використанням міжнародного досвіду, розробити Кодекс практики для аквакультури.**
- ⇒ **Розробити перелік видів, які не наносять шкоди флорі та фауні Чорного моря, для використання в аквакультурі**

Стаття72.
Екотуризм повинен стимулюватись в регіоні, зокрема, шляхом впровадження конкретних пілотних проектів у причорноморських країнах. В тісній співпраці з відповідними державними органами з питань туризму та установами інфраструктури туризму будуть розроблені екологічний кодекс поведінки та навчальні програми щодо збалансованого екотуризму. Туристична індустрія, орієнтуючись на збільшення прибутків та поліпшення довкілля, має бути більш адекватно спланованою з огляду на врахування чинників, пов'язаних з забезпеченням питною водою, обробкою стічних вод, якістю пляжних вод, використанням природних ресурсів та курортним розвитком. Крім цього, має бути проведена оцінка впливу на навколишнє середовище проектів у галузі розвитку туризму.

Оцінка впливу на довкілля ставить до туристичної галузі ті ж вимоги, що і до будь-якої іншої господарської діяльності. Проведення такої оцінки є обов’язковим для усіх нових проектів, хоча критерії для цього достатньо чітко не визначені. У Туреччині ОВОС є обов’язковим з 1993 року для ряду інвестиційних туристичних проектів, зокрема для будівництва готелів з кількістю місць, що перевищує 200. Проведення ОВОС вимагається і за нього відповідає Міністерство навколишнього природного середовища. Для проектів нового будівництва готелів на 50-199 місць за проведення ОВОС відповідають місцеві органи влади. ОВОС не є обов’язковим для готелів, кількість мість у яких менше 50.

Проведення екологічного аудиту , підвищує їх імідж туристичних закладів та сприяє залученню більшого числа клієнтів.

Більше уваги було приділено розвитку ‘‘зеленого туризму’’ на відносно неперетворених територіях, таких як 2 Мая - Вама Вече (Румунія), в Дунайській дельті та Чорноморському біосферному заповіднику (Україна).

Захист навколишнього природного середовища є одним із ключових принципів політики туризму у Туреччині і базується він на трьої цілях:

- Розвиток ефективних та конкурентно спроможних структур у туристичній галузі;

- Забезпечення можливо кращого довкілля для іноземних туристів та місцевого населення у відповідності до міжнародних стандартів;
- Збереження та покращання природних ресурсів та культурної спадщини країни. Туреччина продовжує реалізацію проектів щодо створення заповідних територій та їх облаштування.

Розповсюдження цих цілей на регіональний рівень буде мати значну користь як для морського довкілля, так і для покращання життя та здоров'я населення узбережжя Чорного моря (Табл. IIIC.3 та Табл. III.7).

Необхідні дії:

⇒ **Розроблення ''Керівництва кращої практики управління'' для усіх туристичних закладів узбережжя Чорного моря.**

⇒ **Підтримка серії досліджень з питань визначення ступеню деградації узбережжя.**

⇒ **Розповсюдження інформації про кращі існуючі підходи та практику, підвищення громадської обізнаності та забезпечення проведення навчальних заходів.**

⇒ **Проведення коригуючих заходів для берегових джерел забруднення, які відносяться до індустрії туризму і які негативно впливають на узбережжя та морські ресурси.**

⇒ **Сприяти впровадженню програми ''Голубий прапор'' для Чорноморських пляжів.**

⇒ **Залучення широкої громадськості до процесу прийняття рішень у туристичному секторі.**

d) Залучення громадськості до процесу прийняття рішень в галузі охорони довкілля

Стаття 73. Участь всіх секторів суспільства є суттєвою умовою розвитку збалансованої регіональної політики. Це потребує розвитку освітніх проектів, відкритості та участі в процедурі прийняття рішень, а також правил та відкритого доступу до адміністративних та юридичних процедур.

Безперервна освіта у галузі екології для усіх верств населення є необхідною передумовою збалансованого розвитку Чорноморського регіону. Величезна кількість малих освітніх проектів, кампаній та заходів була проведена у період 1996-2001 років. День Чорного моря, який відзначається 31 жовтня, об'єднав багато НУО та громад на національному рівні. У рамках проектів Чорноморського фонду TACIS неурядовим організаціям була надана значна допомога. Крім того, на освітні цілі НУО отримали підтримку від міжнародних організацій, таких як EUCC, Wetlands International, WWF, тощо.

Залучення громадськості до процесу прийняття рішень передбачає, зокрема, проведення громадських слухань у відповідності до законодавства кожної країни. Чотири Чорноморські країни ратифікували Оргуську Конвенцію.

Необхідні дії:

⇒ **У період 2002-2007 років підготувати та розповсюдити через створення місцевих робочих груп LA21, які би координувались регіональною робочою групою ''Порядок денний-21 для Чорного моря'' спеціальні навчальні програми та матеріали для семінарів у галузі екологічного навчання для представників місцевих органів влади, природокористувачів, НУО, бізнесових структур, вчителів та засобів масової інформації. (див. Табл. III C 5).**

⇒ **Забезпечити дотримання процедури прозорості під час прийняття рішень, які можуть мати вплив на стан довкілля Чорного моря.**

Стаття74.
Місцеві органи влади мають бути тісно залучені до впровадження Стратегічного Плану Дій. Існуючі механізми, зокрема ті, що діють в рамках Міжнародного Чорноморського Клубу Міст, та нові механізми будуть використані для досягнення цієї мети. Чорноморські муніципалітети також будуть заохочуватися до співробітництва на національних рівнях та з іншими країнами та регіонами. Союз керівників держав ЧЕС буде також залучений до співробітництва у впровадженні Стратегічного Плану Дій.

В основному, місцеві органи влади недостатньо інформовані про СПД та залучені до його реалізації. Регіональне співробітництво між органами влади, муніципалітетами у Чорноморському регіоні дуже слабке і у більшості випадків не має екологічної спрямованості. Зв'язки з Союзом керівників муніципалітетів (ЧЕС) на регіональному рівні не встановлені.

Необхідні дії:

⇒ **Встановити тісні зв''язки Чорноморської Комісії з Союзом керівників муніципалітетів ЧЕС.**

⇒ **Сприяти двосторонньому та багатосторонньому діалогу і співробітництву між муніципалітетами причорноморських держав.**

⇒ **Розвивати механізм розповсюдження інформації щодо СПД та відповідних заходів з відтворення та захисту довкілля Чорного моря на муніципальний рівень.**

Стаття75.
Неурядові організації залучатимуться до розробки та впровадження як національних, так і регіональних планів, спрямованих на оздоровлення та захист екосистеми Чорного моря, та на збалансоване використання його природних ресурсів.

Перелік Чорноморських НУО (GEF BSEP, 1999) вміщує інформацію про понад 90 неурядових організацій, залучених до діяльності з охорони Чорного моря. Ряд проектів, кампаній та заходів було втілено об'єднаннями неурядових організацій, включаючи святкування Дня Чорного моря. Мережа Чорноморських НУО (1998) розгорнута Форумом неурядових організацій, який проходив у 1996 році. Початково їх робота була підтримана міжнародними фінансовими організаціми, але в значній мірі вони не могли працювати самостійно. Професійні об'єднання, такі як фермерські, рибницькі та ін., належним чином залучені не були.

Необхідні дії:

⇒ **Розповсюдити загальнодоступні матеріали на усі верстви суспільства причорномроських держав для залучення асоціацій фермерів і рибалок, наукових груп та викладачів для розвитку та втілення національної і регіональної політики, направленої на захист та відтворення екосистеми Чорного моря та стабільності її ресурсів.**

⇒ **Повинні бути скоординовані та підтримані Чорноморською Комісією та міжнародними донорами важливі міжнародні заходи, такі як ''День Чорного моря'', ''День довкілля'', ''Міжнародний день води'' тощо.**

Стаття76.
Заохочується залучення Форуму неурядових організацій Чорного моря, який продовжуватиме підтримку дій, пов'язаних з оздоровленням та захистом Чорного моря та, зокрема, впровадженням Стратегічного Плану Дій. Рекомендовано, щоб Стамбульська Комісія ухвалила процедуру, яка сприятиме участі Форуму неурядових організацій Чорного моря як спостерігача на своїх зустрічах.

Об'єднання Чорноморських НУО, які поставили своєю метою участь у заходах з покращання стану довкілля, повністю підтримуються Чорноморською Комісією. Ініційований у рамках Чорноморської екологічної програми та націлений та посилення регіонального співробітництва Форум НУО, був доповнений Чорноморською мережею НУО, яка видається краще організованою та більш самодостатньою, ніж Форум НУО. Чорноморська Комісія гарантувала статус спостерігача Чорноморській мережі НУО, завдяки чому неурядові організації, залучені до цієї мережі, можуть висловлювати свою думку та відстоювати свої інтереси.

Необхідні дії:

- ⇒ **Забезпечити чіткі та прозорі критерії та процедуру вибору для НУО, які звертаються до Чорноморської Комісії з питань отримання статусу спостерігача.**
- ⇒ **Забезпечити надійні інформаційні потоки щодо діяльності НУО на території дії Чорноморської Конвенції.**
- ⇒ **Забезпечити, у межах можливого, фінансування для отримання малих грантів об'єднаннями НУО у рамках допомоги, яку отримує Чорноморська Комісія від донорських організацій.**

Стаття 77.
Для кожного напрямку політики, вказаного в Стратегічному Плані Дій, мають бути чітко визначені посередники. Їх залучення до процесу прийняття рішень та їх відповідальність у впровадженні цього Стратегічного Плану Дій будуть визначені через механізми, подібні до тих, які забезпечуються Регіональними Екологічними Центрами.

Мережа Регіонального екологічного центру (РЕЦ), який функціонує в Угорщині, охоплює НУО Болгарії та Румунії. Грузія входить до РЕЦ Кавказького регіону. Такі ж РЕЦ створені в Російській Федерації та в Україні. Переговори щодо створення такого Центру відбулися у Туреччині. Однак, залучення регіональних екологічних центрів до впровадження СПД було дуже незначним. Проекти, або інша діяльність, підтримувана ними, були несуттєвими, особливо на регіональному рівні.

Співробітництво між регіональними екологічними центрами та Чорноморською Комісією має бути посилене і краще скоординоване у наступних питаннях:

- посилення спроможності;
- навчання;
- громадська обізнаність;
- обмін інформацією.

Діяльність Чорноморських НУО повинна бути краще скоординована і у рамках цього співробітництва можуть бути підтримані наступні проекти:

- Міжнародний День Чорного моря
- Спостереження за узбережжям
- Освітні проекти
- Конференція молодих вчених Чорномор'я

Необхідні дії:

⇒ **Покращити координацію між Регіональними екологічними центрами та державами Чорноморського регіону.**

Стаття78.
Кожна причорноморська країна, відповідно до своєї власної правової системи, буде сприяти розробці та впровадженню, до 2000 року, правил, які гарантуватимуть право доступу до інформації щодо довкілля, забезпечать право громадськості та неурядових організацій брати участь у прийнятті рішень та право людини чи групи громадян звертатись з апеляціями до адміністративних та судових органів.

Чорноморська Комісія та Сторони Конвенції з захисту Чорного моря від забруднення запрошують широку громадськість долучитися до впровадження Чорноморського СПД. Залучення громадськості та прозорість при прийнятті рішень набули подальшого розвитку в регіоні через Оргуську Конвенцію, Сторонами якої стали Болгарія, Грузія, Румунія та Україна. Громадська обізнаність стосовно екологічних проблем достатньо висока і багато НУО дуже активно діють як на місцевому, так і на регіональному рівнях. Статус спостерігача може бути надано будь-якій НУО або асоціації, які доведуть свою причетність до впровадження СПД і представлять вагомі результати, отримані на регіональному та національному рівнх. Цей статус дає об'єднанням НУО додатковий інструмент впливу на прийняття рішень.

У державах Чорноморського регіону доступ громадськості до екологічної інформації та її залучення до процесу прийняття рішень включено у відповідні законодавчі акти. Право звертатись з апеляцією до адміністративних та судових органів гарантовано конституцією.

Передбачена СПД заява Чорноморської комісії про залучення громадскості не була підготовлена. Ця заява необхідна для забезпечення прозорісь державної політики та висвітлення ефективності заходів щодо захисту довкілля Чорного моря для широкого кола НУО та управлінців 6-ти причорноморських країн.

Участь громадськості у впровадженні СПД отримає новий імпульс і підтримку у рамках проекту ''Відродження екосистеми Чорного моря'' та інших регіональних проектів.

Необхідні дії:

⇒ **У 2002 році підготувати заяву Чорноморської Комісії щодо залучення громадськості у процес прийняття рішень щодо екологічних питань.**

⇒ **Організувати регіональну зустріч/конференцію об'єднань НУО, присвячену впровадженню СПД.**

⇒ **Через Internet, під егідою Чорноморської Комісії, організувати дискусійний форум**

⇒ **Забезпечити включення компонентів з громадської обізнаності та освіти до регіональних проектів/програм, які підтримуються GEF, TACIS, ЄС та іншими донорами.**

Стаття79.
Інформація щодо проведених акцій стосовно оздоровлення та захисту екосистеми Чорного моря та досягнення збалансованого використання його ресурсів має бути широко розповсюджена. Кожна причорноморська країна опублікує популяризовану версію цього Стратегічного Плану Дій державною мовою. Крім цього, в рамках Чорноморської Екологічної Програми, в тісній співпраці з Форумом НУО, будуть проведені наступні акції:

Створена на базі проекту ГЕФу інформаційна система безсумнівно потребує розвитку та стабільності, тому до цього часу різні верстви суспільств причорноморських країн не мають інформації щодо прогресу у впровадженні СПД на національному та регіональному рівнях. Популярна версія СПД була опублікована англійською мовою у 1998 році, тоді як російська та українська версії вийшли у світ лише у 2001 році. Знаходяться у стадії підготовки популярні версії СПД болгарською, грузинською, румунською та турецькою мовами. Це дуже корисні публікації, однак вони мають бути більше орієнтовані на національну політику у цій галузі та видаватися вчасно, а не через п'ять років після прийняття документу. Національні плани дій та їх популярні версії будуть також потребувати уваги та відповідати потребам СПД. Не була ефективною і система розповсюдження популярних версій, які були розповсюджені безсистемно і не дійшли до зацікавлених користувачів на місцях.

Необхідні дії:

⇒ **З метою розповсюдження інформації стосовно діяльності у рамках Чорноморської Комісії, узгодження зусиль посередників та інформування про прогрес держав у впровадженні СПД, встановити Чорноморську Інформаційну Систему (BSIS).**

⇒ **Забезпечити публікацію інформації щодо важливої діяльності, направленої на впровадження СПД, вчасно, прозоро та популярно, а також розробити механізм її належного розповсюдження.**

a) Буде розроблено комплект освітньої інформації для використання в школах, а кожна причорноморська країна забезпечить його переклад своєю мовою;

Цінний досвід та матеріали з питань екологічної освіти стосовно Чорного моря накопичуються у причорноморських державах. Однак, цей досвід і корисні матеріали не використовуються повною мірою.

Необхідні дії:

⇒ **Через відкритий конкурс зібрати, оцінити та опублікувати навчальні матеріали, розроблені у причорноморських державах, та зробити їх доступними широкому колу викладачів екології у Чорноморському регіоні.**

⇒ **У тісній співпраці з духовенством та вченими Причорномор'я і за координації Чорноморського освітнього проекту UN/WCC допомогти релігійним об'єднанням у підготовці освітніх матеріалів для їх використання.**

b) Буде підготовлена й перекладена мовами причорноморських країн мобільна виставка для демонстрації в громадських та освітніх установах;

Освітня та виставкова діяльність проводилась у рамках компоненту щодо участі громадськості у рамках проектів Чорноморського Фонду PHARE та TACIS - 995/1996 через мобільну виставку

‘‘ECOPOINT 97/98”. Експозиція зупинялась в основних містах вздовж узбережжя Чорного моря. Як продовження, у причорноморських державах були проведені аналогічні заходи (Табл. IIIC.9).

Необхідні дії:

⇒ **Допомогти широкій громадськості та НУО у отриманні оновлюваної інформації щодо стану довкілля Чорного моря та діяльності Чорноморської Комісії**

c) На основі існуючих ГІС-систем буде розроблено на компакт-дисках інформаційний комплект стосовно Чорного моря.

Спроба створення на основі існуючих ГІС-систем інформаційного комплекту стосовно Чорного моря на компакт-дисках була зроблена у рамках Чорноморської екологічної програми і потребує продовження. Жодна з причорноморських країн у 1996-2001 роках не використовувала цей компакт-диск для підтримки при прийнятті рішень стосовоно захисту Чорного моря.

Розробка та встановлення Чорноморської Інформаційної системи (BSIS) була розпочата у 2001 році у рамках допомоги ЄС, наданої Постійному Секретаріату.

Необхідні дії:

⇒ **У рамках проекту GEF ‘‘Відтворення екосистеми Чорного моря’’ завершити розробку Чорноморської Інформаційної системи.**

⇒ **Розробити, встановити та запустити в роботу Web-сторінку Чорноморської Комісії та її Постійного Секретаріату.**

⇒ **З метою створення дієвої системи підтримки прийняття рішень, однаково корисної для управлінців регіонального, національного та місцевого рівнів, використовувати ГІС-технології для відповідних компонентів ЧІС, а саме, для даних моніторингу.**

Стаття80.
Грунтуючись на гармонізованих критеріях, широкі кола громадськості мають бути забезпечені інформацією щодо стану пляжних вод та потенційного ризику для здоров'я на протязі всього туристичного сезону, починаючи з 1998 р. Повинна бути забезпечена достатня частота відбору та аналізу проб, необхідних для інформування відпочиваючих про можливий ризик для здоров'я. Додатково, має бути розроблена система кольорового кодування для мап якості пляжних вод й такі мапи будуть публікуватися щорічно, починаючи з січня 1999 р.

У переліку інших факторів, погана якість води для купання особливо сильно впливає на індустрію туризму та населення причорноморського регіону. Національні критерії щодо якості рекреаційних вод встановлені в усіх причорноморських державах. Крім того, приєднання до ЄС вимагає від Болгарії, Румунії та Туреччини дотримання вимог Директиви ЄС по воді для купання та перенесення їх у своє національне законодавство. Один із підходів до покращання якості води для купання, а саме впровадження Програми ООН ‘‘Пляжі Голубого прапору’’, був застосований рядом країн, у тому числі Туреччиною.

Серед інших вимог, ця Програма застосовує наступні критерії якості води для купання :

- Коліформи: max.500/100ml
- Фекальні коліформи: max.100/100ml
- Фекальні стрептококи: max.100/100ml.
- PH: 6-9

Хоча національні системи моніторингу пляжів діють у країнах Чорноморського регіону протягом усього туристичного сезону, інформація щодо стану пляжів недоступна широким колам туристів та місцевого населення. Якщо деякі пляжі закриваються, це відбувається переважно через бактеріальне забруднення. Жоден пляж на Чорноморському узбережжі протягом 1996-2001 років не був закритий через забруднення хімічними речовинами.

За виключенням Туреччини, жодна країна Причорномор'я не використовує кольорові карти чи публікацію інформації щодо стану пляжів. Цей недолік невигідний регіону і помітно впливає на втрати у туристичному секторі.

Необхідні дії:

⇒ **Запровадити у 2003 році уніфіковані методи оцінки якості пляжних вод, включаючи систему кодування кольором та публікації.**

⇒ **Встановити систему моніторингу якості води для купання з частотою вимірювань та параметрами, достатніми для інформування відпочиваючих щодо стану, який може спричинити ризик здоров'ю.**

⇒ **Сприяти прийняттю для пляжів усіх причорноморських держав стандартів якості, визначених Директивою ЄС по воді для купання.**

⇒ **Підтримати дослідження, направлені на оцінку ризику для здоров'я людей забруднення пляжних вод.**

⇒ **Включити інформацію щодо якості води для купання до Чорноморської Інформаційної системи.**

VI. Національні Стратегічні Плани дій для Чорного моря

Стаття81.
До жовтня 1997 р. кожна причорноморська країна має підготувати національний стратегічний план дій для Чорного моря або інший подібний документ з детальними графіками його впровадження. По можливості, графіки мають включати деталі специфічних проектів.

Стратегічний плани дій для відновлення та захисту Чорного моря, підписаний міністрами причорноморських держав, використовувався як основа для розроблення Національних стратегічних планів дій (NBSSAP).

Сучасна ситуація з Національними стратегічними планами дій має бути проаналізована Чорноморською Комісією. На сьогодні існує така інформація:

Болгарія	–	розпочала розробку NBSAP у 1997 році, але ще не завершила її
Грузія	–	не звітувала
Румунія	–	розробила проект NBSSAP
Російська Федерація	–	заходи стосовно впровадження NBSSAP включені до федеральних програм Російської Федерації
Туреччина	–	розроблено проект NBSSAP, однак. він ще не схвалений; серія кервних документів
Україна	–	Загальнодержавна програма охорони та відтворення довкілля Азовського і Чорного морів на 2001-2011 роки була прийнятя у березні 2001 року як Закон України. СПД був використаний як основа для розроблення цієї програми, яка включила усі, принципи, підходи та заходи передбачені в Стратегічному плані дій для відновлення та захисту Чорного моря.

VII. Фінансування Стратегічного Плану Дій

A. Кошти для акцій, погоджених у рамках Стратегічного плану дій

Стаття82
Кошти для акцій, погоджених в рамках Стратегічного Плану Дій, можуть бути отримані з власних, регіональних та міжнародних джерел шляхом загального фінансування або шляхом використання специфічних економічних інструментів, а також шляхом залучення грантів та позик. Спеціальні проекти мають бути розроблені для двосторонньої та багатосторонньої міжнародної підтримки. Конференція Донорів, на допомогу цьому процесу, має проводитися кожні п'ять років, починаючи з 1997 р.

Стаття 83.

Спеціальні підходи щодо національної політики та заходів в галузі фінансування , погоджених в Статегічному Плані Дій, мають бути відображені в національних планах дій та ухвалені кожною причорноморською країною.

Проект GEF 'Відродження екосистеми Чорного моря' загальною вартістю 4,0 млн. доларів США був розпочатий у 2002 році і направлений на скорочення надходження та контроль біогенних та інших шкідливих речовин, зокрема, через секторальні реформи. Передбачається надати 70 млн.доларів США для реалізації інвестиційних проектів у Чорноморському басейні та понад 230 млн.доларів США у формі кредиту Світового Банку задіяні в Чорноморському регіоні.

Допомога ЄС надається також через проект TACIS вартістю 3,5 млн. євро і направлена на підтримку роботи Чорноморської Комісії, зокрема її Постійного Секретаріату, та на впровадження Стратегічного плану дій для Чорного моря.

Допомога щодо реалізації екологічно спрямованих інвестиційних проектів буде надалі здійснюватись чере Дунайсько-Чорноморську цільову групу (DABLAS).

B. Спеціальні підходи до фінансування

a) Передпроектні дослідження Чорноморського екологічного Фонду

Стаття84
Оцінка технічного обгрунтування Чорноморського Екологічного Фонду має бути завершена з огляду на його заснування до 2000 р. Головним джерелом надходжень до Фонду має стати впровадження економічних інструментів, ухвалених на національному рівні. Додаткові ресурси можуть бути отримані від міжнародного співтовариства, включаючи двосторонні та багатосторонні донорські організації, міжнародні фінансові інституції та ресурси приватного сектору. Фонд може бути використаний для фінансування Стамбульської Комісії; розробки проектів для подання до потенційних фінансових джерел; та окремих проектів на підтримку пріоритетів, відображених в Стратегічному Плані Дій, або згідно з рішеннями Стамбульської Комісії.

Оцінка технічного обгрунтування Чорноморського Екологічного Фонду була проведена незалежними консультантами у рамках проекту TACIS –Чорноморські Фонди 1996/1995. Як і очікувалось, головним джерелом надходжень до Фонду має стати впровадження економічних інструментів, ухвалених на національному рівні та внески держав. У зв'язку з недостатнім розвитком економічних інструментів на національних рівнях, перехідною економікою та соціально-економічними

проблемами, з якими стикнулись причорноморські держави, надходження коштів до Фонду цим шляхом не вбачається реальним.

VIII. Організація співробітництва на майбутнє

Стаття 85

Зважаючи на оцінку впровадження Одеської Декларації, звідки випливають рекомендації щодо проведення Міністерських конференцій один раз на п'ять років (замість трирічного періоду), погоджено наступні заходи.

Слідуючи рекомендаціям СПД, 14 червня 2002 року у Варні, Болгарія, відбулась Міністерська зустріч з питань впровадження Стратегічного плану дій для Чорного моря.

Постійним Секретаріатом була розроблена та запроваджена процедура щорічного звітування, формати звітів та вимоги до них, а також індикатори. Для одержання національної інформації у сумісному вигляді, у 2003 році буде завершена розробка Чорноморської Інформаційної системи з гнучким механізмом її розвитку. Буде розвиватись тісна співпраця з Європейською Агенцією навколишнього природного середовища (ЕЕА) з метою раціоналізації вимог до звітування, порівняння Чорного моря з іншими регіональними морями та залучення Чорноморської Комісії до Європейського екологічного процесу. Першим кроком буде внесок до Київської Міністреської зустрічі ‘‘Довкілля для Європи’’, яка відбудеться у 2003 році.

Щорічне звітування щодо прогресу у впровадженні СПД розпочнеться у 2003 році.

Цей Звіт щодо впровадження Стратегічного плану дій для Чорного моря охоплює період 1996-2001 і був підготовлений на основі відповідей на опитувальники, підготовлені Постійним Секретаріатом, обговорені та схвалені Консультативними групами та прийняті Комісією. Звіт іде в комплекті зі звітом для управлінців’’про стан довкілля Чорного моря..

Стаття 88

Міністри причорноморських країн, відповідальні за оздоровлення та захист Чорного моря, будуть зустрічатися кожні п'ять років з метою оцінки впровадження Стратегічного Плану Дій та схвалення додаткових дій, необхідних для досягнення його цілей.

Політичні заходи, проголошені Одеською Міністерською Декларацією були втілені у принципах, підходах та заходах Стратегічного плану дій для відновлення та захисту Чорного моря і стали ефективним інструментом посилення регіонального співробітництва та розвитку природоохоронної політики у державах Чорноморського регіону.

Процес досягнення амбітних цілей, встановлених Стратегічним планом дій, був розпочатий, однак, як з’’ясувалось, часові рамки їх реалізації були нереальними. Багато заходів, зокрема розроблення Національних Стратегічних планів дій, потребували значно більше часу, ніж очікувалось.

Міністри довкілля держав Чорноморського регіону прийняли рішення внести зміни до графіку впровадження СПД і вказали Чорноморській Комісії на необхідність покращання координації впровадження СПД на регіональному рівні.

IX. Резолюція наради Міністрів, відповідальних за охорону довкілля причорноморських країн - Сторін Конвенції з захисту Чорного моря від забруднення щодо змін до Стратегічного плану дій з відновлення та захисту Чорного моря.

Міністри, відповідальні за охорону наколишнього природного середовища Сторій Конвенції з захисту Чорного моря від забруднення на нараді, яка відбулась 14 червня 2002 року у Софії, Болгарія, прийняли наступні зміни до Стратегічного плану дій для відновлення та захисту Чорного моря:

1. У розділ II, стаття 19 замінити “1997” на „2003”

2. У розділі II, стаття 25 замінити текст “починаючи з червня 98” на “починаючи з 2004”
3. У розділі III, Стаття 31 замінити часові рамки ‘‘1999’’ на‘‘2005’’
4. У розділі III, Стаття 33 замінити часові рамки ‘‘2000’’ і ‘‘2005’’ на‘‘2002’’ і ‘‘2007’’ відповідно
5. У розділі III, Стаття 33 замінити часові рамки “2001” і “2006” на “2002” і ‘‘2007’’ відповідно
6. У розділі III, Стаття 34 замінити текст “грудень 2000” на “червень 2002”
7. У розділі III, Стаття 35 (a) замінити текст ‘‘середина 1998’’ на ‘‘2005’’
8. У розділі III, Стаття 35 (b) замінити текст ‘‘серединііа 1998на ‘‘2004’’
9. У розділі III, Стаття 36 замінити часові рамки ‘‘2002’’на ’’2007’’
10. У розділі III, Стаття 37 замінити часові рамки ‘‘1999’’,’’2000’’,’’2002’’на’’2007’’
11. У розділі III, Стаття 40 замінити часові рамки ‘‘1998’’на ’’2007’’
12. У розділі III, Стаття 41 замінити часові рамки ‘‘1997’’на ’’2004’’
13. У розділі III, Стаття 44 замінити текст ‘‘в лютому 98’’ на‘‘2005’’
14. У розділі III, Стаття 47 замінити текст ‘‘без подальшої затримки’’ на‘‘до 2006’’
15. У розділі III, Стаття 48 замінити текст ‘‘без подальшої затримки’’ на‘‘до 2007’’
16. У розділі III, Стаття 49 замінити текст ‘‘в грудні 1998’’ на‘‘до 2008’’
17. У розділі III, Стаття 50 замінити текст ‘‘в грудні 2000’’ на‘‘2009’’
18. У розділі III, Стаття 53 замінити текст ‘‘починаючи з 1996’’ на‘‘починаючи з 2006’’
19. У розділі III, Стаття 54 замінити текст “1998” на‘‘2005’’
20. У розділі III, Стаття 56 замінити текст „кожні п’ять років, починаючи з 1996”

    на‘‘починаючи „ з 2002 щорічно”

21. У розділі III, Стаття 58 замінити часові рамки ‘‘2000’’ на‘‘2003’’
22. У розділі III, Стаття 60 замінити часові рамки ‘‘2000’’ на‘‘2002’’
23. У розділі III, Стаття 62 (b) додати текст‘‘by 2005’’
24. У розділі III, Стаття 65 замінити текст ‘‘до середини 1998’’ на‘‘до 2004’’
25. У розділі III, Стаття 68 замінити текст ‘‘Грудень 1998’’ на‘‘2005’’
26. У розділі III, Стаття 69 замінити to replace the time limit ‘‘1998’’ на‘‘2005’’
27. У розділі III, Стаття 70 замінити to replace the time limit ‘‘1999’’ на‘‘2006’’
28. У розділі III, Стаття 80 замінити часові рамки ‘‘1998’’,’’1999’’ на‘‘2004’’
29. Замінити по всьому тексту СПД ‘‘Екологічні і безпечні аспекти судноплавства ’’ на ‘‘Екологічну безпеку судноплавства

30. Замінити по всьому тексту СПД „Консультативна група з питань рибальства та інших морських ресурсів” на „Консультативна групу з екологічних питань управління рибальством і іншими морськими живими ресурсами”
31. Додати в кінці другого речення Статті 2 , Додатку I, текст …(5) координація, у тісній співпраці з Світовою Організацією Охорони Здоров’я, програми моніторингу якості купальних вод та оцінки зібраної інформації щодо питань здоров’я людей ‘‘
32. Вилучити з Статті 3, Додатку I, текст „…(5) координація, у тісній співпраці з Світовою Організацією Охорони Здоров’я, програми моніторингу якості купальних вод та оцінки зібраної інформації щодо питань здоров’я людей

Підписано англійською мовою чотирнадцятого червня дві тисячі другого року в Софії

за Республіку Болгарія

за Республіку Грузію

за Румунію

за Російську Федерацію

за Республіку Туреччину

за Україну

X. ДОДАТКИ